

Olaf Aagedal, Elisabet Haakedal, Frode Kinserdal

PROFESJONALISERING OG FRIVILLIGHET

Trosopplæringsreformen og samarbeid mellom
Den norske kirke og de kristne organisasjonene

KIFO Rapport 2014: 1

KIFO
Stiftelsen Kirkeforskning

Olaf Agedal, Elisabet Haakedal, Frode Kinserdal

PROFESJONALISERING OG FRIVILLIGHET

TROSOPPLÆRINGSREFORMEN OG SAMARBEID MELLOM DEN NORSKE KIRKE OG DE
KRISTNE ORGANISASJONENE

KIFO Rapport 2014: 1

Rapporten er utgitt av

KIFO Stiftelsen Kirkeforskning

Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no

kifo@kifo.no

ISBN 978-82-92972-35-9

ISSN 0807-7517

FORORD

Stiftelsen Kirkeforskning KIFO er tildelt et fireårig oppdrag med evalueringsforskning om Trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Evalueringen er finansiert av Kirkerådet. Evalueringsforskningen er definert i en rammeavtale og omfatter fire ulike deloppdrag. Denne rapporten omfatter én del av ett av disse deloppdragene.

Bak evalueringen står en forskergruppe bestående av forskerne Pål Ketil Botvar, Ida Marie Høeg, Olaf Agedal, og forskningsassistentene Sivert Urstad og Frode Kinserdal, KIFO; professor Elisabet Haakedal, postdok-stipendiat Irene Trysnes, professor Pål Repstad, Universitetet i Agder; og professor Kåre Fuglseth, Universitetet i Nordland. Prosjektleder for oppdraget er forsker Ulla Schmidt, KIFO.

Hele forskergruppen står bak utarbeidelsen av den grunnleggende oppbygningen av evalueringsforskningen med henblikk på deloppdrag, overordnede problemstillinger og opplegg for datainnhenting. Deretter har mindre forskergrupper ansvar for analyser og rapporter for de enkelte deloppdragene.

Ett av deloppdragene handler om ulike former for samarbeid i reformen. Dette oppdraget er inndelt i flere deler, og denne rapporten dekker én av delene, nemlig den som handler om samarbeid mellom menighetene og organisasjonene. Olaf Agedal og Frode Kinserdal, KIFO og Elisabet Haakedal, Universitetet i Agder, har hatt ansvaret for utarbeidelsen av denne rapporten. Agedal har hatt hovedansvar for skriving av kap. 1-2 og, Haakedal og Kinserdal for kap. 4-8, mens kap. 3 og 9 er utarbeidet i fellesskap. Sunniva E. Holberg har skrevet kap. 5.1. Oppdragsgiver har hatt en foreløpig versjon av rapporten til gjennomsyn med tanke på faktasjekk og andre kommentarer. Alt innhold i rapporten (inklusive evt. feil) er likevel oppdragstakers og forfatterens ansvar.

KIFO og forskergruppen vil benytte anledningen til å takke alle som har bidratt til evalueringsforskningen ved å besvare spørreskjemaer, stille opp til intervjuer og gitt oss adgang til å observere tiltak og arrangementer. Uten denne velviljen fra ansatte og frivillige i menighetene og organisasjonene hadde ikke dette prosjektet latt seg gjennomføre!

Takk også til oppdragsgiver Kirkerådet som velvillig og imøtekomende har besvart spørsmål og tilrettelagt og stilt til rådighet ulike data for prosjektet.

En nærmere beskrivelse av evalueringsforskningen, inkl. kommende deloppdrag og fremdriftsplan, finnes på www.evaltor.no Her legges alle rapporter ut for gratis nedlastning etter hvert som de offentliggjøres.

Oslo, 26. juni 2014

Ulla Schmidt, prosjektleder

INNHold

FORORD	3
INNHold.....	4
TABELLER	5
1 TEMA OG PROBLEMSTILLINGER	7
2 HISTORISKE OG SOSIOLOGISKE PERSPEKTIVER PÅ FORHOLDET MELLOM DEN NORSKE KIRKE OG DE KRISTNE ORGANISASJONENE	9
2.1 FORSKNINGSBASERT KUNNSKAP PÅ FELTET	9
2.2 NOEN KJENNETEGN VED LEGMANNSBEVEGELSENS KRISTENDOMSFORM	13
2.3 VEKKELSESKRISTENDOM PÅ RETUR, KONFLIKT OG KONKURRANSE OM KRISTENT BARNE- OG UNGDOMSARBEID	15
2.4 TRANSFORMASJONSFASE FOR ORGANISASJONENE OG DEN NORSKE KIRKE (1990-2014)	16
2.5 LITT OM DEFINISJONER, TERMINOLOGI OG AVGRENSNINGER	18
3 METODER OG DATA	21
3.1 INNLEDNING: HVILKE TYPE SPØRSMÅL HAR VI OG HVILKE DATA TRENGER VI?	21
3.2 METODE	22
3.3 UTVALG AV INFORMANTER	23
3.4 VURDERING OG BRUK AV DATAENE	25
4 SAMARBEIDET I FØLGE DEN NORSKE KIRKES PLANER OG STYRINGSdokumenter	27
4.1 "GUD GIR – VI DELER", SAMT NASJONALE FØRINGER FOR SAMARBEIDET	27
4.2 EN ANALYSE AV ET UTVALG LOKALE TROSOPPLÆRINGSPLANERS UTSAGN OM SAMARBEIDET	28
4.3 EKSEMPLER PÅ OMTALE AV SAMARBEID FRA LOKALE TROSOPPLÆRINGSPLANER	30
5 MÅL OG RESSURSER I ORGANISASJONENES BARNE- OG UNGDOMSARBEID	33
5.1 MÅL OG RESSURSER PÅ NASJONALT NIVÅ	33
5.2 SITUASJONSbeskrivelser FRA ORGANISASJONSMELLOMLEDERNE	35
6 KJENNSKAP TIL SAMARBEIDETS OPPSTART OG TIL PLANER OG STRATEGIER	39
6.1 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNEs FORTELLINGER OM OPPSTART OG SAMARBEIDSMOTIVASJON	39
6.2 DE MENIGHETSANSATTES INVOLVERING I OPPSTARTEN	43
6.3 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES INVOLVERING I OPPSTARTEN	45
6.4 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNEs KJENNSKAP TIL PLANER OG STRATEGIER	46
6.5 DE MENIGHETSANSATTES KJENNSKAP TIL PLANER OG STRATEGIER	47
6.6 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES KJENNSKAP TIL PLANER OG STRATEGIER	48
7 BESKRIVELSER AV SAMARBEIDET	51
7.1 DE MENIGHETSANSATTES BESKRIVELSER	51
7.2 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES BESKRIVELSER	52
7.3 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNEs BESKRIVELSER	53
7.4 SAMMENDRAG AV SAMARBEIDSBESKRIVELSER	62
8 VURDERINGER AV SAMARBEIDET	63
8.1 DE MENIGHETSANSATTES VURDERINGER	63
8.2 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES VURDERINGER	65
8.3 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNEs VURDERINGER	66

8.4	SAMMENDRAG AV MENIGHETSANSATTES, ORGANISASJONSFRIVILLIGES OG ORGANISASJONSMELLOMLEDERES VURDERINGER AV SAMARBEID	75
9	DRØFTING OG KONKLUSJONER.....	77
9.1	INNLEDNING	77
9.2	SAMARBEID OG SAMARBEIDSFORMER	77
9.3	FRIVILLIGHET OG PROFESJONALISERING	79
9.4	OFFENTLIG REFORM OG KONSEKVENSER FOR KRISTENT BARNE- OG UNGDOMSARBEID.....	81
9.5	TROSOPPLÆRINGSREFORMEN SOM «FOLKEKIRKELIGGJØRING» AV KRISTENT BARNE- OG UNGDOMSARBEID.....	83
9.6	STYRKING AV «OPPDRAGELSESKRISTENDOM»	83
9.7	TROSOPPLÆRING I ORGANISASJONER SOM UTVIKLER SEG MOT LOKALE MENIGHETER	84
9.8	TROSOPPLÆRING I FORTID OG FREMTID: NOEN AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	85
	LITTERATURLISTE	87
	VEDLEGG	91
	INTERVJUGUIDE 1 - MENIGHETSANSATTE	91
	INTERVJUGUIDE 2 - ORGANISASJONSFRIVILLIGE.....	93
	INTERVJUGUIDE 3 - ORGANISASJONSMELLOMLEDERNE.....	95

TABELLER

Tabell 1	Religiøs tilknytning: "Opplever du en særlig tilknytning til.." Prosent	11
Tabell 2	Organisasjoner som er involvert i 22 lokale trosopplæringsplaner, rangert og fordelt på aldersgrupper.	29
Tabell 3	Personalressursene i organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid	35

1 TEMA OG PROBLEMSTILLINGER

Denne rapporten handler om forholdet mellom Trosopplæringsreformen (TOR)¹ og de frivillige kristne organisasjonene i Den norske kirke. Disse organisasjonene har historisk ivaretatt mye av det kristne barne- og ungdomsarbeidet innenfor Den norske kirke. Trosopplæringsreformen representerer en omfattende nysatsing på barne- og ungdomsarbeid innenfor kirken og det blir derfor naturlig å spørre hvordan denne nysatsingen forholder seg til andre organisasjoner og annen virksomhet på dette området:

Hvordan opplever Den norske kirkes menigheter og de kristne organisasjonene samarbeid i forbindelse med Den norske kirkes trosopplæringsreform?

Hvilke tiltak / hvilke deler av trosopplæringsarbeidet samarbeider de om?

Bidrar Trosopplæringsreformen til en gjensidig styrking av det samlede barne- og ungdomsarbeid både i Den norske kirke og i organisasjonene, eller skapes det er konkurranseforhold når det gjelder deltakere, ressurser som frivillige etc.?

Hvordan opplever organisasjonene at deres arbeid og egenart preges av Trosopplæringsreformen?

Dette er noen av de spørsmålene denne rapporten prøver å gi svar på. Men før vi går nærmere inn på disse svarene skal vi sette disse spørsmålene inn i en historisk og kulturell sammenheng. Hva er den historiske bakgrunnen for de frivillige kristne organisasjonene sin framvekst? Hvilken religiøs kultur (kristendomsforståelse og fellesskaps- og organisasjonsformer) preger disse organisasjonene? Hvordan har styrkeforholdet og relasjonen mellom det offisielle kirkelige arbeidet og organisasjonene vært i ulike perioder? Hvilket omfang og hvilken status har barne- og ungdomsarbeid hatt i organisasjonene og kirken sitt arbeid og hvordan har barne- og ungdomsarbeidet vært preget av den mer generelle religiøse kulturen i disse organisasjonene? Hvilken betydning har disse kulturelle tradisjonene for forholdet mellom kirken og organisasjonene i dag og hvilke føringer legger disse tradisjonene på samarbeidet mellom kirken og organisasjonene ved innføringen av Trosopplæringsreformen?

Dette er store og komplekse problemstillinger som ikke kan behandles grundig innenfor rammen av denne fremstillingen, men vi mener at en kort beskrivelse av den historiske og kulturelle konteksten vil være nyttig for forståelsen av organisasjonene sitt forhold til Trosopplæringsreformen. I kapittel 2 vil vi først si litt om den historiske utviklingen av de frivillige kristne organisasjonene og om kjennetegn ved kristendomsformen innenfor disse organisasjonene. Så vil vi gå inn på barne- og ungdomsarbeidets plass i disse organisasjonene og endringer i ideologi og praksis på dette feltet. Hvordan var hovedtrekkene og hovedtrendene i organisasjonene og kirkens barne- og ungdomsarbeid når Trosopplæringsreformen ble introdusert og hvilke spørsmål og utfordringer aktualiserer dette for forholdet mellom disse aktørene? Til slutt i dette kapitlet vil vi presentere noen av de spørsmålene vi ønsker å få svar på.

I de følgende kapitler (kap. 3-8) presenteres vårt empiriske materiale der vi først viser hvilke metoder vi har brukt. Hovedmetoden er kvalitative intervju med lokalt ansatte «trosopplærings-

¹ TOR blir her brukt som forkortelse for Trosopplæringsreformen

medarbeidere» i Den norske kirke, frivillige med organisasjonstilhørighet og ansatte i organisasjoner på krets- eller regionsnivå med ansvar for barne- og ungdomsarbeid. Her vil vi blant annet spørre informantene om:

I hvilken grad skjer det samarbeid mellom Den norske kirke og organisasjonene om trosopplæring? Hva består samarbeidet i? Hva er organisasjonene sine viktigste ressurser og bidrag i dette samarbeidet? Hvilket kjennskap har ansatte og frivillige i organisasjonene til Trosopplæringsreformen og lokale planer osv.

I tillegg til kvalitativ intervjuing har vi også tatt utgangspunkt i relevante eksisterende data om:

- omfang og ressurser i trosopplæringsvirksomhet i Den norske kirke
- omfang og ressurser i barne- og ungdomsarbeid i organisasjonene i Den norske kirke
- omtale av samarbeid mellom organisasjonene og kirken i sentrale og lokale trosopplæringsplaner

I et avsluttende konklusjonskapittel (kap 9) vil vi oppsummere våre resultater og analysere og drøfte svarene i forhold til de spørsmål vi har reist innledningsvis.

Oversikt over forkortelser og benevnelser på organisasjoner i rapporten

Vi vil gi en kort oversikt over noen sentrale forkortelser og benevnelser på organisasjoner med underliggende enheter som er beskrevet i rapporten. Organisasjonenes og menighetenes tiltak er kursivert underveis i rapporten.

- Acta – barn og unge i Normisjon.
- Dnk – Den norske kirke
- ImF – Indremisjonsforbundet. Tidligere kjent som Det Vestlandske Indremisjonsforbund (DVI).
- ImF-Ung – Indremisjonsforbundets barne- og ungdomsorganisasjon.
- KFUK-KFUM – Kristelig Forening for Unge Kvinner og Kristelig Forening for Unge Menn (Norges KFUK-KFUM)
- KFUK-KFUM Speider – egen organisasjon i KFUK-KFUM Internasjonal, der KFUK-KFUM også er medlem.
- KRIK – Kristen Idrettskontakt
- NKSS – Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag, «Laget»
- NLM – Norsk Luthersk Misjonssamband
- NLM Ung – Norsk Luthersk Misjonssambands barne- og ungdomsorganisasjon
- NMS – Det Norske Misjonsselskap
- NMS U – Det Norske Misjonsselskaps Barne- og Ungdomsorganisasjon.
- Norkirken – menigheter som er tilknyttet Normisjon. Blant annet i Bergen, Drammen, Grimstad, Kongsberg, Nordhordland, Sandnes og Tromsø.
- Normisjon – Etter fusjon av Det norske lutherske Indremisjonsselskap, Langesundsfjordens indremisjonsselskap og Den norske Santalmisjon i 2001.
- Søndagsskolen Norge – Tidligere kjent som Norsk Søndagsskoleforbund
- TOR – Trosopplæringsreformen i Den norske kirke
- UiO – Ungdom i Oppdrag
- Ung kirkesang

2 HISTORISKE OG SOSIOLOGISKE PERSPEKTIVER PÅ FORHOLDET MELLOM DEN NORSKE KIRKE OG DE KRISTNE ORGANISASJONENE

2.1 FORSKNINGSBASERT KUNNSKAP PÅ FELTET

Hva vet vi om forholdet mellom det offisielle arbeidet i Den norske kirke og virksomheten i de frivillige kristne organisasjonene? Hva vet vi mer spesifikt om det feltet som denne rapporten handler om; kristent barne- og ungdomsarbeid i kirken og organisasjonene? Og hva med forskningsbasert kunnskap om dette feltet etter innføringen av Trosopplæringsreformen i 2003? Vi skal i det følgende gi en kort oversikt over noe av den forskning som finnes om disse temaene og som ligger til grunn for fremstillingen i dette kapitlet.

Flere historikere har skrevet om *fremveksten av den kristne foreningskulturen* som en del av bredere samfunnsendring der en stedbunden enhetskultur går i oppløsning gjennom flytting og nye ideimpulser og erstattes av et samfunn med større mangfold og individualisme. Historikeren Hans Try har omtalt det som skjer som en assosiasjonsbølge der folk slutter seg sammen i assosiasjoner eller foreninger for å arbeide for bestemte verdier eller interesser (Try 1986). På det religiøse feltet blir statskirken som statlige religionsvesen utfordret av religiøse minoritetsgrupper som etablerer nye religiøse fellesskap og samlingsteder. Mest kjent i Norge er Hans Nielsen Hauge sin kamp for legfolkets rett til forkynnelse og fri forsamlingsrett i opposisjon mot Konventikkelplakaten. De kristne organisasjonene omtales samlet som legmannsbevegelsen og ser ofte sitt arbeid som en forlengelse av Haugetradisjonen. Det religiøse området er bare et av de områder der det skjer oppbrudd og oppstår alternative kulturer. Historikere og samfunnsvitere snakker om flere motkulturer som oppstår på 1800-tallet (Rokkan 1987). I tillegg til legmannsbevegelsen oppstår blant annet avholdsbevegelse og «målrørsle». Historikeren Gabriel Øydne har vist hvordan disse bevegelsene får feste i ulike deler av landet og skaper kulturelle skillelinjer som setter spor i ettertiden (Øydne 1986). Den religiøse motkulturen fikk særlig feste i områder på Vestlandet, Sørlandet og Østfold; områder som har blitt omtalt som Norges «bibelbelte». Samfunnsforskerne Pål Ketil Botvar og Olaf Aagedal har vist at noen av disse religiøse skillelinjene eksisterer også i dag, selv om grensene kan ha endret karakter (Botvar, Repstad og Aagedal 2010).

Historikere og samfunnsvitere har beskrevet og analysert hvilke *former for religiøse fellesskap* som preger Den norske kirke og de kristne organisasjonene innenfor kirken. Kirkehistorikeren Einar Molland har sett på spenningen mellom legmannsbevegelsens vekkelseskristendom og folkekirkens religiøsitet og hevdet at vekkelseskristendommen har preget befolkningens forståelse av hva det kreves for å være kristen. Dette har i neste omgang virket sekulariserende fordi lista er blitt hevet og mange dermed definerer seg ut som ikke-kristne (Molland 1968: 126). Historikeren Bjørn Slettan beskriver hvilke konsekvenser dette fikk for folkekirken på Sørlandet: «Folkekirken besto, men «den lille flokk» hadde erobret viktige posisjoner og fått vid aksept for sitt menighetssyn: at de vakte og omvendte egentlig var de egentlige og sanne kristne» (Slettan 1992: 103). Sosiologen Knut Lundby har brukt lignende perspektiver i sin studie av en vekkelse i en statskirkemenighet som han hevder skaper et nytt «trosfellesskap» som virker ekskluderende på de som ikke ble med i vekkelsen og dermed sekulariserende for den delen av lokalmiljøet som tidligere opplevde tilhørighet til kirken (Lundby 1987). Teologen Harald Hegstad har også tatt utgangspunkt i trosfellesskaps-begrepet og

studert forholdet mellom folkekirke-fellesskap og trosfellesskap i tre norske menigheter (Hegstad 1996). Agedal har i sin studie av bedehuskultur skilt mellom ulike religiøse fellesskapsformer: «symbolfellesskap», «vedkjenningsfellesskap» og «aktivitetsfellesskap» (Agedal 2003). Han har brukt begrepene til å studere spenninger og endringer i bedehuskulturen og i denne kulturen sitt forhold til menighetslivet i Den norske kirke.

Det foreligger ingen samlet fremstilling av de frivillige kristne organisasjonene sin historie, men det er utgitt flere organisasjonshistorier ofte i forbindelse med jubileer. Ola Rudvin har skrevet om Indremisjonsselskapets historie (Rudvin 1970), Johannes Kleppa og Paul Odland har skrevet om Vestlandske Indremisjonsforbund (Indremisjonsforbundet) (Kleppa og Odland 1998) og Oscar Handeland har skrevet om Norsk Luthersk Misjonssamband (Handeland 1948); for å nevne noen. Knut Gundersen har laget en interessant kortfattet fremstilling av utviklingen av de frivillige kristelige organisasjonene, men denne fremstillingen går ikke lenger enn til 1940 (Gundersen 1996). Flere historikere og samfunnsvitere har imidlertid beskrevet *utviklings- og endringstrekk i legmannsbevegelsens historie* og forhold til Den norske kirke. Pål Repstad har i en studie av pietisme på Sørlandet skilt mellom fire ulike historiske faser (Repstad 1992).

1. Kristen enhetskultur frem til 1800/1820
2. Pietistiske minoritetsgrupper 1820-1870
3. Bedehusets århundre 1870-1970
4. Pietisme med innsnevret nedslagsfelt 1970

Olaf Agedal har tatt utgangspunkt i en lignende inndeling, men fremhevet perioden 1900-1950 som en særlig «gullalder» for de frivillige organisasjonene med institusjonalisering og omfattende bygging av bedehus, leirsteder og skoler og vekst i medlemstall og foreninger (Agedal 2003). Sammen med Bjørg Seland har han også, i en studie av norsk vekkelseskristendom, beskrevet dette som en periode med omfattende vekkelser (Seland og Agedal 2008). Flere statistiske beregninger tyder på at tiden frem mot 70-tallet er preget av vekst og stabilitet. Tallet på foreninger i de frivillige kristne organisasjonene øker fra 26 525 i 1938 til 35 312 i 1967. Et anslag over medlemskap i disse organisasjonene i perioden 1938-1958 tyder på stabilitet med 6,8 prosent av befolkningen (Lundby 1985).

De frivillige kristne organisasjonene har ofte lagt lite vekt på formelt medlemskap. Man kan være aktiv og identifisere seg med en organisasjon uten å være medlem. Derfor er det vanskelig å måle oppslutning om en organisasjon og sammenligne denne med oppslutningen om annen religiøs virksomhet, bare ved å telle medlemmer. I den norske delen av en internasjonal religionsundersøkelse (ISSP) har man tatt hensyn til dette og spurt om opplevd tilknytning til ulike former for religiøs virksomhet (Spørreundersøkelse om religion 1991, 1998, 2008).

Tabell 1 Religiøs tilknytning: "Opplever du en særlig tilknytning til.." Prosent

Religiøs tilknytning	1991	1998	2008
Et frikirkesamfunn	5.7	5.5	3.9
Menighetsliv i statskirken	10.0	10.2	7.5
Frivillig organisasjon i statskirken	6.6	5.5	4.6
Frittstående kristent arbeid	5.0	5.0	3.1
Ikke-kristen religiøs virksomhet	5.8	3.9	3.1
Ingen særlig tilknytning	63.5	68.0	73.8
Ubesvart	3.3	2.0	4.1
TOTAL	100	100	100

Kilde: ISSP 1991, 1998, 2008

Resultatene viser at det er blitt færre som opplever en særlig tilknytning til en organisert religiøs virksomhet. Det blir også færre som opplever særlig tilknytning til menighetslivet i statskirken og til en frivillig organisasjon i statskirken.

Agedal har også foreslått et nytt skille i ca 1990 som start på en ny fase som han kaller «bedehuskulturen sin oppløsnings- eller transformasjonsfase» preget av enten mange nedlegginger av aktiviteter; eller endringer i form av store omlegginger av arbeidsformer og fusjonering av organisasjoner (Agedal 2003: 467).

Så langt har vi sett på forskningsbasert kunnskap om de frivillige kristne organisasjonene generelt. Når det gjelder forskning og data om *barne- og ungdomsarbeidet* innenfor disse organisasjonene ser det ut til at utviklingen tidlig har vært preget av både sterk satsing og en viss ambivalens. Ambivalensen kunne henge sammen med et ideal om et religiøst fellesskap eller vennesamfunn som skulle omfatte både gamle og unge, men organisasjonene etablerte tidlig et barne- og ungdomsarbeid, indremisjonsorganisasjonene rett etter århundreskiftet, misjonsorganisasjonene på 1930-tallet. Dokumentasjonen av omfanget og utviklingen av dette arbeidet er av flere grunner usikker. Det dreier seg om flere ulike organisasjoner med ulike praksiser når det gjelder registrering av foreninger og medlemstall, og sammenlignbare beregninger er ofte basert på søknadstall rapportert til statlige støtteordninger som organisasjonene kan ha ulike holdninger til. Flere beregninger tyder på at omfanget av dette arbeidet nådde en topp på 1960-tallet og at det i de siste ti-år har vært sterkt synkende. Tall fra Statens ungdoms- og adopsjonskontor, gjengitt i utredningen om Trosopplæringsreformen, viser dramatisk nedgang i perioden 1980-1998 (1980-tall i parentes):

«Indremisjonens barn og unge hadde i 1998 ca. 9 300 betalende medlemmer (ca. 26 500), Norges KFUK/KFUM ca. 12 000 (43 000), Norsk Søndagsskoleforbund ca. 27 800 (ca. 156 500), Norsk Luthersk Misjonssamband ca. 8 500 (ca. 28 600), Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag ca. 1 700 (ca. 10 200). Sammenligningen av de aktuelle årstallene kan lett gi et misvisende bilde i og med at kravet til dokumentasjon er blitt endret i mellomtiden (NOU-2000: 26 s.23)».

Presseoppslag om utviklinga av barne- og ungdomsarbeidet i de kristne organisasjonene bekrefter også et hovedinntrykk av sterk nedgang. I 2013 hadde Dagen en reportasjeserie med overskrifter som «Barn og unge flykter fra kristne organisasjoner», «Ett av to barn borte fra bedehuset», «Sju av ti barn ute av søndagsskolen» (Dagen 13.6, 22.10, 31.10, 1.11). I reportasjene kommer det imidlertid også frem eksempler på vekst i de senere år, særlig gjennom nyorganiseringer.

I tillegg til slike statistiske beregninger om oppslutning om organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid, foreligger det også en del *enkeltstudier av tema innenfor dette feltet*. Her skal vi bare gi noen eksempler på slike. Ørnulf Hodne har skrevet om kirken og organisasjonene sitt møte med det nye «fritidssamfunnet» i mellomkrigstida og vist hvordan ulike organisasjoner valgte ulike svarstrategier i møte med dette (Hodne 1993). De kristne organisasjonene, idrettsbevegelsen og søndagsidretten er beskrevet og analysert av Nils M. Justvik i hans studie av kristenfolkets forhold til idrett i etterkrigstida (Justvik 2007). Irene Trysnes har studert videreutvikling av «leirkristendom» i ulike former for moderne kristne sommerstevner for ungdom (Trysnes 2010).

Når det gjelder *samarbeid om trosopplæring mellom Den norske kirke og de kristne organisasjonene* er ikke dette blitt gjort til gjenstand for egne studier, men er blitt berørt i flere av de utredningene og evalueringsrapportene som har kommet i forbindelse med Trosopplæringsreformen. I NOU 2000: 26 gis en kort beskrivelse av organisasjonene sin plass i det kirkelige landskapet. Det legges vekt på at organisasjonene representerer en viktig ressurs for trosopplæringen. «De kristelige barne- og ungdomsorganisasjonene representerer en viktig ressurs når det gjelder aktiviteter, personell, ledertrening og programarbeid» (NOU 2000:26 s.24). Samtidig påpekes det at med den nedgang som har skjedd i medlemstall i disse organisasjonene, kan ikke kirken i samme grad som tidligere hente ressurser fra dette arbeidet. Den første evalueringsrapporten om Trosopplæringsreformen (Hauglin m.fl. 2008) har sett på samarbeid med de frivillige kristne organisasjonene i forsøksprosjektene. Resultatene viser at litt over 60 av prosjektene rapporterer om slikt samarbeid uten at man kan si noe klart om omfanget: «Det som imidlertid synes klart, er at organisasjonenes rolle ikke lenger er som sentral aktør i gjennomføringen, men mer som underleverandør» (Hauglin m.fl 2008: 152). Når det gjelder hvilke organisasjoner man samarbeider med er KFUM/KFUK (68 prosent) og Norsk Søndagsskoleforbund (54 prosent) hyppigst nevnt. De minst vanlige samarbeidspartnere er Norsk Luthersk Misjonssamband, Indremisjonsforbundet, NKSS og Ung kirkesang. Rapporten har også analysert innholdet i tiltakene i forsøksfasen og finner at de domineres av det man kaller «oppdragelseskristendom» (se nærmere drøfting av dette begrepet senere). «For mange av tiltakene kan vi umiddelbart konstatere at tradisjonell omvendelsesforkynnelse er erstattet med tiltak som vektlegger dåpen (--). Det er kun ett av totalt 338 tiltak som har omvendelse som mål» (Hauglin m.fl 2008: 140).

En spørreskjemaundersøkelse fra 2011 til menighetsansatte (KIFOs ansattundersøkelse) om ulike sider ved Trosopplæringsreformen, inneholder også en del spørsmål om samarbeid med organisasjonene (Schmidt og Urstad 2012). 9 av 10 menighetsansatte kjenner til at de frivillige organisasjonene har virksomhet i deres sogn. 44 prosent mener at samarbeidet med organisasjonene fungerer godt/ganske godt, 19 prosent mener det fungerer dårlig/ganske dårlig. Et flertall (57 prosent) mener at Trosopplæringsreformen har hatt en positiv virkning på samarbeidet med organisasjonene.

Når det gjelder innholdet i Trosopplæringsreformen er nesten halvparten (42 prosent) enige i at det er en «spenning mellom målene å nå bredt ut og styrking av de unges tro». Det er delte oppfatninger om i hvilken grad «det i trosopplæringen legges for stor vekt på oppslutning og for lite vekt på formidling av kristent trosinnhold», men de fleste som har tatt stilling er uenige i denne påstanden (49 prosent), 23 prosent er enige eller delvis enige.

2.2 NOEN KJENNETEGN VED LEGMANNSBEVEGELSENS KRISTENDOMSFORM

Som en bakgrunn for å forstå samspillet mellom de frivillige kristne organisasjonene og Den norske kirke, skal vi trekke frem noen kjennetegn ved organisasjonene sin kristendomsform. En rekke ulike begrep er blitt brukt for å sammenligne den kirkelige religiøsiteten med legmannsreligiøsiteten. Andreas Ropeid beskriver legmannsbevegelsens framvekst som et skifte *fra en sakramental til en subjektiv kristendomsform*. Innenfor den sakramentale kristendomsformen som dominerte norsk kristendom før 1800-talet, var sakramentene og kirkens ritualer avgjørende for folks forhold til Gud. I og med at disse ble forvaltet av presten fikk kirken og presten en avgjørende rolle som formidler og «kontrollør» av tilgangen til Guds nåde. Opp mot dette kommer det på 1800-tallet en annen og mer subjektiv form for religiøsitet der den enkeltes tro blir tillagt avgjørende betydning. Denne kristendomsformen vil ikke oppheve sakramentene, men disse hadde ingen virkning om de ikke var knyttet til den enkeltes tro. Dette krevet en bevisst holdning og et bevisst valg hos den enkelte om å ta i mot nåden. Et slikt valg var gjerne knyttet til et avgjørende brudd i livet, en omvendelse, der man fikk del i frelsen og nåden. Når flere opplevde dette samtidig, snakket man gjerne om en vekkelse. Derfor omtales ofte denne form for kristendom som «omvendelseskristendom» og «vekkelseskristendom» i motsetning til «oppdragelseskristendom» som ikke har forventninger om et slikt «brudd», men der tanken er at en kristen tro og identitet vokser frem gjennom en prosess.

Av den omvendte forventet man et nytt liv der man bekjente og vitnet om det man hadde opplevd og tok del i et fellesskap av de omvendte og frelste. Dette fellesskapet som ble kalt «vennesamfunnet» var et fellesskap som var noe annet enn det gamle lokale kirkefellesskapet av alle døpte. Det var et religiøst fellesskap som formelt sett gjennom medlemskap og bruk av kirkens livs- og dødsritualer, fremdeles var en del av Den norske kirke. Men samtidig var det et fellesskap som definerte et avgjørende skille mellom de omvendte og uomvendte, mellom de frelste og ufrelste. Og selv om man ikke vendte ryggen til kirkens sakramenter, embete, symboler og ritualer var det i den subjektive kristendomsforståelsen den enkeltes forhold til Gud gjennom troen det dreiet seg om. Denne relativiseringen av betydningen av kirkeinstitusjonen omtales ofte som en «lavkirkelig holdning» og vekkelsesbevegelsen som en «lavkirkelig bevegelse». I mange andre land (som f.eks. i Sverige) førte denne subjektive vekkelseskristendommen til et brudd med statskirken og dannelse av nye kirkesamfunn. I Norge blir vekkelseskristendommen i stor grad værende innenfor statskirken gjennom dannelsen av de frivillige kristne organisasjonene. Dette skapte grunnlag for en folkekirke med store selvstendige organisasjoner med et mer eller mindre nært eller fjernt, harmonisk eller spenningsfylt forhold til det offisielle kirkelige arbeidet. Det oppstod mange steder tidlig en uformell arbeidsdeling mellom kirken og organisasjonene der kirken gjennom presten hadde ansvar for livs- og dødsritualene og søndagsgudstjenesten, og organisasjonene som drev forenings- og møteaktivitet ellers i uka og tok seg av misjonsvirksomhet og barne- og ungdomsarbeidet. Mens hovedarenaen for sakramentkristendommen var kirkehuset og kirkegården, ble arenaen for vekkelseskristendommen bedehusene som ble reist i stort antall gjennom frivillig innsats. Til sammen regner man med at det har blitt bygd ca. 3 000 bedehus, nesten det dobbelte av antall kirker. Sammen med et stort antall leirsteder og kristne folkehøgskoler spredd over hele Norge representerer de kristne organisasjonene en stor bygningsmasse og en nasjonal infrastruktur i forhold til kristent barne- og ungdomsarbeid.

Når det gjelder organisasjonsformer innenfor den norske legmannsbevegelsen er det flere viktige særtrekk som kan ha betydning for samarbeidet om trosopplæring:

For det første; betydningen av *uformelle organisasjonsformer*. Vi har tidligere vært inne på at de kristne organisasjonene ofte har lagt lite vekt på formelt medlemskap. «Vennesamfunnet» er et fellesskap som ikke bygger på formelt medlemskap, men på jevnlig deltagelse i og identifisering med et religiøst fellesskap. Ofte er kriteriet for å være en del av dette at man går på og slutter opp om møtene på det lokale bedehuset, derfor omtales også ofte denne uformelle organisasjonen som «bedehusfolket». I oversiktlige bygdesamfunn ville dette være en tilhørighet som ikke bare var kjent for de som var en del av «vennesamfunnet», men der også resten av bygda visste hvem som tilhørte bedehusfolket. For de som tilhørte dette fellesskapet var det et viktig mål for barne- og ungdomsarbeidet at ungdommen skulle bli en del av dette fellesskapet. Bedehusfolket var et fellesskap som kunne fungere på tvers av organisasjonsgrenser, de som var en del av det kunne ha tilknytning til ulike kristne organisasjoner. Det var ikke uvanlig at flere organisasjoner hadde gått sammen om bygging av et bedehus og i noen tilfeller kunne «kristenfolket i bygda» stå som eier av huset.

For det andre; lokal organisering basert på *frivillighet*. Den lokale virksomheten i de frivillige organisasjonene har ikke vært basert på lønnede stillinger, men på frivillig innsats som dugnadsdeltaker, foreningsleder, styrerepresentant, husansvarlig osv. Samlet har dette representert en enorm organisasjonsressurs, men det gjør også arbeidet sårbart i forhold til medlemmenes motivasjon. Når frivillighet er et så viktig fundament er det avgjørende at det er forankret i en frivillighet som er varig og forpliktende. Her har trolig vekkelseskristendommen vært en viktig forutsetning fordi en omvendelse kan representere en identitetsendring som skaper et kall der man ser seg selv og sitt liv inn i en ny og forpliktende sammenheng.

For det tredje: *spenning mellom å være selvstendig og være en del av*. De frivillige kristne organisasjonene forstår seg i en luthersk tradisjon og som en del av Den norske kirke. De fleste som deltar i organisasjonene er medlemmer av Den norske kirke og bruker kirkens livs og dødsritualer i likhet med majoriteten av den norske befolkningen. Samtidig er organisasjonene selvstendige og ikke underlagt Den norske kirkes økonomiske og teologiske føringer. Denne doble posisjonen kan skape spenninger og åpne for ulike grader av nærhet og distanse mellom organisasjonenes virksomhet og det offisielle kirkelige arbeidet. Grad av nærhet og spenning kan variere mellom organisasjonene og mellom regionene; og over tid. Derfor er forholdet mellom organisasjonene og Den norske kirke et komplekst forhold som det er vanskelig å si noe generelt om (Gundersen 1996:144-157, Aagedal 2003:64-67). En mulig plassering av organisasjonene på en skala ut fra grad av «folkekirkelighet», kan være følgende (barne- og ungdomsorganisasjonene står i parentes):

- KFUK/KFUM, Ung kirkesang og KRIK som de mest folkekirkelige
- Søndagsskolen Norge og NMS (NMS U) i en mellomposisjon
- NKSS («Laget»), Normisjon (Acta), Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM Ung), og Indremisjonsforbundet (ImF- UNG) som de mest lavkirkelige

Denne klassifiseringen er selvsagt tentativ og diskutabel, vi kommer tilbake til den i en beskrivelse av organisasjonene sine motto i kapittel 5.1. Forholdet til Den norske kirke kan blant annet komme til uttrykk ved i hvilken grad de som har tilhørighet til disse organisasjonene også er en del av den lokale gudstjenestemenigheten, lar seg velge til menighetsråd og deltar som frivillige i menighetens arbeid. Her kan det imidlertid være store lokale og regionale forskjeller, på noen steder kan personer med tilhørighet til de «minst kirkelige» organisasjonene også være aktive kirkegjengere.

For det fjerde; *samspill mellom lokalt arbeid og regional og nasjonal organisasjonsstruktur* med sekretariater og stillinger. De frivillige kristne organisasjonene har bygd opp organisasjonen gjennom stillinger og organisasjonsenheter på krets-, regions-, og nasjonsnivå. Dette har muliggjort samarbeid om satsinger utover det lokale som leirsteder og skoler og støttevirksomhet for det lokale arbeidet i form av omreisende emissærer eller kretssekretærer, rådgivning, utvikling av materiell osv. Denne strukturen er samtidig sårbar fordi den i stor grad er basert på frivillige gaver fra det lokale kristenfolket/bedehusfolket (som vi senere skal komme tilbake til er mange av organisasjonene i dag i en økonomisk krise der de må rasjonalisere driften og selge ut f.eks. leirsteder)(Vårt Land 17.06.2014).

For det femte; *vekkelseskristendommen har også satt preg på det «offisielle kirkelige arbeidet»*. Det er ikke slik at det vi har kalt «vekkelseskristendommen» kun kan forstås som et skille mellom presteskapet og legmannsbevegelsen. Det er også en kristendomsforståelse som i høy grad har preget store deler av presteskapet og skapt konfliktlinjer innad i Den norske kirke. Flere sentrale teologer i Den norske kirke har identifisert seg med vekkelseskristendommen og preget norsk menighetsliv og generasjoner av prester. En av de største og raskeste endringer i norsk religiøs praksis, det som er blitt omtalt som det store «nattverdfallet», var da nattverden endret seg fra kollektiv rite til å bli oppfattet som en individuell bekjennelseshandling. Nattverdfallet har blitt forklart som i stor grad et resultat av en ny presteforkynnelse basert på vekkelseskristendommens forståelse av nattverden (Sandvik 1998). Kamp for vekkelseskristendommens plass i Den norske kirke lå også til grunn for opprettelsen av Menighetsfakultetet, som ble den dominerende utdanningsinstitusjonen for prester og av mange oppfattet som bedehusfolket og legmannsbevegelsens presteskole.

2.3 VEKKELSESKRISTENDOM PÅ RETUR, KONFLIKT OG KONKURRANSE OM KRISTENT BARNE- OG UNGDOMSARBEID

Det vi har beskrevet så langt har vært tradisjonelle trekk ved kristendomsform og arbeidsform i de kristne organisasjonene. Som vi før har vært inne på ser det ut til at inngangen til 1960/1970-tallet representerer en overgang som slutten på «bedehusets århundre» (Repstad 1992) og der forholdet mellom kirken og de kristne organisasjonene går inn i en ny fase. På bedehusene snakker man om at vekkelsene man tidligere kunne oppleve er blitt færre eller helt borte (Seland og Agedal 2008). Dette skaper et rekrutteringsproblem for organisasjonene og det lokale bedehusarbeidet. Dette er også en periode da kristendommens rolle i flere samfunnsinstitusjoner endres. Viktigst i forhold til trosopplæring er endringen i skolen der Stortinget i behandlingen av Grunnskoleloven i 1969 slår fast at skolens kristendomsundervisning ikke lenger kunne kalles kirkens dåpsundervisning. I Norge har både Den norske kirke og de kristne organisasjonene sluttet opp om enhetsskolen og ikke opprettet egne alternativ på grunnskolenivå. Man har sett på skolens formålsparagraf og kristendomsundervisning som viktige elementer i en kristen oppdragelse av barn og unge, elementer som man nå ikke lenger kan regne med. Dette setter fart i et kirkelig og offentlig utrednings- og planarbeid om en egen plan for dåpsopplæring i Den norske kirke. I denne perioden starter også mange menigheter med ny virksomhet som også inkluderer satsing på barne- og ungdomsarbeid. Særlig i byer og tettsteder bygges det arbeidskirker som var en ny type kirkebygg tilrettelagt også for andre aktiviteter enn de seremonielle. Disse endringene berører den gamle komplementariteten mellom kirken og organisasjonene sitt arbeid der møte og foreningsvirksomhet var organisasjonene

sitt domene. Dette kan skape et konkurranseforhold mellom menighetene og organisasjonene når det gjelder tid, penger og frivillig innsats innenfor den geografiske menigheten. Når det gjelder ungdomsarbeid er det i tillegg en konfliktskapende faktor at menighetene ofte legger opp til et lavterskeltilbud tilpasset den nye tenåringskulturen med underholdning, moderne popmusikk og sosiale aktiviteter sammen med korte forkynnende innslag. I flere av de kristne organisasjoner blir dette negativt mottatt og negativt omtalt som «klubb- og underholdningskristendom» i konflikt med den «vekkelseskristendommen» organisasjonene ønsket å stå for. Samtidig skapte dette generasjonskonflikter innad i mange bedehusmiljøer fordi ungdommen som der var preget av den samme tenåringskulturen, ble tiltrukket av de nye arbeidsformene i kirken og ønsket å modernisere organisasjonene sitt ungdomsarbeid. Her kunne det være store forskjeller og spenninger organisasjonene i mellom. Noen av organisasjonene var pådrivere i et ungdomsarbeid basert på breddesatsing og lavterskel med vektlegging av at arbeidet skulle appellere til både «kropp og sjel», mens andre var opptatt av at arbeidet ikke måtte glemme «det ene nødvendige» og at det handlet om frelse eller fortapelse.

2.4 TRANSFORMASJONSFASE FOR ORGANISASJONENE OG DEN NORSKE KIRKE (1990-2014)

Vi har tidligere introdusert et tidsskille i ca 1990 som start på en ny fase; en «bedehuskulturen sin oppløsnings – eller transformasjonsfase» preget av enten mange nedlegginger av aktiviteter; eller endringer i form av store omlegginger av arbeidsformer og fusjonering av organisasjoner (Agedal 2003). Dette er også «Trosopplæringsreformens tid» og vi skal avslutte dette kapitlet med å se på noen av de utviklingstrekk som preger organisasjonene og Den norske kirke i denne perioden og hvilke spørsmål og utfordringer man kan anta at dette reiser for samarbeidet dem i mellom om Trosopplæringsreformen.

For organisasjonene sin del kan det se ut som om dette er en periode da mange av de problemer og utfordringer som endringene på 70-tallet innevarslet nå viser seg i form av nedlegginger, men også omlegginger og nysatsinger. Det statistiske materialet vi tidligere har presentert, viser som hovedtrend sterk nedgang i antall foreninger og medlemstall. Samtidig som foreninger legges ned og bedehus stenges skjer det også en modernisering av bedehusarbeidet ved at det i byer og tettsteder bygges «aktivitetsbedehus» som på mange måter minner om arbeidskirkene med mange rom for ulike aktiviteter ikke minst for barne- og ungdomsarbeid (Seland og Agedal 2008). Noen bedehusmiljøer utvikler seg også mot å bli egne menighetsforsamlinger med lokalt ansatte og et «fullpakke-tilbud» som også inkluderer samlinger i den «tradisjonelle kirketiden» på søndag. I de fleste storbyene har for eksempel Normisjon i dag egne menighetsfellesskap. Når det gjelder de tradisjonelle bedehusene på små steder viser det seg at de kan ha forbausende lang levetid fordi de kan fungere på «lavbluss» med liten aktivitet, men små driftsutgifter holdt i gang av lokal frivillighet. Samtidig viser det seg at den stillings- og institusjonsstruktur som organisasjonene har bygd opp i «gullalderen» på krets-, regions- og nasjonsnivå (sekretariat, leirsteder osv) ofte blir vanskelig å opprettholde når medlemstall og gaveinntekter synker.

I denne perioden skjer det organisasjonsfusjoner. Eksempel på dette er opprettelsen av Normisjon i 2001 som er en sammenslåing av Den norske Santalmisjon, Det norske lutherske Indremisjonsselskap

og Langesundsfjordens Indremisjonsselskap. Andre rasjonaliserings- og sparetiltak er nedlegging av stillinger og salg av bygninger og institusjoner.

Dette er også perioden da det kirkelige og offentlige utrednings- og planarbeidet om trosopplæring ender opp i vedtak og settes ut i livet med «Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke» vedtatt av Kirkemøte i 1991, «Trosopplæringsreformen» vedtatt av Stortinget i 2003 og ny plan for trosopplæring i Den norske kirke vedtatt av Kirkemøte i 2009. Trosopplæringsreformen er et interessant eksempel på endringer i det offentlige engasjementet på religion- og livssynsfeltet. Når oppdragelse i religiøs tro, som en konsekvens av sekularisering og livssynsmessig likestillingstenkning, tas ut av skolen, overlates ikke denne oppgaven til det enkelte trossamfunn uten offentlig støtte. Staten går inn og viderefører et ansvar for feltet, ikke bare i form av en «overgangsstøtte», men i form av permanent støtte til Den norske kirke til nye aktiviteter og stillinger på feltet. Men dette er ikke en betingelsesløs støtte, i reformen ligger det krav og forventninger om omfang av tilbudet og at det skal nå bredt ut (Schmidt 2014). Dette skaper behov for styrings- og kontrollorganer på mottakersiden og rapportering som kan dokumentere at bevilgningene blir brukt etter forutsetningene. Denne form for offentlig styring gjennom reformer er vanlig på mange områder (Schmidt 2014). Vi kan kalle dette «*offentlige reformregimer*». Spørsmålet i vår sammenheng er hvilke føringer dette «reformregimet» legger på Den norske kirkes trosopplæringsarbeid og hvilken betydning dette har for samarbeidet med organisasjonene? Ligger det for eksempel krav om å nå bredt ut som gjør at man må prioritere lavterskeltilbud og korttidstiltak som organisasjonene kan oppleve som uriktige eller utilstrekkelige i forhold til deres syn på hva som er kristent barne- og ungdomsarbeid?

Vi kan ikke, innenfor rammen av denne fremstillingen, gå nærmere inn på de store endringene som har skjedd i barne- og ungdomsarbeidet i Den norske kirke og organisasjonene de siste tiårene. Her skal vi bare oppsummere noen av de trekkene som vi mener kan ha størst betydning for samarbeidet mellom kirken og organisasjonene om trosopplæring og presentere noen av de sentrale spørsmålene vi vil prøve å få svar på:

Trosopplæringsreformen representerer en *stor ressurstildeling* (315 mill i 2014) som det er rimelig å tro vil endre forholdet mellom Den norske kirke og organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid. Hvordan opplever de frivillige organisasjonene denne endringen? Som en støtte og mulighet for ny vekst i en sektor som i følge tall vi har presentert, opplevde sterk nedgang fra 1980-tallet? Som en endring av balansen mellom det offisielle kirkelige og frivillige barne- og ungdomsarbeidet som ytterligere vil svekke organisasjonene på dette området? Eller er hovedreaksjonen ambivalens fra organisasjonene sin side? Er det forskjeller mellom organisasjonene i synet på disse spørsmålene?

Trosopplæringsreformen representerer en *profesjonalisering* av lokalt kristent barne- og ungdomsarbeid (2013: 671 stillinger/308 årsverk). Dette er en virksomhet som i stor grad har vært basert på frivillighet. Profesjonalisering betyr her at frivillig amatørinnsats erstattes med fagpersoner i betalte stillinger som arbeider ut fra bestemte pedagogiske teorier og målsetninger. Hvilke konsekvenser får dette? Forventninger om at arbeid som var ulønnet nå skal lønnes? Krav til at barne- og ungdomsarbeid skal utføres av fagpersoner ut fra en faglig begrunnet plan? Fører det til mindre satsing på at frivillige skal drive barne- og ungdomsarbeid uten «faglig plan» og pedagogisk/teologisk skolering? Betyr det skepsis blant trosopplæringsansatte til å overlate barne- og ungdomsarbeid til tradisjonelle frivillige i organisasjoner?

Hva samarbeider man om? Vi har sett at organisasjonene med sin lange tradisjon på dette feltet, har bygd opp *materielle ressurser* og kompetanse som kan være aktuell å ta i bruk i trosopplæringsarbeid. Hvilke ressurser etterspørres og tas i bruk? Organisasjonene disponerer for eksempel ca. 3000 bedehus som er potensielle lokaler for trosopplæringsaktiviteter. Brukes bedehusene i trosopplæring og hva brukes de i så fall til? Og hva med de mange leirstedene som organisasjonene har bygd opp? Brukes disse til trosopplæring?

En annen ressurs i et samarbeid kan være *kompetanse*. Organisasjonene har utviklet arbeidsformer og arrangements-konsepter som man kan tenke at Trosopplæringsreformen kan bygge videre på. Det kan for eksempel dreie seg om leiopplegg for ulike aldersgrupper. Her kan man tenke seg at menigheter ikke bare leier leirsteder, men «kjøper» hele leiopplegg fra en organisasjon ved å tilby barn og ungdom dette som et trosopplæringstilbud. Et annet kompetansefelt kan være opplegg for ledertrening. Er dette opplegg som trosopplæringsarbeidet benytter seg av? Sender man f.eks. ungdom som er involvert i trosopplæringsaktivitet på noen av organisasjonenes lederkurs?

Frivillighet har vært organisasjonene sin viktigste ressurs i det lokale kristne barne- og ungdomsarbeidet. Trosopplæringsreformen har tilført Den norske kirke et stort antall stillinger på dette området. Hvordan tenkes frivillighet inn som ressurs i denne typen arbeid? Hva slags type frivillighet er det som etterspørres? I hvilken grad utvikler Den norske kirke en ny frivillighet innenfor dette arbeidet? I hvilken grad går personer med «organisasjonstilhørighet» inn som frivillige i trosopplæringstiltak?

Vår korte historiske gjennomgang har vist at det har vært *spenninger i synet på mål og arbeidsformer* i kristent barne- og ungdomsarbeid mellom kirken og organisasjonene. Begreper som har blitt brukt for å beskrive dette har vært forholdet mellom «oppdragelseskristendom» og «omvendelseskristendom», vekt på første eller andre trosartikkel osv. I hvilken grad preger spenninger i syn på mål og arbeidsformer samarbeidet om trosopplæringstiltak? Tilhører slike spenninger fortiden? Eller, dersom det er spenninger, er det de «tradisjonelle» spenningene som mobiliseres, eller er det andre skillelinjer som kommer til uttrykk?

2.5 LITT OM DEFINISJONER, TERMINOLOGI OG AVGRENSNINGER

Som vi har sett i dette kapitlet er forholdet mellom Den norske kirke og de frivillige kristne organisasjonene komplekst fordi organisasjonene både er selvstendige organisasjoner; og samtidig forstår seg selv som en del av Den norske kirke. Når man skal beskrive og analysere relasjonen mellom noe som både er en del av Den norske kirke og en selvstendig enhet innenfor kirken, kompliserer dette begrepsbruk og terminologi. I noen sammenhenger snakker vi om Den norske kirke i vid forstand med både dens stillinger og lovpålagte oppgaver og den kristne virksomheten som drives av både ansatte og kirkens medlemmer. Ut fra denne vide forståelsen er de frivillige organisasjonene en del av Den norske kirke fordi de som tilhører organisasjonene også (som regel) er medlemmer av kirken og fordi organisasjonene definerer seg innenfor Den norske kirke.

Men de kristne organisasjonene er selvstendige enheter i den forstand at deres arbeid ikke er underlagt kirkens embete eller bestemmelser i menighetsrådet eller andre kirkelige organer. I denne konteksten snakker vi om Den norske kirke i snevrere forstand som kirkelige stillinger og styrende organer og den virksomheten som er underlagt disse (som for eksempel Trosopplæringsreformen i

Den norske kirke). I noen sammenhenger vil dette bli omtalt som «det offisielle kirkelige arbeidet», i andre sammenhenger vil det bare framgå av sammenhengen hvilken betydning av Den norske kirke det er tale om. Tilsvarende vil begrepsbruk og terminologi kunne variere når vi omtaler de «frivillige kristne organisasjonene». Denne betegnelsen har vært vanlig å bruke fordi det referer til historien om hvordan disse organisasjonene oppstod og hvordan de er organisert og finansiert. I noen sammenhenger vil vi bruke hele denne betegnelsen, i andre sammenhenger der det framgår av sammenhengen hvilke organisasjoner det er snakk om, kan de bare bli omtalt som «de kristne organisasjonene» eller bare «organisasjonene».

Her er det viktig å presisere at rapporten ikke handler om samarbeid mellom Trosopplæringsreformen og alle typer organisasjoner. For det første omfatter den ikke samarbeid med sekulære organisasjoner (som idrettslag, korps osv) som det utvilsomt fins en del av. For det andre fins det mye kristent barne- og ungdomsarbeid i organisasjoner og trossamfunn utenfor Den norske kirke og samarbeid med disse er ikke inkludert i studien. Et unntak er KRIK som er en økumenisk organisasjon som favner videre enn Den norske kirke.²

² Søndagsskolen Norge er også en organisasjon som favner videre enn Den norske kirke, men samarbeidet er avgrenset til andre lutherske kirker og organisasjoner.

3 METODER OG DATA

3.1 INNLEDNING: HVILKE TYPE SPØRSMÅL HAR VI OG HVILKE DATA TRENGER VI?

Temaet for denne rapporten er spørsmål om samarbeid mellom menighetene i Den norske kirke og de kristne organisasjonene om trosopplæring. Vi er både interessert i hva som faktisk foregår av samarbeid og hvordan dette blir oppfattet og vurdert av aktørene i samarbeidet. Dette er et tema som så langt ikke er blitt gjort til gjenstand for systematiske studier og det foreligger lite forskningsbasert kunnskap å bygge på. Det gjelder selve samarbeidsrelasjonen, men det er også et problem i tillegg at det foreligger lite data om noen av aktørene i samarbeidet og deres ressurser og aktiviteter på feltet kristent barne- og ungdomsarbeid. Vi har opplysninger om økonomiske ressurser og stillingsbruk i trosopplæringen, men når det gjelder ressurser og stillinger i de frivillige kristne organisasjonene i forhold til kristent barne- og ungdomsarbeid, er situasjonen mer komplisert. Dette henger, som vi har vært inne på, sammen med at det her dreier seg om en rekke ulike organisasjoner med ulike måter å organisere og registrere barne- og ungdomsarbeid på og at det ikke foreligger noen samlet oversikt eller statistikk over denne delen av arbeidet. Dette gjør det problematisk å danne seg et pålitelig tallgrunnlag når det gjelder omfanget av ressurser, tilbud og deltagelse i dette arbeidet sammenlignet med det offisielle kirkelige. Det er også vanskelig å sammenligne forskjeller mellom organisasjonene og endringer over tid. Vi har ikke, innenfor rammene av dette prosjektet, kunnet foreta noen systematisk kartlegging av organisasjonene sitt barne- og ungdomsarbeid. Men vi har prøvd å skaffe oss en oversikt ved å sammenfatte de opplysninger som ligger ute om dette på organisasjonenes hjemmesider (se kap.5.1). Når det gjelder sammenligningen mellom organisasjonene og det offisielle kirkelige arbeidet, er det også et problem at ulike måter å organisere arbeidet på gjør at man ikke kan sammenligne aktører på samme nivå fordi organisasjonene til forskjell fra Den norske kirkes trosopplæringsarbeid, ikke har ansatte på lokalnivå. På lokalnivå har organisasjonenes arbeid vært basert på frivillige aktører som vi må innhente opplysninger fra, men disse er ikke tilgjengelig i noe medlems- og adresseregister. De må kontaktes indirekte via informanter som kjenner til at de deltar som frivillige. I tillegg er det også slik at opplevelse av tilhørighet kan være tvetydig slik at det ikke er så lett å skille ut noe som «organisasjonsfrivillige» til forskjell fra «menighetsfrivillige». Alt dette gjør datainnsamlingen mer kompleks og tidkrevende og gjør det også vanskeligere å vurdere hvor representative våre opplysninger er.

Disse forhold får konsekvenser både for valg av metode og for vurdering og bruk av resultatene. På et felt der det foreligger lite eller ingen tidligere forskning og der det også er vanskelig å etablere et representativt register over relevant informanter, vil en kvalitativ tilnærming kunne være naturlig. Som hovedmetode har vi valgt kvalitative intervju basert på intervjuguider der vi spør og samtaler med personer som vi antar sitter med relevant informasjon om samarbeidet mellom menigheter og organisasjoner om trosopplæring. Det kan være personer som har deltatt i slikt samarbeid selv eller sitter i posisjoner der de har kunnskap om slikt samarbeid. I denne studien dreier det seg om *lokalt ansatte i stillinger i Den norske kirke* som arbeider med Trosopplæringsreformen (menighetsansatte), om *frivillige med organisasjonstilknytning* som har deltatt i trosopplæringsvirksomhet (organisasjonsfrivillige), og om *ansatte, samt et par valgte ledere, i organisasjonene* (på krets- og regionsnivå) med ansvar i forhold til barne- og ungdomsarbeid (organisasjonsmellomledere). Til

sammen dreier dette seg om 36 informanter. Det sier seg selv at dette er for få personer til å kunne gi et statistisk representativt bilde av forholdet mellom det offisielle kirkelige arbeidet og organisasjonenes virksomhet innenfor trosopplæringsfeltet. Men vi har valgt ut informantene med tanke på at viktige kategorier og variasjoner innenfor feltet skal være representert (innenfor kvalitativ metode omtales dette ofte som kategorirepresentativitet som betyr at viktige kategorier skal være representert ut fra den forhåndskunnskap man har om feltet). I forhold til det feltet vi skal beskrive vil slike kategorier og dimensjoner kunne være:

- ansatte - frivillig
- Den norske kirke – de kristne organisasjonene
- variasjoner mellom organisasjonene
- geografiske og demografiske variasjoner (f.eks nord-sør, by-land)
- kulturelle variasjoner (f.eks folkekirkelige – lavkirkelige områder)

3.2 METODE

Intervjuing og transkribering

Intervjuene ble gjennomførte av Elisabet Haakedal og Frode Kinserdal som telefonintervjuer i perioden høsten 2013 og våren 2014. Intervjuene tok utgangspunkt i spørsmålene i intervjuguider (se Appendiks), men med mulighet for å tilpasse disse til den enkelte intervjusituasjonen. Haakedal og Kinserdal har også transkribert intervjuene. Opplegget for datainnsamling, dataoppbevaring og databearbeiding er godkjent av NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste). Når det gjelder gjengivelse av sitater fra intervjuene har vi rettet litt på språket fordi muntlig språk fremtrer annerledes når det blir direkte nedskrevet (f.eks. kuttet ut noen småord og gjentakelser når vi mener at dette ikke påvirker meningsinnholdet).

Utvalg av menigheter

Utvalget av informanter har skjedd i flere trinn. Vi har for det første tatt utgangspunkt i et tidligere utvalg fra en studie av lokale trosopplæringsplaner i 20 menigheter; senere omtalt som «planmenighetene» (Fuglseth, Haakedal og Schmidt 2012). Disse planmenighetene ble valgt ut for å representere et slags «mini-trosopplærings-Norge» ved å ivareta noen av de sentrale variasjonene vi har vektlagt (geografi, skille mellom folkekirkelige og lavkirkelige regioner osv).

Studie av samarbeid i lokale trosopplæringsplaner

Dette utvalget av «planmenigheter» ble utgangspunkt for en studie av hvordan samarbeid mellom kirken og organisasjonene om trosopplæring var omtalt i disse planene. Dette er nærmere beskrevet i kap 4.2.

3.3 UTVALG AV INFORMANTER

Utvalg av «menighetsansatte»

Utvalget av «trosopplæringsansatte» skjedde også med utgangspunkt i disse «planmenighetene». Vi har gjennomført intervjuer med 12 ansatte i Den norske kirke. 11 av disse informantene ble plukket fra de 20 planmenighetene. I studien av samarbeid i lokale planer er også ytterligere to menigheter brakt inn³. En informant er rekruttert utenom disse 22 planmenighetene, men er valgt fra nærområdet til en av planmenighetene.

Utvalget av ansatte ble gjort ved kontakt via telefon og e-post. Ideelt sett var målet å snakke med representanter fra alle menigheter, men det lot seg ikke gjøre. Av et utvalg på 22 menigheter, var vi imidlertid i kontakt med 16. Utfordringen med å få folk til å stille til intervju skyldtes først og fremst at menighetene selv oppfattet at de ikke hadde kommet helt i gang med å se på samarbeidsløsninger i relasjonen mellom menigheter og organisasjoner, og derfor ikke hadde så mye informasjon å tilføye. Derneft at enkelte menigheter verken svarte på telefon eller e-post.

I utvalget av ansatte har vi mange ulike titler: 2 menighetspedagoger, 1 trosopplæringspedagog, 4 trosopplæringsledere, 1 sokneprest, 1 kateket, 1 kapellan, 1 ungdomsdiakon og 1 administrativt ansatt person. 9 av de 12 ansatte er kvinner. Det er intervjuet ansatte fra alle landsdeler, men med større andel fra Vestlandet enn fra de andre landsdelene. Dette gjenspeiler kanskje også at dette er et felt som skaper større interesse i dette området enn ellers i landet.

Utvalget av «organisasjonsfrivillige»

Når det gjelder frivillige eller lokale organisasjonsrepresentanter har vi intervjuet 7 personer. Disse er spredt ut over alle landsdeler med unntak av Trøndelag. Her er det 4 kvinner og 3 menn. I likhet med intervjuer med ansatte, var utgangspunktet 22 menigheter vi tidligere hadde studert lokale trosopplæringsplaner fra. I tillegg er det rekruttert inn noen informanter fra andre steder for å utfylle bildet noe.

Det kunne vært ønskelig med flere intervjuer med frivillige. Noen informanter ble rekruttert via kirkelige ansatte som ble intervjuet og som ble spurt om de kunne videreformidle kontakt med frivillige i deres menighet. Her fikk vi til dels god hjelp, i noen tilfeller fikk vi imidlertid navn på personer som hadde roller litt på utsiden av det organisasjonsfeltet vi ønsker å se på i denne rapporten. Derfor har rekruttering til intervju også foregått på andre måter, som for eksempel ved å sjekke ut hvilke organisasjoner som spiller en større rolle i en av planmenighetene, og finne frivillige i menigheter i nærområdet til disse. Noen få frivillige er også rekruttert via intervjuer med mellomledere i organisasjonene. Det er nok også et inntrykk at flere av de frivillige som ikke ønsket å stille opp til intervjuer anså det som uinteressant å stille opp eller at menighetens ansatte var bedre skikket til å svare på spørsmålene. Når det gjelder kategorien «organisasjonsfrivillige» er det viktig å presisere at dette er en betegnelse på en rolle og ikke en stilling. Det betyr at du kan være organisasjonsfrivillig i trosopplæring samtidig som du er ansatt i Den Norske Kirke eller i en av de

³ Dette ble gjort for å inkludere alle seks casemenighetenes fra evalueringsforskningens tidligere rapporter. To av disse planene forelå ikke i TORs database ved analysen av de 20 planene.

kristne organisasjonene. Dette viser seg å være en ganske vanlig kombinasjon, noe vi kommer tilbake til.

Utvalget av «organisasjonsmellomledere»

Vi har til sammen intervjuet sytten personer som vi har gruppert under kategorien «mellomledere». Utgangspunktet var igjen de 22 lokale planene, dvs. hvilke kristne organisasjoner som var nevnt der som faktiske eller ønskelige samarbeidspartnere i trosopplæringen. Søndagsskolen Norge var hyppigst nevnt, omtrent dobbelt så mange ganger som for eksempel Norges KFUK-KFUM eller Acta / Normisjon. Ved hjelp av nettsider laget vi en liste med epostadresser og telefonnumre til organisasjonenes region- eller kretsledere der dette var oppgitt, eller til de aktuelle kontorene. Vi fant 15 mulige kontakter for Søndagsskolen, 13 for hver av KFUK-KFUM og Normisjon, 7 for hver av Det norske misjonsselskap (NMS U) og Norsk luthersk misjonssamband (NLM Ung), 6 for Norges kristelige student- og skoleungdomslag (NKSS, eller Laget) og 10 for Kristen idrettskontakt (KRIK). Et utvalg på mellom 15 og 20 av disse såkalte mellomlederne var ønskelig, der alle landsdelene var representert, og hvor de hyppigst nevnte organisasjonene fikk flere stemmer enn de sjeldent nevnte. Vi brukte også opplysningene fra de 22 planene som startpunkt for å få gjort avtaler i tråd med geografisk spredning og organisasjonens aktualitet. Avtalene ble gjort via eposthenvendelser og telefonsamtaler. Bare et par av de spurte vegret seg (pga. arbeidspress eller fordi man bare var i et kort vikariat). Da Kirkerådet og KIFO arrangerte en konferanse for kompetansenettverket for trosopplæring i Den norske kirke i april 2014, kom vi i kontakt med representanter fra organisasjonen Ung kirkesang som også ble tatt med i utvalget. Vi endte opp med et utvalg på sytten personer, ti kvinner og syv menn. Fire arbeider i Nord- eller Midt-Norge, fire på Vestlandet, fire på Sørvest- eller Sørlandet, mens de resterende fem arbeidet på Østlandet.

Femten av mellomlederne er region- eller kretsledere i seks landsdekkende lutherske kristne organisasjoner: Normisjon (3), NMS (2), NKSS (1), KFUK-KFUM (3), NLM (2) og Søndagsskolen (4). Disse organisasjonene har både historisk og i dag et mer eller mindre tett tilknytningsforhold til Den norske kirke fordi de er sprunget ut av (til dels lav-) kirkelige bevegelser innenfor folkekirken og fordi de fleste medlemmene fortsatt er medlemmer av Den norske kirke. Det er imidlertid en kjent sak at en del som er medlemmer i eller identifiserer seg med et par-tre av disse organisasjonene (særlig NLM og Normisjon) ikke nødvendigvis også er medlemmer av Den norske kirke. (En av mellomlederne i Acta kunne fortelle at Normisjon har menigheter / forsamlinger som ikke er menigheter i kirkerettslig forstand.) KRIK (1) er en økumenisk kristen organisasjon stiftet i 1976. Organisasjonen Ung kirkesang ble i 1996 fisjonert ut av Norges kirkesangerforbund som helt siden stiftelsen på 1950-tallet har hatt en barne- og ungdomsdel. Ung kirkesang er bare nevnt i en av de 22 undersøkte planene. Dette skyldes trolig at organisasjonen på lokalnivå som regel ledes av kantorer i Den norske kirke, og kun har ansatte på sentralnivå. Vi mener Ung kirkesang (1) er verd å nevne i denne rapporten fordi organisasjonen helt fra Trosopplæringsreformens start har deltatt med søknader på prosjektmidler til utvikling av materiell og metoder. Organisasjonen blir også i likhet med andre organisasjoner invitert til deltakelse i kompetansenettverket for trosopplæring. Femten av de sytten mellomlederne er ansatte med titler som konsulent, barne- og ungdomsleder, (fungerende) (region)leder, kretssekretær, administrasjonsleder, distriktsmedarbeider, lagsarbeider. Stillingsandelene varierer fra 25 til 100 prosent, men de minste stillingene innen barne- og ungdomsarbeid er gjerne kombinert med brøkdeler av andre stillingstyper i samme organisasjon, slik at ingen er tilsatt i mindre enn en 60 prosent stilling. To er ledere av kretsstyrer i Søndagsskolen

Norge, altså frivillige mellomledere. En av disse er frivillig leder mer fordi det ikke fantes andre kandidater i den aktuelle kretsen, den andre røper en sterk organisasjonsidentitet og har mange års erfaring med frivillig ledelse i organisasjonen. Vi har tatt med disse for å utfylle den geografiske spredningen på utvalget.

Vi har også delt mellomlederne inn i tre grupper ut fra teologiske profiler: Seks tilhører den mer eller mindre lavkirkelige fløyen (to fra NLM, en fra NKSS, tre fra Acta / Normisjon), seks hører trolig hjemme i en midtposisjon (fire fra Søndagsskolen, to fra NMS) og fem representerer organisasjoner med en form for folkekirkelig orientering (en fra KRIK, en fra Ung kirkesang og tre fra KFUK-KFUM). Det går likevel fram av intervjuene at informantene fra samme organisasjon språklig sett kan framstå med nyanser og følgelig tyde på mellomposisjoner i forhold til våre tre hovedgrupper, det gjelder for eksempel KRIK-lederen som mht. teologisk språk ikke skiller seg særlig fra midtposisjonen.

Det varierer hvor lenge informantene har hatt stillingen de er i, fra et par år til 10-15 år. En av de intervjuede representerer i første rekke organisasjons- og trosopplæringsinteresser på vegne av den samisktalende befolkningen.

Andre data og bruk av eksisterende data

I tillegg til intervjudata har vi også, som før nevnt, tatt utgangspunkt i eksisterende data om:

- omfang og ressurser i trosopplæringsvirksomhet i Den norske kirke
- omfang og ressurser i barne- og ungdomsarbeid i organisasjonene i Den norske kirke
- omtale av samarbeid mellom organisasjonene og kirken i sentrale og lokale trosopplæringsplaner

3.4 VURDERING OG BRUK AV DATAENE

Som vi tidligere har vært inne på er denne studien basert på kvalitative data. Dette er viktig å ha i bakhodet når man skal vurdere og bruke opplysningene. Rapporten gir ikke en statistisk representativ beskrivelse av samarbeid mellom kirken og organisasjonene om trosopplæring. Vi kan dokumentere for *forekomst* av et fenomen (f.eks. om en organisasjon er involvert i slikt samarbeid), men kan ikke si noe om hvor utbredt et fenomen er i virkeligheten (f.eks. sammenlignet med andre organisasjoner). I beskrivelsen av svarene i vårt materiale kan vi bruke betegnelser som «ingen sier, en sier, noen sier, alle sier», men vi kan ikke generalisere dette til trosopplærings samarbeid generelt. Som vi har påpekt beskriver vi et sammensatt felt med store variasjoner (mellom organisasjoner, mellom landsdeler, mellom stillinger og roller osv). Selv om vi i utvalget av informanter har prøvd å ta hensyn til disse variasjoner, sier det seg selv at en kvalitativ studie av 36 informanter ikke vil kunne representere alle disse variasjonene på en dekkende måte.

Verdien av våre data ligger i at de gir oss konkrete eksempel på et felt der vi vet lite fra før og at det kan sette oss på spor av interessante fenomen og sammenhenger som gjenstand for videre dokumentasjon, forskning og refleksjon. Derfor omtales ofte slike studier som eksplorerende og hypotesesøkende; det vil si at de er egnet til å oppdage nye fenomen og stille nye spørsmål (Repstad 1998). I en evalueringssammenheng kan hovedpoenget med slike studier være at det kan gi materiale for ny refleksjon og debatt over eksisterende praksis.

4 SAMARBEIDET I FØLGE DEN NORSKE KIRKES PLANER OG STYRINGSdokumenter

Vi vil nå se nærmere på hvordan samarbeidet mellom menigheter og organisasjoner faktisk utfolder seg. Først skal vi se på hvordan Den norske kirke beskriver samarbeid mellom menigheter og organisasjoner som en av flere dimensjoner for en helhetlig trosopplæring. Dette finner vi i Plan for trosopplæring, *Gud gir – vi deler*. Videre i dette kapitlet skal vi se på tilstedeværelsen av organisasjonsarbeid i lokale trosopplæringsplaner i et utvalg av 22 menigheter. Til slutt vil vi se på hvordan ulike menigheter beskriver samarbeidet i de lokale trosopplæringsplanene.

Flere offentlige utredninger og meldinger behandlet de kristne barne- og ungdomsorganisasjonenes rolle i arbeidet inn mot Trosopplæringsreformen. Her kan nevnes NOU 2000: 26: «... til et åpent liv i tro og tillit», Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) «Trosopplæring i ei ny tid – om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja», og Innstilling nr. 200 (2002-2003) til Stortinget fra den daværende kirke-, utdannings- og forskningskomiteen.

Felles for disse meldingene og utredningene, er at de omtaler arbeidet som gjøres av de kristne organisasjonene som betydningsfullt. «Et nødvendig supplement til dåpsopplæringen», skrives det i NOU 2000: 26. Organisasjonenes arbeid blir ansett som en viktig og integrert del av kirkens arbeid, selv om organisasjonene formelt sett ikke er en del av kirkens struktur. Samtidig legger utredningene føringer for at det er kirken som forvalter av dåpssakramentet som har det overordnede ansvaret for den kristne opplæringen av barn og unge. Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) legger også visse føringer for hva slags tilbud hver enkelt aldersgruppe i trosopplæringen bør ha krav på, og sier også dermed implisitt hva slags organisasjoner det er naturlig å bygge samarbeid med. Søndagsskolen er for eksempel særlig aktuell fra aldersgruppen 3-6 år. I småskolefasen (mellom 6 og 10 år) bør trosopplæringen bygges opp som en slags «kirkeskole» på dagtid. Fra ungene er mellom 11 år og konfirmasjonsalder er det nevnt som naturlig at de deltar på leir og ledertrening, deltakelse i ungdomsklubber, kor og solidaritetsarbeid. Her er det særlig organisasjoner som KFUK-KFUM, KRIK og misjonsorganisasjoner som er synlige. Stortingsmeldingen beskriver organisasjonslandskapet som et felt i tilbakegang eller endring. Dette blir omtalt som noe av beveggrunnen for kirkens interesse for å drive egen trosopplæring. Stortingsmeldingen understreker også betydningen av at trosopplæringen gis en lokal karakter, og tilpasset de forholdene som er i menigheten.

4.1 "GUD GIR – VI DELER", SAMT NASJONALE FØRINGER FOR SAMARBEIDET

Plan for trosopplæring, *Gud gir – vi deler*, nevner en del kriterier som bør være tilstede for å oppnå en helhetlig trosopplæring: Samarbeid med hjem og familie, medvirkning fra barn og unge, inkludering og tilrettelegging, gudstjenester, diakoni, misjon, musikk og kultur, frivillige medarbeidere, tverrfaglig samarbeid, kommunikasjonsarbeid, og ikke minst det vi skal fokusere på her: Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner.

På grunnlag av Stortingets vedtak om trosopplæringsreformen i 2003 og Kirkemøtets vedtak om Plan for trosopplæring i 2009 ble det utformet en «veiledende dimensjoneringsnorm» for tildeling av trosopplæringsmidler. Det blir gitt midler for inntil 315 timer trosopplæring per år. Dette skal dekke hele aldersspennet fra 0 til 18 år, og i den forbindelse må menighetene tenke strategisk for å få et helhetlig trosopplæringstilbud. Trosopplæringsplanen skal utformes etter hva slags ressurser, behov

og særpreg den enkelte menighet har. Over lengre tid er det utviklet tiltak som allerede er innarbeidet og utbredt (slik som 4-årsbok og konfirmasjon). I følge Plan for trosopplæring (2010: 37) bør slike innarbeidede tiltak og andre tiltak menighetene har tradisjoner og muligheter for å gjennomføre være med i den videre planutviklingen.

Trosopplæringen bygges gjerne rundt tidsavgrensede breddetiltak tilknyttet et bestemt årskull. Imidlertid kan menighetene også utforme breddetiltak som strekker seg over flere årskull, eller som varierer fra punktuelle til mer langvarige tiltak. Plan for trosopplæring kaller det en «styrke» dersom breddetiltakene og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet i menigheten knyttes sammen. Det kan bidra til økt deltakelse. *Gud gir – vi deler* betegner de kristne barne- og ungdomsorganisasjonenes arbeid som en viktig ressurs i mange menigheter. Mange av organisasjonene har lang erfaring med å drive opplæring i kristen tro, og ledertrening framstår ofte som en avslutning på ungdomsarbeidet og en invitasjon til aktiv deltakelse i menigheten. Plan for trosopplæring sier at det særlig er i dette arbeidet et samarbeid kan være viktig, samt i arbeidet med breddetiltak. Flere av de nasjonale breddetiltakene er et resultat av samarbeid mellom ulike barne- og ungdomsorganisasjoner og Kirkerådet. Slik planen beskriver samarbeidet om breddetiltakene, skal disse også kunne fungere som rekrutteringsgrunnlag for organisasjonenes egne aktiviteter.

Lokale lag, slik som for eksempel *Yngres*, oppfordres i Plan for trosopplæring til å melde seg inn i nasjonale organisasjoner. Tanken bak dette er at det vil gi tilgang til flere ressurser, lederne kan få tilgang til mer materiell og få oppfølging fra regionale organisasjonsmellomledere og være del av et større nettverk av ledere.

Gud gir vi deler nevner ikke bare kristne barne- og ungdomsorganisasjoner som mulige samarbeidspartnere. Også samarbeid opp mot kulturskole, musikkorps, idrettsforeninger og andre arenaer barn og ungdom deltar på kan være sentralt. Dette kan bidra til å synliggjøre kirken i det enkelte lokalsamfunn, samtidig som en også kan trekke veksler på ressurspersoner og rekruttere barn og ungdom fra hverandres miljøer. Samarbeid *kan* være noe så enkelt som at trosopplæringsansvarlig i menigheten setter seg ned sammen med leder i idrettslag, korps, ansatte eller frivillige på kulturskolen, og sammen lager en oversikt over hvilke datoer de ulike foreningene har aktiviteter. Dette vil kunne forhindre at alle 8-åringene i menigheten er på fotballturnering når kirken skal arrangere *Tårnagenthelg*, for eksempel. Trosopplæringsplanen nevner også muligheter for å koordinere med barnehager og skoler, ettersom de også gir kunnskap om kristendom og kristen tradisjon. Planformuleringen sier også at det kan være en fordel å kjenne til hvordan opplæringen fungerer på de ulike arenaene barn og ungdom beveger seg på. Det kan også være aktuelt å samarbeide med menigheter i andre kristne trossamfunn, for å dra nytte av hverandres arbeid.

4.2 EN ANALYSE AV ET UTVALG LOKALE TROSOPPLÆRINGSPLANERS UTSAGN OM SAMARBEIDET

Hvordan fungerer så samarbeidet i følge lokale planer? Her har vi tatt utgangspunkt i et utvalg lokale planer som tidligere er studert hos Fuglseth, Haakedal og Schmidt (2012). Vi vil også se på hvordan menigheter formulerer seg om samarbeidet i lokale planer som er tilgjengelig via Kirkerådets plan- og rapportdatabase for trosopplæring.

De lokale planene vi nå skal se nærmere på er fra tre menigheter i Nord-Norge, to i Trøndelag, sju på Vestlandet, to i Agderfylkene, og åtte menigheter på Østlandet.

Det er veldig varierende informasjon vi finner om samarbeidet i disse planene. Noen steder nevnes samarbeid konkret i forhold til visse organisasjoner, andre planer nevner navn på personer som er ansvarlig for tiltak, uten at det er gitt noen spesifikk organisasjonstilknytning. Av de 22 nevnte planene er det 14 som spesielt nevner at de har «søndagsskole» som et tilbud. Det er derimot ikke entydig om dette tilbudet er drevet av frivillige uten noen spesiell organisasjonsbakgrunn, om det er en del av menighetens tilbud til barn og ungdom underveis i gudstjenesten der ansatte eller frivillige i menigheten står bak, eller om det er Søndagsskolen Norge som står bak.

Andre organisasjoner som er synlige i planene er særlig KFUK-KFUM og KRIK (Kristen Idrettskontakt). For KFUK-KFUMs del er også speideraktiviteter en sentral del, og her er KFUK-KFUM Speider en egen organisasjon. Fem av de 22 menighetene har nevnt speider i forbindelse med KFUK-KFUM. En annen aktør innenfor dette området er Speiderforbundet, der tre av menighetene melder om samarbeid (eller har intensjoner om det). KRIK er nevnt i åtte planer.

Den mest nevnte av misjonsorganisasjonene, og også en betydelig aktør i de utvalgte lokalplanene, er Normisjon gjennom sitt arbeid i barne- og ungdomsorganisasjonen Acta. Sju lokalplaner nevner Acta spesielt her. Acta driver flere former for tiltak, blant annet har Soul Children-konseptet rot i denne organisasjonen.

Ungdomsorganisasjonene til Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM Ung) og Det Norske Misjonsselskap (NMS U) nevnes tre ganger hver på de 22 planene vi har analysert spesielt. I tillegg til disse er det flere andre som nevnes, men som er synlig i bare en plan hver. Dette gjelder for eksempel Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag (NKSS) og Ungdom i Oppdrag (UiO), og også Kirkens Nødhjelps ungdomsorganisasjon Changemaker, samt Ung kirkesang.

I Tabell 2 har vi gradert hvor hyppig organisasjonene er nevnt i de 22 lokale planene, fordelt på aldersgruppene de yngste barna (0-5 år), de større barna (6-12 år) og ungdommer (13-18 år). Organisasjonene er gradert i synkende rekkefølge.

Tabell 2 Organisasjoner som er involvert i 22 lokale trosopplæringsplaner, rangert og fordelt på aldersgrupper.

De yngste barna (0-5 år)	De større barna (6-12 år)	Ungdommer (13-18 år)
1. Søndagsskolen Norge	1. Søndagsskolen Norge	1. KFUK- KFUM
	2. Acta	2. KRIK
	3. NMS U	3. Changemaker
	4. KFUK-KFUM	4. Normisjon
	5. KRIK	5. Kirkens bymisjon

Med en begrensning på 315 timer, ligger det en mulighet i trosopplæringsplanen til at menighetene kan opplyse om «andre tilbud til barn og ungdom i regi av menigheten eller kristne barne- og ungdomsorganisasjoner». Disse tilbudene er ikke beregnet inn i timeantallet menigheten får midler for. Mens menighetenes breddetiltak ofte er utførlig beskrevet med relevante opplysninger, temaer og bibeltekster, er det gjerne bare noen få opplysninger knyttet til «andre tilbud».

4.3 EKSEMPLER PÅ OMTALE AV SAMARBEID FRA LOKALE TROSOPPLÆRINGSPLANER

Vi har også gått inn i de lokale trosopplæringsplanene til et bredt utvalg menigheter over hele landet og sett hva menighetene skriver om samarbeid mellom menighet og organisasjon⁴. Her er det en stor variasjon i hva menighetene skriver og vektlegger. Vi vil se på noen hovedtrekk: Først vil vi peke på en positiv vurdering av samarbeid mellom menigheter og organisasjoner. Vi kommer også inn på hvordan samarbeid betones i mindre kommuner. Deretter har vi noen eksempler på samordning av kalendre i organisasjoner på lokalnivå. Videre vil vi se på hva slags rolle leir og leirsted har i lokalplanenes beskrivelse av samarbeidet. Vi vil også vise eksempler på utfordringer som hindrer samarbeid per i dag, og hvorvidt menigheter gjennom sin utarbeidelse av systematiske trosopplæringsplaner legger føringer for organisasjonenes opplæring. Til slutt nevner vi noen menigheter som beskriver sine ønsker for framtidig samarbeid. I tillegg er det også mange menigheter som diskuterer samarbeid på en diffus måte, som gjør at det vanskelig å tolke om det er et samarbeid eller ikke.

Svært mange menigheter vektlegger organisasjonene som en ressurs. Trosopplæringen blir oppfattet som en stor og viktig oppgave, og derfor er det viktig å trekke lasset sammen. Flere menigheter framhever at «vi regner dette som en del av menigheten sitt arbeid». En menighet sier at organisasjonene «har både en kompetanse, et organisasjonsapparat og en vilje til å spille en rolle i kirkens trosopplæring». Her kan det altså se ut som at organisasjonenes arbeid utelukkende har en positiv rolle og bidrar til å mangfoldiggjøre trosopplæringen og også forbedre den totale «pakken» av trosopplæring i menigheten. Samtidig kan samarbeid eller kontakt mellom menighet og organisasjon i trosopplæringens breddetiltak bidra til at trosopplæringen blir gitt «kompetanse og lederressurser, og deltakerne i breddetiltakene får kjennskap til et miljø det er aktuelt for dem å være en del av også etter at tiltaket er avsluttet»⁵.

Et inntrykk som blir bekreftet gjennom mange sitater, er at samarbeidet er særlig verdsatt i mindre kommuner der det er få stillingsressurser i menighetene: «Bygdene våre er for små til at vi trenger å trø i hverandres bed, det er mye bedre hvis alle kan delta på mest mulig.» En annen menighet sier: «Som en liten menighet med begrenset befolkningsgrunnlag, er vi avhengige av å koble oss på større organisasjoner for å drive et best mulig arbeid på flere områder.» Samarbeidet kan også tolkes som noe selvsagt på mindre steder: «I en enhetskultur i ei lita bygd bidrar alle når større arrangementer skal gjennomføres.» En menighet betoner også at vekselvirkningen mellom menighetene og organisasjonene bidrar til å styrke det kristne arbeidet i deres lille bygd. «For at barne- og ungdomsarbeidet skal lykkes må vi samarbeide om felles mål. Dette er viktig i en liten bygd som vår. Samarbeid går på rekruttering av deltakere, ledere og koordinering av arrangement.»

Andre menigheter vektlegger at det er viktig at organisasjonene i nærmiljøet samordner kalendrene sine: «Samarbeid med andre organisasjoner kan være viktig blant annet med tanke på å sørge for ikke å lage konkurrerende aktivitetsopplegg som faller sammen i tid.» Det framheves også at det er viktig å markedsføre hverandres tilbud, og kommunisere bedre.

⁴ Dette finnes i plan- og rapporteringsdatabasen for trosopplæring i Den norske kirke (ikke offentlig tilgjengelig).

⁵ De to siste sitatene i avsnittet her er hentet fra Plan for trosopplæring. Mange menigheter legger inn direkte sitater fra planen i sin egen lokalplan.

Samarbeid om leir og bruk av leirsteder framheves i mange av planene. En menighet skriver i sin plan: «Vi formidler aktivt informasjon om leirer som kristne organisasjoner organiserer og vi sponser også deltakelse på disse for ungdom som bidrar med frivillig arbeid i menigheten.» En annen menighet som også skriver om leir nevner i tillegg ledertrening, som er et annet arbeid som er viktig for organisasjonene: «Misjonsorganisasjonene har flere tilbud om leirer, forslag til lokale arrangement, lederkurs med mer, vi ønsker å bruke dette i større grad.»

Selv om et helhetsinntrykk kan være at menighetene ønsker at organisasjonene skal trekkes inn i trosopplæringsarbeidet, er det mange menigheter som skriver om samarbeidet på en veldig diffus måte. «Det er viktig å samarbeide med barne- og ungdomsorganisasjoner på områder det er naturlig å samarbeide om.» Noen av disse menighetene vil en kunne se at har samarbeid ved å gå inn i de enkelte tiltakene, andre har det ikke men har tanker om det. Der organisasjonene ikke står så sterkt ser det ut til at behovet for samarbeid nedtones. Et bispedømme som Oslo har større utfordringer enn andre bispedømmer på grunn av en raskt synkende prosentandel medlemmer og i tillegg stor inn- og utflytting. Her blir organisasjonene på den ene siden oppfattet som kilde til materiell, kurs og nettverk, samtidig sier en menighet at «mye til- og fraflytting gjør det vanskelig å ha kontinuerlige tiltak», selv om det er under vurdering.

Vi kan også se spor av at menighetene noen steder ønsker organisasjonenes tilbud, men at de også har behov for «kontroll over» at organisasjonene sitt bidrag følger den lokale planen. En menighet skriver i sin lokale plan at «Foreningene forplikter seg til å føre fram møte og holde andakt/undervisning i henhold til de tema vi har satt opp i planen.» Andre utfordringer menighetene rapporterer om dreier seg om ulikheter i teologiske synspunkter som kan forvanske samarbeidet. For eksempel har en menighet utfordringer i samarbeidet med det lokale leirstedet fordi «NLM [som eier leirstedet] er i ferd med å danne egne menigheter, når de begynner å feire nattverd og dåp i sine forsamlinger». En menighet skriver: «Noen organisasjonsmessige og teologiske utfordringer må tydelig løses før dette kan finne en god form. Dette gjelder særlig kvinners prestedtjeneste som er en aktuell problemstilling i møtet mellom kirken og ImF [Indremisjonsforbundet].»

Framtidig samarbeid med organisasjonene tas opp i noen lokalplaner: «Flest mulig tiltak skal knyttes til de kristne aktivitetene som finnes for gjeldende aldersgruppe i soknet, ofte på bedehuset», skriver en menighet i sin lokale plan. En annen menighet skriver at «større satsning på et samarbeid med andre barne- og ungdomsorganisasjoner ville være en berikelse for trosopplæringsarbeidet, men dette ligger fram i tid». I en lokalplan skriver en annen menighet: «Det vil være viktig å få til knyttingspunkter mellom avgrensede tiltak og de kontinuerlige tiltakene som drives i menigheten.»

Som vi har sett flere eksempler på her, knyttes samarbeidet til en slags «felles oppgaveløsning» mellom menighetene og organisasjonene. Samarbeidet blir verdsatt fordi tilbudet til barn og unge blir mer utfyllende. Dette gjelder både i bygdemenigheter som har små stillingsressurser og bymenigheter som har mye gjennomtrekk. Derimot er det få eksempler på menigheter som begrunner samarbeidet teologisk. Her er ett eksempel på det: «Ved et godt gjensidig samarbeid kan vi gi barn og unge ulike «smakebiter» på livet sammen med Kristus.»

5 MÅL OG RESSURSER I ORGANISASJONENES BARNE- OG UNGDOMSARBEID

Dette kapitlet gir for det første innblikk i de åtte kristne organisasjonenes formål slik det uttrykkes på nettsidene deres og hvilke personalressurser de selv oppgir å ha. For det andre beskriver vi noen typiske mellomlederoppgaver, mellomledernes formidling av organisasjonenes økonomiske situasjon og deres beskrivelser av barne- og ungdomsarbeidet slik de vurderer den egne organisasjonens utvikling omtrent fra tiden da Trosopplæringsreformen ble igangsatt. Vi har sett det som formålstjenlig å gi dette som bakteppe for rapportens hovedtema, samarbeidet mellom menigheter i Den norske kirke og kristne organisasjoner. Flere av mellomlederne formidler nemlig at deres organisasjon har foretatt og til dels fortsatt holder på med en påkrevd gjennomgang av samlede ressurser sett i forhold til organisasjonsidentitet og satsinger. I kapitlet benytter vi en teologisk-kirkelig sammenligning mellom tre posisjoner («lavkirkelig», «mellomposisjon» og «folkekirkelig»), men går også i noen grad inn på geografiske og demografiske forhold.

5.1 MÅL OG RESSURSER PÅ NASJONALT NIVÅ

I det følgende har vi tatt utgangspunkt i organisasjonenes nettsider (lest 12.06.2014) for å kartlegge hva som er organisasjonenes slagord eller motto og vi har sett på hva slags personellressurser de disponerer på nasjonalt nivå og regionnivå. Når det gjelder ressurser må vi ta en del forbehold når det gjelder tallene vi presenterer. Det er ulik praksis på hvordan organisasjonene organiserer nettsidene sine, og informasjonen er ikke nødvendigvis sammenlignbar. En særlig utfordring er det at de i ulik grad opplyser om de ansatte arbeider i hele stillinger eller deltidsstillinger. Det er også ulik praksis når det gjelder ansatte som er i permisjon. Noen opplyser eksplisitt at det er en vikar inne i samme stilling, mens for andre organisasjoner er dette ikke opplyst. Vi gjør nærmere rede for hvilke prinsipper vi har fulgt i forsøket på å systematisere informasjonen i avsnittet som omhandler dette lenger ned.

Organisasjonenes motto/slagord

Fem av de åtte organisasjonene opererer med korte slagord eller motto, som skal si noe essensielt om organisasjonen. Tre organisasjoner har lengre formuleringer, med enten en eller flere setninger, som ikke vil fungere som slagord, men mer som en forklaring på hva organisasjonen står for.

De «lavkirkelige» organisasjonene

NLM Ung: «Verden for Kristus»

Acta: «Grensesprengende fellesskap der barn og unge møter, følger og ærer Jesus Kristus»

NKSS: «Trodd. Elsket. Etterfulgt»

Som vi ser knytter de to første organisasjonene sine slagord direkte til Jesus Kristus, mens NKSS ikke har «Jesus Kristus» med i slagordsformuleringen. Imidlertid framkommer det i beskrivelsen av «Hva er Laget» at slagordet er hentet fra formålsbeskrivelsen: *«Laget (Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag) er en kristen ungdomsorganisasjon som arbeider på skoler og studiesteder for å*

gjøre Jesus kjent så Han blir trodd, elsket og etterfulgt» (våre understrekninger). Slagordet peker med andre ord entydig mot Jesus Kristus.

Organisasjonene i en teologisk «mellomposisjon»

NMS U: «Unge disipler i hele verden»

Søndagsskolen Norge: «Jesus til barna»

NMS U som er barne- og ungdomsorganisasjonen til Det norske misjonsselskap har sitt fokus på den «deltakende» – men underforstått peker det mot det å være disippel for Jesus Kristus. Søndagsskolen Norge peker klart og tydelig på at deres mål er å formidle troen på Jesus Kristus.

De «folkekirkelige» organisasjonene

Ingen av de såkalt folkekirkelige organisasjonene har korte slagordspregede motto, men mer korte beskrivelser av formålet med virksomheten.

KRIK: «Kristen Idrettskontakt ønsker å bevare, inspirere og vinne idrettsfolk til kristent liv både i idrettslag og menighet»

Norges KFUK-KFUM: «Vi får utrolige ting til å skje gjennom å være en åpen, kristen organisasjon som jobber for å utvikle kristne, modige og kreative mennesker» (Visjon)

Ung kirkesang: «Ung kirkesangs formål er å bevare og fornye kirkesangen i vårt folk, både menighetssang og korsang»

Både KRIK og Norges KFUK-KFUM setter fokus på «den kristne» og deres rolle i de sammenhenger de er en del av. Ung Kirkesang har sitt klare fokus mot «kirkesangen» og bevaringen av denne, og trekker ikke inn Jesus Kristus eller et mål om å utvikle kristne i sitt slagord / formål. Men leser man litt grundigere om «Hva er Ung kirkesang?» kan vi lese følgende: «*Guds folk er et syngende folk. Gjennom sangen vender menigheten seg til Gud i bønn, tilbedelse og lovprisning.*» Kirkesang er altså en måte å henvende seg til Gud på.

Organisasjonenes personellressurser, sentralt og regionalt

Som nevnt ovenfor er det en rekke utfordringer knyttet til å sammenligne organisasjonenes personellressurser på bakgrunn av informasjon på nettsidene deres. Det må derfor tas forbehold ved tallene vi presenterer. Likevel håper vi at det gir et grovt bilde av hvordan personalsituasjonen ser ut i disse barne- og ungdomsorganisasjonene.

I systematiseringen av tallene har vi fulgt følgende prinsipper:

- Vi bruker tall for både antall ansatte personer, og antall stillinger.
- Om det ikke er opplyst stillingsstørrelse har vi lagt til grunn at vedkommende har full stilling.
- «Ettåringer» og «traineer» er holdt utenfor tellingen da dette ikke er faste stillinger, og som vanligvis opererer med helt andre lønns- og ansettelsesforhold.
- Ansatte i foreninger, forsamlinger og leirsteder regner vi som lokalt og ikke regionalt ansatte og disse er derfor holdt utenfor tellingen.

- De som er i permisjon er inkludert i tallene dersom det ikke framgår at det er satt inn vikar i samme stilling. Vi legger da til grunn at stillingshjemmelen er der.
- Vi har rundet opp og ned til nærmeste halve stilling når vi har summert antall stillinger.
- Organisasjonene har ulike regionsinndelinger, som også betegnes ulikt, (som regioner eller kretser).

Tabell 3 Personalressursene i organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid

ORGANISASJON	Antall personer sentralt	Antall stillinger sentralt	Antall regioner / kretser	Antall personer regionalt	Antall stillinger regionalt	Antall stillinger totalt
NLM Ung ⁶	17	16	7	39	32,5	48,5
ACTA	15	14,5	13	24	24	38,5
NKSS	12	11	6	21	13	24
NMS U	9	7	8	22	21,5	28,5
Søndagsskolen Norge	25	25	20	19	18	43
KRIK	16	16	10	14	14	30
Norges KFUK-KFUM	18	17	16	21	21	38
Ung kirkesang	5	5	11	-	-	5

Opplysninger hentet fra organisasjonenes hjemmeside, juni 2014.

Ung Kirkesang har regionledd, men disse er frivillig bemannet, noen med litt sekretariatshjelp.

Ressursmessig, når vi sammenligner antall stillinger innen barne- og ungdomsarbeid totalt på sentral- og region- / kretsplan, er NLM Ung og Søndagsskolen Norge de sterkeste organisasjonene, dernest kommer Acta og Norges KFUK-KFUM. Av organisasjonene med ansatte på mellomnivå har KRIK, NMS U og NKSS færrest stillinger. Ung kirkesang er i en særstilling og kan egentlig ikke sammenlignes med de syv andre når det gjelder personellressurser.

5.2 SITUASJONSBESKRIVELSER FRA ORGANISASJONSMELLOMLADERNE

Hvordan omtaler mellomlederne sin organisasjons ressursituasjon, og hvordan møter organisasjonene de nye tendensene i samtidskulturen hvor det langsiktige medlemskapet og verdi- og livsstilengasjementet synes å vike for en mer nytteorientert og kortsiktig deltakelsesform? I dette avsnittet skal vi først beskrive noen ganske typiske mellomlederoppgaver, dernest trekke fram informasjon som forteller om organisasjonenes økonomiske forhold på sentral-, regional- og lokalnivå. Til slutt i dette avsnittet rapporterer vi kort fra mellomledernes situasjonsbeskrivelser og tanker om videre utvikling i kretsen eller regionen.

Å være mellomleder i en kristen barne- og ungdomsorganisasjon

Stillingene som kretssekretær, regionleder eller konsulent i en av de kristne organisasjonene representerer spennende, utfordrende og mangfoldig arbeid, ifølge informantene. De representerer bindeleddet mellom sentral organisasjonsledelse og det frivillige arbeidet på lokalplanet. Dessuten blir de et konkret mellomledd mellom organisasjonene og Den norske kirke fordi det gjerne er dem

⁶ NLM Ung er en del av NLM og regionnivået er en del av «voksenorganisasjonen». Når vi ser på antall ansatte har vi forsøkt å plukke ut dem som arbeider med barn og ungdom. Noen av «voksenstillingene» vil sikkert også bruke ressurser på barne- og ungdomsarbeidet, men dette er ikke så lett å få skilt ut med utgangspunkt i nettsidene.

bispedømmekontorenes trosopplæringskonsulenter henvender seg til med tanke på samarbeidsmuligheter, og de selv henvender seg til bispedømmekontoret og til prostiene idet de holder seg orientert om hvilke prostier som har fått trosopplæringsmidler.

Det vil variere fra landsdel til landsdel hvor mange og hva slags ressurser en kristen organisasjon har hånd om. I regioner hvor en organisasjon står sterkt, vil en ansatt mellomleder ha oppfølgingsansvar for mange frivillige ledere på lokalplanet og kan forvente innsats til oppstart av nye foreninger. Det er gjerne også i slike regioner en organisasjon prøver ut nye ideer til utvikling av opplæringskonsepter og programmaterieell. En mellomleder i Søndagsskolen forteller at hun bruker noe av stillingen sin til å delta i produksjonen av *Sprell levende*-materialet. En leder i NMS U i «bibelbeltet» gir innblikk i organisasjonens strategiprosesser som synes å være i endring. I denne sammenhengen inngår en større satsing på leirarbeid med tanke på å framstå som attraktive for de lokale menighetene i Den norske kirke når de utarbeider og reviderer sine lokale trosopplæringsplaner. Informanten er involvert i alle leddene fra planlegging til gjennomføring av leirarbeid.

Enkelte av mellomlederne gir innblikk i forholdet mellom valgte ledere og ansatte i organisasjonsstrukturen. En valgt mellomleder i Søndagsskolen i Nord-Norge har opplevd at dette forholdet har vært vanskelig på grunn av ressursmangel, både mht. konsulentstøtte og det å rekruttere nye frivillige til styreverv. En ansatt mellomleder i NMS U har tydeligvis ikke slike utfordringer. Her er det gjerne unge i tidlig 20-årsalder som utgjør organisasjonens valgte regionråd. Å være organisasjonsmellomleder kan bety at en må stå for hele driften i kretsen eller regionen. Da har man personalansvar for eventuelle ansatte så vel som for frivillige. NMS U-lederen mener hun har ganske stort handlingsrom og anledning til å påvirke regionrådet selv om dette «bestemmer hva vi skal gjøre».

Økonomisituasjonen fra mellomledernes ståsted – og betydningen av Frifond

Flere av mellomlederne kommer inn på organisasjonenes sterkt endrede ressursituasjon i løpet av de siste tiårene. En KFUK-KFUM-leder gjentar flere ganger at organisasjonen har «vært gjennom en hestekur». Ressursituasjonen gjenspeiles blant annet gjennom tallmaterialet mellomlederne leverer til organisasjonene sentralt i sine årsrapporter.

En av informantene, en konsulent i Ung kirkesang, er ansatt på nasjonalt nivå. Organisasjonen har ingen ansatte på region- eller krets nivå, men regner likevel med dette nivået når det er snakk om planlegging og ledelse, for eksempel korskoler som det gjerne er tradisjon for å legge til visse landsdeler i sommerferien. Selv om Ung kirkesang står i en særstilling når det gjelder det økonomiske fordi de lokale lederne som regel er ansatte i Den norske kirke, har også denne informanten kommentarer som gjelder sammenheng mellom organisasjonsstruktur og økonomi:

At Ung kirkesang ble dannet som egen organisasjon, hadde å gjøre med politiske drøftinger av og ordninger for økonomisk støtte til barne- og ungdomsorganisasjoner. Det ble et krav om selvstendighet for barne- og ungdomsorganisasjoner for å kunne motta statsstøtte gjennom departementet. Frifond kom senere, det ble opprettet av Stortinget i år 2000, med tidligere utredninger.

Ordningen med å få støtte til lokale foreninger gjennom Frifond er noe flere av mellomlederne kommer inn på. At NLM Ung ble opprettet som egen organisasjon så sent som i 2012, har trolig sammenheng med kravene som gjelder for å få støtte gjennom Frifond, i alle fall nevner en NLM-leder denne ressurskanalen. På Frifonds hjemmesider kan en lese at opprettelsen skjedde «for å

bedre de økonomiske rammebetingelsene for demokratisk og frivillig aktivitet i lokalsamfunn», dessuten at formålet er «å bidra til økt aktivitet i lokallagene i de store nasjonale organisasjonene» og «For å få støtte må gruppen være på minst tre personer og aktiviteten må hovedsakelig foregå i egen kommune. [...] og minst 1/3 av de som er med på aktiviteten må være under 26 år. Aktiviteten må være gjennomført basert på frivillig innsats.»⁷ På noen av de kristne organisasjonenes hjemmesider finnes lenker til Frifonds nettsted og opplysninger om søknadsvilkår og frister. Konsulenten i Ung kirkesang forteller at det ikke er snakk om enorme midler som kommer inn via Frifond, men at det likevel er av betydning: «Det er et lite tilskudd til korene rundt omkring, det er en grunn til å organisere seg.»

Også andre informanter forteller om kravene som må oppfylles for å få støtte fra Frifond. Det virker som om noen av mellomlederne ikke helt har oversikt over organisasjonens omfang av barn og unge fordi det opereres med flere medlems- eller deltakerkategorier, som betalende medlemmer og ikke-betalende deltakere, og medlemmer under 19 år i forhold til under 26 år. En NMS U-leder opplyser at barn som melder seg på leir, får spørsmål om de vil være med i en Leirklubb. Svarer de ja, registrerer de seg, betaler 50 kroner og får gjerne noen fordeler, som for eksempel søskenrabatt på leir. Da inngår de i NMS U sitt regionale støtteberettigede medlemstall. Noen av svarene tyder også på at det kan ligge et økonomisk insitament bak utviklingen av for eksempel *Femteklasseleir*. *Femteklasseleir* er en betegnelse som i et par regioner brukes om et konkret samarbeidsprosjekt mellom den respektive organisasjonen og trosopplæringsarbeidet.⁸ Flere av organisasjonsmellomlederne opplyser at de oppfordrer kirkelige ansatte til å melde sine trosopplæringsgrupper / -tiltak inn i deres organisasjon, for eksempel Søndagsskolen. Det er grunn til å tro at et økonomisk aspekt teller med her.

Situasjonsbeskrivelser – ledermangel, konkurranse om fritid, tiltrekkende aktiviteter og unge ledere

En kan spørre hvor interessante antall foreninger / klubber og omtrentlig antall medlemmer i de åtte organisasjonene er når kretsens / regionenes geografiske utbredelse og folketetthet er så forskjellige som de er. Enkelte av mellomlederne kunne fortelle at en stor region, for eksempel betegnet som «Region Vest» eller «Region Øst», var sammenslått av flere tidligere kretser. Vi tar likevel med et par eksempler på oppgitte tall fordi de – sammenholdt med tabellen ovenfor med oversikt over det totale antallet stillinger i hver av de åtte organisasjonene – forteller litt om de store forskjellene mellom landsdeler og mellom organisasjoner. To NLM-ledere, som representerer to regioner til dels i «bibelbeltet», melder henholdsvis om 125 og 61 enheter for barn eller unge, men nøler med å oppgi medlemstall fordi det er stor variasjon mellom antall registrerte, betalende medlemmer og antall reelle deltakere. En av Acta-lederne, som representerer en stor og kulturelt sett variert region, oppgir 110 enheter med 2 500-3 000 medlemmer. NMS U i Nord-Norge består per 2014 av ca. 10 foreninger, to i Finnmark, én i Troms og noen flere i Nordland, ifølge informanten. I NMS U-kretsen i Sør-Norge oppgis ca. 150 enheter.

Da er det mer interessant å få kjennskap til mellomledernes opplysninger om utviklingen av antall lokale enheter og av medlemstall i kretsen / regionen omtrentlig fra 2003 til 2013. Syv mellomledere

⁷ Se <http://www.frifond.no/om>, lest 02.05.2014.

⁸ Hvorvidt «Femteklasseleir» inngår i lokale trosopplæringsplaner, vet vi ikke. Vi har ikke støttet på betegnelsen som timeberegnet tiltak i de 22 analyserte planene. Disse planene ble imidlertid godkjent i 2012, og vi er kjent med at noen av dem nå er i ferd med å revideres.

melder at antall lokale enheter og antall medlemmer har gått noe ned i i deres kretser / regioner i den aktuelle perioden, et par av dem er også innom kategorien «sterkt ned» på en fem-delt skala (sterkt ned / noe ned / uendret / noe opp / sterkt opp). NKSS-lederen mener organisasjonen har ca. 40 lag i den aktuelle regionen, og at dette har holdt seg relativt stabilt siden tusenårsskiftet. Hadde det vært snakk om de siste 30 årene ville denne informantene måttet velge «sterk nedgang», noe han mener har sammenheng med at NKSS fikk konkurranse av en karismatisk organisasjon, Ny Generasjon, på skolearenaen på 1980-tallet. Begge NMS U-informantene forteller om en liten økning i antall enheter, men den ene (i nord) har svært små mengder å sammenligne, og den andre (i «bibelbelte»-kontekst) mener økningen i første rekke skyldes nytenkning når det gjelder enhetsformer (jf. «leirklubb»), hun mener det slett ikke er sikkert at en tallmessig økning innebærer en «reell styrking». Utenom NMS U-lederne er det kun KRIK-lederen, én Acta-leder og konsulenten i Ung kirkesang som melder om «noe oppgang».

Mellomledernes tanker om årsaker til nedgangen er i høy grad sammenfallende. Flest nevner ledermangel fordi eldre ledere er slitne, kallstanken mangler og få vil starte nye foreninger. En del er opptatt av at kristne organisasjoner har fått sterk konkurranse fra andre fritidstilbud slik at barn, unge og deres foreldre kommer i «tidsklemma». Én NLM-leder mener de har drevet for tradisjonelt, det de tilbyr er ikke interessant nok for mange. Følgelig har NLM søkt å fornye arbeidsmåtene og har de siste tre årene sett noe vekst i barne- og ungdomsarbeidet. En liknende nedgangs- og oppgangskurve, men med et noe tidligere vendepunkt, i 2008, kan en av Acta-lederne fortelle om. Dette koples til en offensiv rundt 2007 og et noe tettere samarbeid med Den norske kirke. Mellomlederne har ulike vurderinger av hva samarbeid med Den norske kirkes trosopplæringsarbeid har betydd og kan bety for organisasjonen, men flere er positive enn negative. Når det gjelder andre tanker om årsaker til vekst nevnes at organisasjonen har lokale sosiale lavterskeltilbud og gode nettsider (KRIK), at folk er villige til å starte opp en forening (NMS U i nord) og at det finnes mange flinke yngre lederspirer (Søndagsskolen). Nye unge ledere har sammenheng med ledertreningskurs. Ledertrening er den ene av to hovedvirksomheter som mellomlederne framhever når de beskriver organisasjonens hovedvirksomhet utenom det jevnlig forenings- eller korarbeidet. Den andre hovedvirksomheten er leirarbeid.

Oppsummering

Mellomledernes situasjonsbeskrivelser av sin organisasjons barne- og ungdomsarbeid viser en høy grad av realisme i forhold til kulturelle samtidstrekk som individualisme («what's in it for me»), konkurranse om barns og unges fritid, og travle voksne, men samtidig også en vilje til å se optimistisk på organisasjonens framtidsmuligheter. Av framtidsrettede endringer nevnes blant annet mer barne- og ungdomsaktive arbeidsmåter. Flere organisasjoner samarbeider dessuten om tilbud/tiltak, ikke minst ledertrening, slik at de bygger noe sammen i regioner der de ikke lykkes alene. De viser også en evne til å utvikle og fornye arbeidsmåter. Her går linjene selvsagt til muligheter for kontakt med og samarbeid med Den norske kirkes trosopplæring på sentralt, regionalt og lokalt nivå.

6 KJENNSKAP TIL SAMARBEIDETS OPPSTART OG TIL PLANER OG STRATEGIER

Hvordan opplever våre informanter (mellomledere i kristne barne- og ungdomsorganisasjoner, trosopplæringsansatte og organisasjonsfrivillige) sammenhengen mellom menighetens plan for trosopplæring og organisasjonens planer for opplæring av barn og unge? Hvordan oppleves samarbeidet? Legges det noen føringer fra menigheten på hvordan organisasjonenes *opplegg* skal være, eller opplever organisasjonene at menighetene legger føringer på måten tiltak skal *gjennomføres* på? Dette vil være sentrale spørsmål når vi nå går inn i de lokale og regionale forholdene.

I dette kapitlet vil vi først gå inn i hva slags rolle de ulike aktørene hadde i oppstarten av samarbeidet. Dette vil dels dreie seg om kjennskap til samarbeid i reformens forsøksperiode (2004-2008), dels om samarbeid da menighetene fikk trosopplæringsmidler i driftsfasen (2009-2013/14). Det innebærer blant annet at vi vil se på aktørenes motiver for å samarbeide og motivasjonen for å holde på videre, hvordan beslutningsprosessen har fungert (i den grad det har vært en slik prosess) og erfaringer knyttet til å samarbeide om å opprette tiltak. Vi vil se på aktørene (mellomledere, menighetsansatte og organisasjonsfrivillige) hver for seg.

6.1 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNES FORTELLINGER OM OPPSTART OG SAMARBEIDSMOTIVASJON

Hvilket kjennskap har mellomlederne i de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene til et eventuelt samarbeid da menighetene fikk trosopplæringsmidler? I hvilken grad har organisasjonene vært involvert i framdriften av planarbeidet på region- eller krets nivå? Hvordan har organisasjonsmellomlederne opplevd invitasjonen fra Den norske kirke-menigheter til et samarbeid om trosopplæring, og hva kan de fortelle om samarbeidsmotivasjonen i egen organisasjon? Disse spørsmålene gir avsnittet innblikk i. Vi går her ut fra samarbeidet på region- og krets nivå, men i tråd med mellomledernes kontaktoppgaver blir også lokalnivået og sentrالنivået berørt.

Tanker om og vurderinger av Trosopplæringsreformens oppstart i menighetene

Organisasjonsmellomledernes erindringer om samarbeidsinitiativene da menighetene fikk trosopplæringsmidler, er naturlig nok noe sprikende. Ellers formidler de dels sammenfallende og dels ulike fortellinger om samarbeidsforholdet mellom kirke og organisasjon i denne tiden. De relativt likelydende trekkene dreier seg om poengtering av hva organisasjonene har kunnet tilby og om arenaer for informasjonsflyt. Ulikhetene i mellomledernes fortellinger dreier seg om vinn-vinn-framstillinger kontra minner om mislykkede tiltak og opplevelser av spenningsforhold. Et innblikk i organisasjonenes motivasjon for å samarbeide om trosopplæring forteller også noe om opplevelse av dagens situasjon. I noen grad går fortidsfortellinger hånd i hånd med samtidsforståelse. Trolig er det slik at opplevelser av situasjonen slik den er i dag i noen grad fargelegger framstillinger av det som har skjedd tidligere. At noen mellomledere har vært tilsatt i relativt få år mens andre har vært tilsatt mye lenger, spiller nok også inn på oppfatningene av fortiden.

Samarbeidsinitiativene

Starten på samarbeid om trosopplæring på organisasjonenes region- eller krets nivå har sammenheng med de ulike fasene av reformen, hvilke menigheter som fikk prosjektmidler i forsøksfasen (2004-2008) og hvilke prostier som etter hvert fikk stillings- og utviklingsmidler i gjennomføringsfasen (2009-2013/14). Noen av mellomlederne kan fortelle at de for en del år tilbake (før TOR eller i TORs oppstart) har vært ansatt i Den norske kirke, enten lønnet av kommune og menighet eller som ansatt på trosopplæringsmidler. Disse har gjerne vært ansatt som organisasjonsmellomledere i ca. fem år eller kortere. Noen av dem formidler altså inntrykk fra ulike frivillighets- og ansettelsesforhold. Andre har vært organisasjonsmellomledere i langt flere år og formidler mer eller mindre klare minner fra reformens startfase. Flere påpeker at de første initiativene til samarbeid om trosopplæring på region- og krets nivå gikk begge veier, både fra kirke til organisasjon og omvendt. Når for eksempel en eller flere menigheter i et prosti fikk trosopplæringsmidler, oppsto gjerne et behov fra menighetenes side for å undersøke hva slags barne- og ungdomsarbeid organisasjonene drev og hvilke ressurser de kunne tilby. Der hvor et slikt behov har ført til initiativ fra bispedømme- eller prosti nivå, er gjerne organisasjonenes region- eller kretskontor blitt kontaktet. Der hvor behovet har vært opplevd fra en menighets side, er det gjerne personlig kjennskap som er benyttet i henvendelser til mellomlederne. Enkelte av mellomlederne, for eksempel en NMS U-leder i nord og en Acta-leder i sør, mener de selv har vært initiativtakere i forhold til bispedømme eller på menighetsnivå med tanke på igangsetting eller styrking av samarbeidet. Både ulike geografiske og demografiske forhold spiller nok inn på minnene og meningene, samt ressurs- og ansattssituasjonen i de ulike organisasjonene.

Organisasjonstilbudene

En del av mellomlederne understreker mer hva den egne organisasjonen har hatt å tilby enn hva prosti eller menighet har etterspurt. Søndagsskolen har ønsket å få vise fram sitt programmaterieil, først og fremst *Sprell levende*, og å tilby kursing i dette. NMS U- og Acta-lederne har ikke minst tilbudt leirarbeid. Mellomledere i Søndagsskolen og NMS U forteller at de har opplevd et påtrykk fra egen organisasjonsledelse sentralt om å vise en stå-på-vilje overfor bispedømme / prosti / menighet når det gjelder hva organisasjonene har å tilby. Man har for eksempel sendt brosjyrer med tilbud om kursing til prosti- og menighetskontorene og lagt ut informasjon om programmaterieil på organisasjonens nettsider. En KFUK-KFUM-tilsatt med lang fartstid forteller at hun bevisst benytter prostimøter til å formidle hva organisasjonen kan tilby trosopplæringen.

Arenaer for gjensidig informasjon

Når det gjelder tanker om arenaer for informasjonsflyt er også mellomledernes fortellinger stort sett sammenfallende. Flere nevner den nasjonale Trosopplæringskonferansen og landsdelsdekkendekonferanser og seminarer arrangert av ledelsen nasjonalt eller av bispedømmekontorenes rådgivere for trosopplæring. På de store konferansene har organisasjonsmellomlederne bidratt ved å stille ut og selge sine opplæringskonsepter, sitt materieil og sine kurstilbud. Her har de også fått nye impulser, hørt foredrag, truffet ansatte fra andre organisasjoner og generelt vært synlige. Slike gjensidighets- og synlighetsanledninger har Den norske kirke også tatt initiativ til på bispedømmenivå. Dette verdsetter mellomlederne. Selv NLM Ung, som er den organisasjonen som forteller om minst konkret trosopplæringssamarbeid, opplever seg inkludert når det er snakk om generell informasjonsflyt og tilbud om å delta på større trosopplærings-konferanser og seminarer.

Vinn-vinn-framstillinger – med noen utviklingstrekk

Når mellomlederne forteller om initiativene til samarbeid i Trosopplæringsreformens oppstartsfase, om eget behov for å vise fram og distribuere sine trosopplæringstilbud og om informasjonsarenaer, dreier det seg gjerne om en generell vinn-vinn-forståelse der forholdet mellom kirke og organisasjon framstår som relativt harmonisk. Gjennom adgang til å søke Kirkerådet om prosjektmidler til å utvikle opplæringskonsepter og programmaterieell, inkludert lønn til (deler av) stillinger, har organisasjonene fått et reelt økonomisk løft. En konsulent i Ung kirkesang forteller om jevn gjensidig kontakt (på sentralt nivå mellom organisasjon og ledelsen i Trosopplæringsreformen) og om aktive søknader om prosjektmidler fra organisasjonens side. En NMS U-leder gir også innblikk i slikt samarbeid, men understreker at det gjerne har dreid seg om å utvikle nettsider hvor «ting kan legges ut». Siden det slett ikke er sikkert at nyutviklet materieell blir brukt, selv om det «legges ut» og forsøkes distribuert, har hun de seinere årene opplevd en utvikling i organisasjonen. Fra sentralt organisasjonshold er mellomlederne blitt oppfordret til å være mer aktive og lydhøre overfor menighetenes konkrete behov, slik at det faktiske samarbeidet med Trosopplæringsreformen har kunnet bli styrket på region- og lokalplan. Utviklingen og promoteringen av konseptet *Femteklasseleir* (som både NMS U- og Acta-ledere forteller om) kan tolkes i lys av disse opplysningene. Menighetenes misjonsavtaler brukes aktivt av mellomlederne i de relevante barne- og ungdomsorganisasjonene. I arbeidet med egne strategiplaner har det altså skjedd en tilpassing som kan ses i sammenheng med menighetenes trosopplæringsbehov, ifølge NMS U-lederen. Enda en mellomleder som formidler en vinn-vinn-forståelse når det gjelder forholdet mellom kirke og organisasjon i reformens startfase er en ung KRIK-ansatt som også har en 60 prosent stilling i en menighet lønnet av trosopplæringsmidler. Og en KFUK-KFUM-ansatt forteller om gode erfaringer med samarbeid omkring regional utvikling av et ledertreningskurs.

Spenningsfylte situasjoner da menighetene fikk reformmidler – lysglimt og fortsatt frustrasjon

Når menighetene med utgangspunkt i trosopplæringsmidler utvikler tilbud som står i et direkte konkurranseforhold til organisasjonenes eksisterende tilbud for bestemte aldergrupper, opplever organisasjonene det negativt. Dette understrekes særlig av en NLM-leder, men ligger også under i en frustrasjonsfortelling fra en KFUK-KFUM-leder. Han har erindringer om byråkratisk firkantethet mht. hva midler kan brukes til (når de er definert eller søkt om som trosopplæringsressurser), manglende spillerom for samarbeid mellom ulike typer stillinger for menighetstilsatte (én er lønnet av trosopplæringsmidler, en annen ikke) og manglende forståelse for å bygge rause og tillitsfulle relasjoner mellom en organisasjons ungdomsarbeid og menighetens trosopplæring for de samme ungdommene. Flere av mellomlederne, særlig i Søndagsskolen, formidler at oppstarten av Trosopplæringsreformen lokalt ble opplevd som svært frustrerende fordi organisasjonene generelt ikke klarte å lansere sine tradisjonelle kontinuerlige barne- og ungdomsaktiviteter på en slik måte at de kunne inkluderes i menighetenes timeberegnete trosopplæringstiltak i det lokale planutviklingsarbeidet. Her er det likevel unntak. En kretsleder i Søndagsskolen med god kjennskap til samisktalende områder forteller om menigheter som ville ha søndagsskolene inn i trosopplæringen. Hennes frustrasjoner i oppstarten gjaldt heller manglende konsulentstøtte fra egen organisasjon. Noen av mellomlederne synes å mene at firkantet praktisering av det de kaller sentrale prinsipper for trosopplæring er i ferd med å løsne litt. Andre er fortsatt frustrerte.

Organisasjonenes samarbeidsmotivasjon

Med bakgrunn i vår teologisk-kirkelige typologi av «lavkirkelige», «midtposisjonerte» og «folkekirkelige» organisasjoner, kunne vi forventet samsvarende forskjeller mellom mellomledernes utsagn om organisasjonenes motivasjon for samarbeid om trosopplæring. Dels slår slike forventninger til, men dels går også utsagnene litt på tvers av typologien og noe mer i samsvar med kjente regionale religiøse kulturforskjeller. Flere av organisasjonslederne oppgir en blanding av motiver for samarbeid, både teologisk-kirkelige med språklige identitetsmarkører og tradisjonsforankrede, økonomiske og pragmatisk-praktiske elementer. Noen markerer harmoni mellom kirke og organisasjon («Vi har små bygder og grender, og da blir det jo samme saken.»), mens andre markerer at organisasjon og menighet har ulike arenaer. For eksempel oppgir en NKSS-leder en pragmatisk motivasjon for ikke å samarbeide fordi organisasjonen har spisset seg inn mot skole- og utdanningsinstitusjonen og dermed til en viss grad går parallelt med trosopplæringstiltakene.

NLM-lederne er ikke de eneste som bruker misjonsmetaforer («nå ut til flest mulig med det vi tror på») når de redegjør for sin samarbeidsmotivasjon, men det går fram at det er ikke mye samarbeid mellom denne organisasjonen og menighetenes trosopplæring. Også Acta-lederne, lederne i Søndagsskolen, NMS U-lederne og KRIK-lederen er opptatt av å nå barna og de unge med det kristne budskapet. Det samme gjelder KFUK-KFUM-lederne, selv om det «folkekirkelige» her kan være noe mer tydelig («KFUK-KFUM er midt i kirka og ønsker å være det, vi ønsker å hjelpe mennesker til å vokse i tro på Jesus Kristus og [i] mellommenneskelig forståelse»).

Tradisjonselementet er særlig framme hos en nordlig kretsleder i Søndagsskolen: «Søndagsskolen er jo etablert, det er den jo. Og den har vært der så lenge, våre eldre generasjoner vet om det. Den er så etablert i troshistorien.» Også hos konsulenten i Ung kirkesang er tradisjon en sterk motivasjon. Men denne organisasjonen er også involvert i Babysang og Småbarnssang som «er i vekst» og «absolutt [har] et breddeperspektiv».

Pragmatiske og økonomiske grunner viser nok til kulturgeografiske og demografiske aspekter. En NMS U-leder i nord legger ikke skjul på en dobbel motivasjon: Jesus-formidling og stedstilknyttet økonomi: «Økonomi er jo en bit av det. Altså, at leirstedet blir brukt. Vi ønsker å bevare våres leirsted. At jeg får være med på å påvirke eller peke på misjon når vi er på leir.» En KFUK-KFUM-leder viser pragmatisk til konkrete samarbeidsprosjekter:

... for å samle ungdomsarbeidet, for å få i gang ungdomsarbeid, rett og slett, for det var jo ikke mye eksisterende ungdomsarbeid. Organisasjonene hadde hver sine ledertreningskurs og fikk ikke nok deltakere til å starte opp. Sånn at en så fordelene ved å slå det sammen og få samlet nok deltakere til å ha kurs.

Oppsummering: Organisasjonenes tilbud på et kirkekontrollert marked

Organisasjonenes mellomledere, både de ansatte og de frivillige, er sterkt engasjert av samarbeidet om trosopplæring. Samarbeidserfaringen deres kan fordeles på tre felt: 1) Oppfølging av lokale frivillige ledere og inspirasjon til å sette i gang nytt arbeid. 2) Faglig utviklingsarbeid (arbeid med søknader om prosjektmidler, programarbeid, konsept- og arbeidsformutvikling). Disse to feltene

henger tett sammen, og i skjæringspunktet mellom dem driver også mellomlederne direkte trosopplæring og verdiformidling overfor barn og unge. 3) Administrativt arbeid og økonomisk forvaltning. I det hele tatt ser det ut til at samarbeid om trosopplæringen har utvidet og endret et allerede mangfoldig arbeidsfelt for mellomlederne i de kristne organisasjonene.

I større og mindre grad kan mellomlederne fortelle om organisasjonens involvering i framdriften av trosopplæringsreformen i sin krets / region. Dette handler om hvor lenge de har vært ansatt (eller valgt) i stillingen, hvilken erfaringsbakgrunn de har (for eksempel om de som tidligere ansatte i en menighet i Den norske kirke har arbeidet med trosopplæring), utdanning, alder og erfaring og mye mer. Flere av mellomlederne formidler erindringer fra samarbeidet i tiden da menighetene fikk trosopplæringsmidler, og slike minner kan dreie seg både om tilfredshet for innsats og frustrasjon over det en ikke fikk til. I følge flere av mellomlederne har utfordringene i denne tiden (og til en viss grad også seinere) dreid seg om forholdet mellom punktuelle breddetiltak og kontinuerlig arbeid. Med utgangspunkt i lokale/regionale erfaringer mener flere at praktiseringen av den nasjonale trosopplæringsplanens prinsipper har vært for firkantet men reformen har også ansporet dem til å utvikle nye konsepter, for eksempel innen leirarbeid. Organisasjonslederne har stor tro på det de driver med og på hva de kan tilby trosopplæringen, men de har i ganske stor grad opplevd at kirkelige premisser og breddebehov kontrollerer ressursituasjonen.

Når det gjelder erindringer om hvor initiativet til samarbeidet har kommet fra, er det stor variasjon. Flere steder har det vært snakk om en tett gjensidighetsprosess, dels kommet i stand gjennom personlige relasjoner. Andre steder har organisasjonenes sentralplan vært pådrivere, også ved å ansette mellomledere med oversiktskompetanse og lojalitet overfor / identitet med organisasjonens målsettinger og teologisk-kirkelig posisjon. Det siste kommer også fram gjennom måten lederne uttrykker seg på når de blir spurt om organisasjonens motivasjon for samarbeid om trosopplæringen. Her viser de ulike posisjonene seg ganske tydelig, fra NLM på den ene siden, med relativt lite samarbeid å gi innblikk i, til KFUK-KFUM på den andre siden, med ulike typer samarbeidserfaringer.

6.2 DE MENIGHETSANSATTES INVOLVERING I OPPSTARTEN

I intervjuene med de menighetsansatte, ble det spurt etter hvor lenge samarbeidet med organisasjonene har vart og hvem som har vært involvert i å starte opp dette samarbeidet. Trosopplæringslederen i en menighet svarte slik på spørsmålet om hvordan menigheten hadde startet samarbeidsprosessen:

Dette er jo ikke formalisert. Og det er jo sånn virkeligheten fungerer ute i hverdagen. At vi snakker med hverandre, og så hvis begge parter er interesserte i å satse på dette, så bare begynner vi. Så det er ikke noen formelle møter i soknerådet eller noen sånne ting. Dette går mer på relasjoner mellom folk lokalt.

Dette sitatet gir oss et godt bilde på hvordan samarbeidet er en del steder. Det handler ikke om lange forhandlinger, kontraktskriving og formalisering. Tvert imot, det er nettverk og relasjoner som spiller en viktig rolle her. Slik vi tolker dette sitatet, er det personene bak som er viktige, ikke organisasjonstilknytningen deres. Samarbeidet oppfattes som noe uformelt. Det betyr at samarbeidet vil avhenge av hvem som er ansatt i menigheten og hvilke referanser de har til de ulike organisasjonene, i tillegg til hvem i menigheten som er aktive og hvilken organisasjon de har tilhørighet til.

En annen menighet har et samarbeid med en sekulær organisasjon. Samarbeidet går ut på at menigheten får leie lokaler der de arrangerer babysang. Også her handler det om relasjoner: «Det har vært tradisjon for samarbeid siden det startet opp for en åtte til ti år siden. Det bygde vel rett og slett på gode, personlige relasjoner, vil jeg si.»

I en tredje menighet svarer trosopplæringslederen følgende da hun ble spurt hvordan det kom fram en avtale om samarbeid:

Nei, det er helt logisk, for det er trosopplæring, og det er barn som er medlem i kirken, så for oss er det helt naturlig å ha samarbeid. Vi har sett på eksisterende tiltak, og vi har hatt møter med alle eksisterende grupper da vi startet [med å lage] trosopplæringsplanen. Søndagsskolen er en av dem.

I menighetene vi har sett på hittil, er samarbeidet noe som på mange måter er tatt for gitt, det er noe som er naturlig. Det er ikke sikkert de ville kalle det et samarbeid en gang, fordi det handler like mye om dagliglivet i kirken som de aktivitetene trosopplæringen ellers inviterer til. Det handler mer om relasjonsbygging eller ivaretagelse av relasjoner.

I en annen menighet kan det virke som at det er noe nytt at de tolker forholdet mellom menighet og organisasjoner som samarbeid, selv om organisasjonene har hatt et arbeid i menigheten i lengre tid. Menighetspedagogen forteller at det er litt varierende hvor vellykket dette samarbeidet har vært, og her er det samarbeidet med søndagsskolen som trekkes fram:

Ja, men det har vært litt sånn bølgende fram og tilbake hvor mye og hvor vellykket og greit samarbeidet har vært. Vi er veldig opptatt av at søndagsskolen som sorterer under det kontinuerlige innenfor trosopplæringstermene, og vi arbeider innenfor breddetiltakene. Så har vi forsøkt på å være veldig bevisst på at det ikke blir to deler av menighetsarbeidet, men at vi innenfor trosopplæring og kontinuerlig arbeid jobber tett. Så har vi et utvalg som heter barne- og ungdomsutvalget som søndagsskolen sorterer blant annet innenfor, og så har vi et trosopplæringsutvalg som går på ren trosopplæring og breddetiltak. De to har hatt felles møter siste år og skal fortsette med det, nettopp for å styrke dette samvirket.

Intervjuer: Så vil du si at dette tiltaket har en lang tradisjon, eller har lang tilhørighet [i menigheten]?

Informant: Ja, det må vi kunne si. Vi må jo kunne si at søndagsskolen bar oppe mye av trosopplæringen før Trosopplæringsreformen kom.

I dette sitatet fra menighetspedagogen ser vi flere interessante forhold. For det første sier vedkommende at de ikke ønsker at kontinuerlige tiltak og breddetiltak blir to forskjellige deler, og at de prøver å sy det sammen eller holde det sammen. Samtidig ser vi at menigheten opererer med to utvalg, barne- og ungdomsutvalget og trosopplæringsutvalget. Søndagsskolen er flere ganger i intervjuet omtalt som «bærebjelke» og et slags utstillingsvindu for menighetens trosopplæring. Menighetens søndagsskole har også spilt en sentral rolle før Trosopplæringsreformen. Til tross for dette er ikke søndagsskolen plassert innunder trosopplæringsutvalget. En kan spørre seg hva slags signaler det sender til de som er frivillige i søndagsskolen. Det er heller ingen tvil om at når en menighet både har eget trosopplæringsarbeid, og at flere organisasjoner samtidig er involvert i menighetens arbeid, så vil det by på mange utfordringer. En ganske vanlig utfordring kan være at menigheten og organisasjonene har forskjellig teologisk syn, og at samarbeidet kompliseres av dette. Vi ser også at det antydes at samarbeidet har variert i vellykkethet. Menighetspedagogen utdypet dette nærmere:

Jeg vil ikke si at det er konfliktfylt, men det ligger kanskje et par år tilbake i tid. Det er jo dette som er viktig for oss alle, å bli hørt og sett. Det å gjøre de [Søndagsskolen] mer synlige på gudstjenesten, for eksempel, ble det jobbet ganske konkret med. Vi er mye tydeligere i gudstjenesten nå, de kommer alltid fram før de går ut, og har en liten reklamesekvens og en sang og litt prat om Søndagsskolen. Sånn at dette aldri blir glemt. Så dette er veldig mye bedre ivare tatt nå av prester og alle som deltar på gudstjenesten, enn det var før.

Menighetspedagogens utdyping av konfliktpotensialet mellom menighet og organisasjon handler her om synlighet og verdsetting. Denne menigheten har jobbet mye med å øke Søndagsskolens synlighet, og på den måten har de menighetsansatte også fått vise at Søndagsskolen har en viktig betydning hos dem, selv om den ikke klassifiseres som et breddetiltak. I sitatet over finner vi et eksempel på at organisasjonstilknytningen kan være sterk noen steder, mens tilknytningen nedtones i andre menigheter.

6.3 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES INVOLVERING I OPPSTARTEN

Hva sier de frivillige i en organisasjon om hvordan samarbeidet med menigheten ble til?

I mange menigheter har det vært samarbeid med organisasjonene lenge før Trosopplæringsreformen kom. Samarbeidet har oppstått mer tilfeldig, og informantene forteller derfor lite om framvekst og utvikling av samarbeidet. Flere organisasjonsfrivillige snakker om samarbeidet som om det har blitt til nesten over natten.

I en av menighetene snakket vi med en frivillig som fortalte at samarbeidet skyldtes at organisasjonen hadde ganske sterk tilhørighet i menigheten.

Mange av de som jobbet for at det skulle bli en egen menighet i denne bydelen var aktive KM-ere. [...] Nå i senere tid har vi to prester som begge er tidligere ansatte i KM, for dem er det helt naturlig å ha et godt samarbeid.

Vi ser her at i tillegg til at organisasjonen står ideologisk sett ganske sterkt i menigheten, altså framhevet ved betegnelsen «aktive KM-ere» (KM står for KFUK-KFUM). Den frivillige fortalte også at menigheten i en periode har hatt en mindre KFUK-KFUM-vennlig stab, og at samarbeidet mellom menigheten og organisasjonen i dette tilfellet fungerte lite gjensidig. Menigheten ble startet opp for 50 år siden, og de har hele tiden hatt nære bånd til organisasjonen.

I en annen menighet forteller en organisasjonsfrivillig at han er med i trosopplæringsutvalget i menigheten. Han opplever at det har blitt satset mye på breddetiltakene, men poengterer at det er «sentralt at det finnes noen typer ekte fellesskap hvor man deltar på grunnlag av et aktivt valg». Han sier at «ekte» kanskje er feil uttrykk, men like fullt ser vi gjennom fortellingen hans at det handler om å bygge fellesskap for barn og unge som har «startet på trosvandringen». Denne informanten er frivillig i et opplegg som bruker Søndagsskolens *Sprell levende*, men som her arrangeres på hverdager. Det er interessant at dette tiltaket her beskrives i et slags motsetningsforhold til breddetiltakene. Informanten sier at fellesskapet er «ekte» og at det tas et «aktivt valg», noe som kan bety at han ser på breddetiltakene som «uekte fellesskap» og preget av «passive valg». Det virker også som at han ikke ser på breddetiltakene som egnet nok til å hjelpe barn og unge på deres «trosvandring».

6.4 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNES KJENNSKAP TIL PLANER OG STRATEGIER

Hvor mye vet mellomlederne egentlig om menighetenes trosopplæringsplaner? Hvor godt orientert er de om samarbeidet mellom Trosopplæringsreformens ledere nasjonalt og egen organisasjonsledelse? Utarbeider de kristne organisasjonene egne overordnede trosopplæringsplaner? Avsnittet gir svar på disse spørsmålene.

Omtrent halvparten av mellomlederne, inkludert alle i Søndagsskolen Norge, mener de har godt kjennskap til den nasjonale planen, *Gud gir – vi deler*, og enda noen oppgir litt kjennskap. Et par sier til og med at de har denne planen på kontoret og bruker den aktivt i arbeidet som organisasjonsansatt (f.eks. en Acta-leder). En del er kjent med den fordi de tidligere har vært ansatt i en lokalmenighet av Den norske kirke etter innføringen av Trosopplæringsreformen, for eksempel i menigheter som tidlig fikk forsøksmidler. Grunner til at de resterende mellomlederne oppgir lite kjennskap til denne planen, kan være at de primære lederoppgavene deres ikke dreier seg om barne- og ungdomsarbeid (bl.a. NLM og til dels Normisjon / Acta) eller at de har kort fartstid som ansatt i organisasjonen.

Flere mellomledere sier de har godt kjennskap til det lokale arbeidet med en trosopplæringsplan i en menighet. I tillegg til at noen tidligere har vært Den norske kirke-ansatte, kan det skyldes at de har blitt invitert til å gjøre rede for hva deres organisasjon kan tilby av tiltak med tanke på planen eller fordi de sitter i doble stillinger, dels som organisasjonsansatt, dels som lønnet av trosopplæringsmidler i en menighet. Noen få mellomledere sier de har lite eller ingen kjennskap til utarbeidelse av lokale trosopplæringsplaner.

Mellomlederne vet lite presist om hvilken kontakt det har vært og er mellom egen organisasjonsledelse og Den norske kirke sentralt om trosopplæring. Kirkerådet har orientert alle de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene om hvordan en kan få til best mulig samarbeid i trosopplæringen. En mellomleder i Søndagsskolen mener den egne organisasjonsledelsen (representert ved «de på Hovedkontoret, produksjonssjefen»), «er i dialog» med den nasjonale ledelsen for Trosopplæringsreformen («det øverste rådet i trosopplæringa»). Hun sier at «vi konsulentene er ganske spent, for det er noe på gang.» Når det gjelder kontakt på sentralplanet, henviser de fleste mellomlederne til informasjonsarenaene initiert av Den norske kirke. Her kan organisasjonene stille ut sitt programmaterieil til gjensidig inspirasjon og promotering. De fleste mellomlederne er også usikre på om deres organisasjon har utarbeidet en egen overordnet trosopplæringsplan. Et par (fra NLM og Acta) opplyser likevel at slike planer er under utvikling, men på grunn av manglende ressurser er de ennå ikke ferdigstilt.

Det er altså flere mellomledere som har kjennskap til den nasjonale planen *Gud gir – vi deler* og til utarbeiding av lokale trosopplæringsplaner enn mellomledere som mangler dette. I varierende grad forteller mellomlederne også om innsikt i utviklingstrekk på organisasjonenes sentralplan når det gjelder planer og strategier som spiller inn på trosopplæringssamarbeidet. Noen nevner her at økonomiske forhold spiller en rolle i utviklingen.

6.5 DE MENIGHETSANSATTES KJENNSKAP TIL PLANER OG STRATEGIER

Hva slags rolle har menighetsansatte hatt i oppstartsprosessen av organisasjonenes tiltak i Trosopplæringsreformen? En ganske gjennomgående historie i informantenes fortellinger er at menighetenes tiltak har en lengre historie enn Trosopplæringsreformen. Likevel ser vi eksempler på at det skjer endringer av tiltak som følge av reformen, og at det også finnes tiltak som er nystartet i etterkant av reformen. Særlig i en av menighetene er samarbeid beskrevet som noe relativt nytt.

Da vi spurte de ansatte om de hadde kjennskap til helhetlige planer for opplæring av barn og unge i organisasjonene de samarbeider med, avspeilte svarene ulike relasjoner mellom Den norske kirke og organisasjonene. I og med at menighetene samarbeider med et bredt utvalg organisasjoner som teologisk sett spenner vidt, kan en tenke seg at menighetene har et behov for å holde noen organisasjoner tettere under oppsikt enn andre. Det ser vi eksempler på i materialet, og vi skal gå nærmere inn på dette etter hvert. Vi kan også tenke oss det motsatte, at noen organisasjoner får mer tillit enn andre. I materialet ser vi eksempler på at menighetene overhodet ikke kjenner til planene til organisasjonene, og oppfatter det som tidkrevende og uinteressant å gå inn i dem. I disse tilfellene kan det se ut til at organisasjonene (eller de frivillige som driver tiltakene) får stor handlefrihet fra menighetens ansatte.

Informanten i en relativt stor menighet i en forstadskommune svarte dette på spørsmålet om hun kjente til noen planer for opplæring av barn og unge i en konkret organisasjon de har samarbeid med:

Nei, vet du hva, jeg har ikke satt meg inn i alle organisasjonens overordnede planer. Jeg har mer enn nok med min egen plan. Og prøve å få mine frivillige til å sette seg inn i den. [...] Jeg burde sikkert ha satt meg inn i alle organisasjonene sine planer, men det har jeg ikke kapasitet til, det er mer enn nok av planer å sette seg inn i. Men det kan det godt være de som er med i lag og foreninger har gjort det.

Her ser vi hvordan informantens egen arbeidstid blir et argument for ikke å lese planene. Samtidig sier hun at de som er med i lag og foreninger godt kan tenkes å ha lest menighetens planer. Dette er et godt eksempel på en menighet der organisasjonsarbeidet er stort og mangfoldig, og hvor det også drives et omfattende tilbud av trosopplæringstiltak. I og med at mange av de frivillige er aktive i menigheten, opplever denne trosopplæringsmedarbeideren at hun har tillit til at de gjør et godt arbeid i den rollen de har.

Et eksempel på en menighet som har et stillingssamarbeid med en organisasjon, er en tettstedsmenighet. Trosopplæringslederen i denne menigheten ble spurt om hvorvidt denne organisasjonens profil var bestemmende for planutviklingen, og svarte på denne måten:

Det har jo vært en prosess, altså med en ganske bred drøfting når vi la menighetens plan, vi har vel blitt preget av hverandre, tenker jeg. Men at den ikke harmoniserer helt.

Denne trosopplæringslederen sa at menigheten nå var i dialog med en organisasjon om mulighetene for å bestille en leir av organisasjonen, der menigheten har laget program og innhold, men der organisasjonen utfører jobben.

Vi har arrangert en leir der vi bare har brukt deres leirsted, men der vi har stått for alt innhold. Mens de har rekruttert ungdommer, det pleier å være leirledere der, så det er jo en blanding av eller utveksling

av lederkrefter da. Men så tenker vi at vi ansatte har jo en begrenset kapasitet, og hvis vi kunne sette vekk hele, eller ved å beskrive en bestilling, å si at dette vil vi ha inn i denne leiren, kan dere lage en leir for oss på det?

Dette er en type samarbeid som kanskje kan tenkes å kontrollere organisasjonene litt mer. Trosopplæringslederen framhevet at organisasjonen selvsagt skulle få lov til å komme med innspill, men at dette hadde med sammenheng i hele trosopplæringen å gjøre.

I en litt mindre utkantmenighet, forteller trosopplæringsmedarbeideren at samarbeidet med Søndagsskolen var mer betydelig tidligere:

Vi hadde litt mer samarbeid før, hvor vi var mer på regionale samlinger. Det har blitt mindre av det med nye medarbeidere og vikarer som ikke visste om samarbeidet. Men nå skal vi ha samarbeid på prostinivå, og det skal vi ha en gang i året, sannsynligvis, i prostiets trosopplæringsmøter.

Intervjuer: Hva går prostisamarbeidet ut på?

Informant: Alle trosopplærere i prostiet og eventuelt prester som er interessert, møtes tre-fire ganger i året for å snakke om trosopplæringen. [...] Da snakker vi om opplegg vi har, ting som går bra, ting vi har vanskeligheter med. Nå skal Søndagsskolen være med på dette.

Det interessante her er at samarbeidet altså ser ut til å variere avhengig av hvilke personer som er involvert. Både i Den norske kirke og i flere av organisasjonene finnes det mange mindre stillinger innenfor trosopplæring, og til dels også ganske hyppig utskifting av personell. Her blir det synlig at dette også har konsekvenser for graden av kontakt mellom kirken og organisasjonene. Det er interessant at den regionale konsulenten fra Søndagsskolen Norge er bedt om å være med, for i følge trosopplæringsmedarbeideren er det ikke vanlig at organisasjonsrepresentanter er med på disse møtene.

Når det er sagt: Til tross for at vi her opererer med skillelinjer mellom ansatte i Den norske kirke, frivillige som driver tiltak som markedsføres under organisasjonsnavn, og regionalt og nasjonalt ansatte i organisasjonene, trenger det ikke å være dype skillelinjer i realiteten. Vi ser eksempler på ansatte i Den norske kirke som også er frivillige for en kristen barne- og ungdomsorganisasjon, eller som har en stillingsprosent lokalt innenfor en av organisasjonene. Det finnes også mange eksempler på at trosopplæringsstillinger opprettes i et delt eierskap mellom menigheten og en av organisasjonene, som regel den organisasjonen som menigheten opplever ligger nærmest dem ideologisk. En slik stilling kan på mange måter erstatte et lokalt nivå i organisasjonene, og knytte sterkere bånd mellom organisasjonen og menigheten. Samtidig oppfattes stillingsprosenten trosopplæringsmedarbeideren har i organisasjonen gjerne som en igangsetterrolle, jevnfør noen av informantene.

6.6 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES KJENNSKAP TIL PLANER OG STRATEGIER

Hvilken kjennskap har organisasjonsfrivillige til planer og strategier i menigheten?

De organisasjonsfrivillige vi har intervjuet, har fortalt om mye av det samme som de menighetsansatte. Mange tiltak har en lang historie, som også langt overgår de frivilliges tidsmessige engasjement. Historiene viser også om at tiltakene vokser fram uten nødvendigvis de helt lange og kompliserte prosessene, som regel kommer det an på om det finnes personer som er villige til å ta initiativ for å starte et arbeid, og om menigheten er villig til å satse.

I en av menighetene, hadde oppslutningen om Søndagsskolen gått i bølger men var nå i vekst. Vi intervjuet en i denne menigheten som er frivillig på Søndagsskolen. Over tid har menigheten jobbet med å synliggjøre de kontinuerlige tiltakene, og særlig Søndagsskolen. Synliggjøringen innebærer at Søndagsskolen betraktes som en slags base som flere andre trosopplæringstiltak knyttes opp mot. Dette gjør de fordi «det er en liten kirke med mange trosopplæringstiltak og mange konfirmanter». Informanten betegner også Søndagsskolen som en «kjempeviktig kjerne for en del av tiltakene».

En informant fra en annen menighet i et forstadsområde forteller at samarbeidet lå helt naturlig for organisasjonen:

Så lenge det er snakk om speidere i kirkesammenheng, så er det naturlig at det er KFUK-KFUM som er den biten. Det var aldri noe diskusjon om hvordan de skulle starte opp, det var naturlig at vi startet opp i kirken vår, og vi var velkomne til å starte opp der.

Intervjuer: Du sa at det var naturlig, kan du si litt mer om det?

Informant: Ja, det er fordi KFUK-KFUM er knyttet opp mot statskirken. Det er en stor speidergruppe i en annen bydel [her i nærheten]. Vi så at det var et behov for en speidergruppe i denne bydelen. Og siden vi ledere selv bor i bydelen, så var det naturlig at det var kirken som var utgangspunktet vårt.

Denne menigheten hører til i en arbeidskirke, der det følgelig også er mulig for organisasjonen å leie rom ved behov. Når det gjelder hva slags motivasjon menigheten og de frivillige hadde ved oppstart av tiltaket, var hun selv kommet til som frivillig i etterkant av oppstarten, men opplever at

... menigheten har alltid ønsket oss velkommen. Vi driver jo frivillig, vi er en organisasjon som favner veldig bredt, og i menigheten er det dårlig barne- og ungdomsarbeid i utgangspunktet. Vi var veldig velkomne, og ble faktisk det største barne- og ungdomsarbeidet på kort tid. Det er bare frivillige med i speideren.

Den frivilliges fortelling er på dette punktet veldig lik fortellingen til trosopplæringslederen i menigheten. Begge ser arbeidet som velkomment i menigheten, og begge parter forteller om hvor viktig det er å starte opp kontinuerlige tiltak som kan skape broer til kirkens egne trosopplæringstiltak. I begge intervjuene legger informantene vekt på relasjoner framfor organisasjonstilhørighet.

Mange menigheter har søndagsskole under gudstjenesten, som et alternativ for prekenen. I en menighet intervjuet vi en frivillig på søndagsskolen. Denne søndagsskolen hadde over lengre tid brukt opplegget *Sprell levende*. Da noen av lederne gikk i bresjen for et nytt opplegg som fjernet seg fra Søndagsskolen Norges opplegg, valgte den frivillige å trekke seg fra tiltaket og i stedet lage et nytt opplegg på hverdager som tok utgangspunkt i *Sprell levende*. Han begrunner samarbeidet med Søndagsskolen Norge slik:

Det er jo en forståelse av at Søndagsskolen Norge har en viktig funksjon i det å utvikle relevant programopplegg og at Søndagsskolen er et begrep som veldig mange har et forhold til. Mange i voksgenerasjonen har vært innom Søndagsskolen og synes at det var en fin opplevelse, og er trygge på at det er fint å sende barna dit, så Søndagsskolen oppleves som en trygg og god samarbeidspartner og en viktig arena for å nå ut til barn og unge.

Han har tro på Søndagsskolen fordi den er relevant og samtidig knytter an til tradisjonen, ved at det er noe «voksgenerasjonen» kjenner til og «er trygge på». Den ordinære søndagsskolen hadde fått

mer preg av opplevelse og kreativitet, mens han ønsket en søndagsskole som i større grad ivaretok forkynnelse.

I forrige delkapittel (6.5) nevnte vi en trosopplæringsleder som hevdet at organisasjonsfrivillige kanskje hadde kjennskap til menighetens planer og strategier. De organisasjonsfrivilliges fortellinger bekrefter langt på vei en slik kjennskap til menighetenes planer. Det har sammenheng med at mange informanter sitter i menighetsråd og dermed har vært med på å utarbeide eller bearbeide lokale trosopplæringsplaner.

7 BESKRIVELSER AV SAMARBEIDET

Hva er egentlig samarbeid og hva går det ut på? Hvordan arter det seg konkret på lokal og regionalnivå, sett fra informantenes side?

I intervjuer av særlig de menighetstilsatte og de lokale organisasjonsfrivillige, opplevde vi at begrepet «samarbeid» hadde særdeles ulik klang. I noen menigheter der organisasjonene har drevet arbeid over lengre tid, vil det ikke være naturlig å kalle det et samarbeid, men rett og slett bare en del av opplæringen av barn og unge, eventuelt også tolket som kirkens arbeid. Andre steder har ikke organisasjonene så sterke tradisjoner eller så tett kontakt opp mot kirken, slik at samarbeid og tanken om et skille mellom kontinuerlige tiltak og breddetiltak framstår som ganske ny for en del ansatte og frivillige innenfor både menigheter og organisasjoner.

Samarbeidet kan på den ene siden være knyttet til at organisasjonene organiserer trosopplæringstiltak som markedsføres i den lokale planen under for eksempel KFUK-KFUM eller NMS U. Dermed blir det markedsført som et av den lokale menighetens tiltak, uten at det med det nødvendigvis blir beregnet trosopplæringstimer på det. Samtidig er det mange trosopplæringsansatte som tolker samarbeid i den retning at det kontinuerlige arbeidet dras inn i breddetiltakene. Et eksempel på det kan være hvis *Soul Children* (drives av Acta) trekkes inn på gudstjenesten til *Lys våken*. Deres deltakelse på et slikt tiltak kan bidra til at flere barn og ungdommer rekrutteres inn i et mer langvarig arbeid. Et annet eksempel kan være at ungdommer som har deltatt på lederkurs (*MILK*) i regi av KFUK-KFUM, kan være med som ledere på *Lys våken* og dermed være med på å vise fram at det finnes flere muligheter for dem som ønsker å engasjere seg i kirken videre.

7.1 DE MENIGHETSANSATTES BESKRIVELSER

Hva er det, i følge trosopplæringsmedarbeiderne, det samarbeides om? Vi ba dem fortelle om et konkret tiltak. De ble bedt om å si noe om antall deltakere, kjønnsfordelingen på disse, og hvem det er som er med som ledere (ansatte eller frivillige). De fleste steder har tiltaket vi snakket om karakter av «kontinuerlig tiltak», men det er kontinuerlige tiltak der det er bygget relasjoner inn mot breddetiltak. Vi skal se på noen av de eksemplene vi fikk høre om.

En trosopplæringsleder i en forstadsmenighet forteller om samarbeidet mellom menigheten og KFUK-KFUM-speiderne, der disse er aktive deltakere på tre gudstjenester i året.

Det første er lysmesse, og det er i kirken i samarbeid med speiderne, og sist var det 280 personer til stede, og da legger vi opp gudstjenesten slik at det er et band som består av speiderledere og unge ledere som spiller, og så er det unge hjelpere som er med på tekster og deltar i prosesjon, og ja, gjør de aller fleste oppgavene i forbindelse med den lysmessa. Den har et gudstjenestepreg. Grillfesten er det litt annerledes med, for der er det også en gudstjeneste først, men etter det er det et speidermarked, globalmarked, hvor det samles inn penger til Globalaksjonen KFUK-KFUM-speiderne har. Og der er det ulike aktiviteter som speiderne har som barn og unge og foreldre kan være med på ute så der er speiderne aktivitetsledere. På *Lys våken* er speiderne hjelpere, det vil si at de har ansvar for aktiviteter, tilrettelegging, nattevakt, formingsaktiviteter og ulike ting.

Her ser vi at *Lys våken* så å si er linken mellom breddetiltak og kontinuerlige tiltak. Slik sett fungerer Speideren her som en ledertreningsaktivitet, og speiderne involveres i å ta ansvar både i menighetens gudstjeneste og i arrangementer som de selv utarbeider. Samarbeidet skjer her konkret i et arrangement der menigheten og organisasjonen gjør noe sammen.

I andre menigheter har samarbeidet vært tolket på en helt annen måte. En av menighetene leier for eksempel lokaler av en sekulær organisasjon til noen av sine trosopplæringstiltak, og betrakter dette som et samarbeid, selv om menigheten selv stiller med egne ledere. Ett av trosopplæringstiltakene i denne organisasjonens lokaler, er et samarbeid mellom menigheten fra Den norske kirke og en lokal menighet i et annet kirkesamfunn. Til dette samarbeidet stiller begge menigheter opp med frivillige. Den menighetsansatte forteller at det er lange tradisjoner for samarbeid mellom de to menighetene, og at det over lengre tid har vært ganske vanlig at folk går på gudstjenester i hverandres kirker. De har også andre avtaler om samarbeid utenfor trosopplæringen, og det er under vurdering om de skal starte opp et nytt felles trosopplæringstiltak.

En menighetsansatt i en by forteller at de har samarbeid med flere ulike organisasjoner, både KFUK-KFUM og flere ungdomsavdelinger i misjonsorganisasjoner. Ungdomsklubben som drives av en av misjonsorganisasjonene, er i følge den menighetsansatte det eneste tiltaket som er tettere knyttet til en organisasjon, blant annet gjennom at ungdommene der inviteres til regionale ledertreningsprogram. De andre tiltakene organisasjonene driver er i liten grad knyttet til organisasjonene, annet enn gjennom en formell medlemstilhørighet.

Vi har snakket med flere menighetsansatte i store og raskt voksende menigheter. I noen av disse er det på tale å skille ut deler av menigheten som en egen enhet. En av disse menighetene ligger i grenseland mellom by og bygd. I den mer etablerte delen av menigheten rundt der kirken ligger, er samarbeidet mellom menigheten og organisasjonene veldig tett integrert. Her er det en «ansvarsgruppe for trosopplæring» som står som ansvarlige for de fleste tiltakene. Derimot fortalte den menighetsansatte at i den delen av menigheten der det skjer mest nybygging står organisasjonene mye mer selvstendig. Ut fra den ansattes tolkning, har denne forskjellen i tilknytning mellom menighet og organisasjoner sammenheng med at den eldre delen av menigheten har vært urbanisert lenger, mens den andre og nyere delen av menigheten har vært et mer tradisjonelt bygdesamfunn.

Når det gjelder samarbeid mellom breddetiltak og kontinuerlige tiltak i trosopplæringen i denne menigheten, forteller hun at det begrenser seg til at hun besøker noen tiltak som drives av organisasjonene og forteller at «nå skal ha vi noe for dere som går i tredje klasse». På et annet breddetiltak inviteres barnekoret til å være med, som også inviterer nye barn inn på denne måten.

7.2 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES BESKRIVELSER

Hvordan beskriver de organisasjonsfrivillige samarbeidet med menigheten? Det er ikke så veldig forskjellig fra de menighetsansattes beskrivelser av samarbeidet. Ofte fortalte de organisasjonsfrivillige litt mer om tiltakets karakter, antall barn eller unge som pleier å komme, og kjønnsfordelingen blant disse.

Det som derimot er interessant og litt overraskende, er at det kan synes å være en forskjell mellom mer etablerte menigheter som har kirker og bedehus hver for seg, og nyere menigheter som holder

til i arbeidskirker. I arbeidskirkene er det oftest et større mangfold av rom, og det gir muligheter for at organisasjonene også kan ha sine tiltak der. Flere av menighetene vi har sett på er arbeidskirker. En frivillig i en arbeidskirke forteller at organisasjonstiltakene bevisst er lagt til kirken. Tidligere hadde de arrangementer i et hus som organisasjonen eier i byen, men da kom det ikke mange i følge den frivillige. «Vi opplever at det kommer mange flere når det er her i kirken», sa informanten. Menigheten ønsker at folk skal kjenne på at «det er kirken min», samtidig som en kan bygge organisasjonstilhørighet.

Vi skal nå se på noen typiske beskrivelser av organisasjonstiltak og samarbeid. En frivillig, som for øvrig også er ansatt i Den norske kirke, fortalte følgende om KRIK-gruppa han er leder for:

Vi samler ungdom fra fire forskjellige menigheter og gir ett felles KRIK-tilbud, det vil si, vi har delt det inn i tre forskjellige grupper, for det er såpass mange. Det er nesten 90 stykker, så vi har tre forskjellige grupper.

Intervjuer: Hvordan vil du beskrive dine oppgaver som KRIK-leder?

Informant: Min oppgave er å legge til rette så det er klart når ungdommene kommer. Og samtidig minne dem på, kanskje, at nå er det KRIK-samling, med en SMS i forkant gjerne. Så har vi et opplegg der vi starter med en aktivitet, og så har vi en samling med et bibelord eller en andakt i midten, og så har vi litt aktivitet igjen. Så varer det cirka halvannen time.

Her ser vi at det er en inndeling i aktiviteter som er ganske vanlig, der andakt gjerne kommer i starten av opplegget eller i midten slik som her, og kanskje også med en felles og avsluttende bønn til slutt. Dette blir nok også tydelig i en aktivitet som handler om idrett og lek, der det kan være behov for en tydelig pause for å hente inn energi til en ny økt.

I en annen menighet der aktiviteten bærer mer preg av en fritidsklubb, forteller den frivillige at de ofte starter med en samling som gjerne har en temabasert andakt. Denne samlingen kan også bære preg av informasjon, for eksempel har de hatt besøk av en representant fra kommunen som har snakket om trafikksikkerhet. Gangen i opplegget ellers er som følger:

[Etter samlingen] er det åpen kafé hvor en kan få kjøpt litt mat, og så er det ulike typer tilbud av forskjellige spill, en kan også sitte og prate og bare treffe andre. Så har vi konkurranser, litt ettersom om de er motivert til å finne på noe. For eksempel en konkurranse som heter «på minuttet», som går ut på å gjøre en spesiell ting på ett minutt. Så er det andre konkurranser som er litt mer tradisjonelle.

Denne fritidsklubben er i den lokale trosopplæringsplanen plassert under «andre tilbud for barn og unge i menigheten», og er markedsført under Acta/barn og unge i Normisjon. Mens en kanskje kan hevde at en del av breddetiltakene i trosopplæringen har mer karakter av «innbakt kristendom» i alt som skjer, er det her et tydelig skille mellom det åndelige og det mer sekulære. Dette skillet synliggjøres ved en mer organisert del, der det er andakt og fokus på temaer, og en løsere organisert del der deltakerne kan gjøre litt som de vil, og der lederne legger opp opplegg litt etter hva slags motivasjon de unge har til å finne på ting selv eller ikke.

7.3 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNES BESKRIVELSER

Hvordan beskriver mellomlederne samarbeidet? Hva kan de fortelle om bruk av lokaler eid av organisasjonene? Hvor viktig er samarbeid som innebærer bruk av leirsteder? Hva forteller

mellomlederne om samarbeidsinnsats fra frivillige med en mer eller mindre klar organisasjonsidentitet? Disse spørsmålene går vi inn på i avsnittene nedenfor.

Av beskrivelsene går det klart fram at skillet i Plan for trosopplæring mellom kontinuerlige tiltak og tidsavgrensede tiltak har vært og er en utfordring for samarbeidet. Her kommer det fram store regionale og lokale forskjeller. Vi velger dels en geografisk framstilling, dels også en tredeling ut fra organisasjonenes teologisk-kirkelige profil, dvs. en «mellomposisjon» (Søndagsskolen Norge og NMS U), «de lavkirkelige» (NLM, Acta og NKSS), og «de folkekirkelige». De siste har dels et ungdomskultur- og idrettsfokus (KRIK og KFUK-KFUM), dels et liturgi- og tradisjonsfokus (Ung kirkesang).

Bruk av organisasjonenes lokaler til kontinuerlig trosopplæring

Når det gjelder bruk av bygninger og lokaler som eies av organisasjonene til trosopplæringsaktiviteter understreker mellomlederne at kjennskapen deres blir omtrentlig.

Søndags-skoler i kirken i gudstjenestetiden – og hverdags-skoler

De ansatte og frivillige i Søndagsskolen framholder at organisasjonen ikke eier egne bygninger eller lokaler. Deres jevne, kontinuerlige virksomhet kan deles i to hovedgrupper, nemlig hverdags-skolene og søndags-skolene. En av mellomlederne i Søndagsskolen forteller inngående om forholdet mellom organisasjonens eget kontinuerlige barnearbeid og menighetenes trosopplæringstiltak, og mener bare en liten del av søndagsskolearbeidet i regionen er tatt inn som tiltak i lokale trosopplæringsplaner. Det som sies her om de to hovedtypene søndagsskolevirksomhet vil trolig derfor bare i liten grad dreie seg om samarbeid om ressursutløsende trosopplæringstiltak. De fleste søndags-skolene (som fram til 1970-/1980-tallet kunne foregå i kirkerommet i aldersdelte grupper en times tid før høymessen) foregår nå som regel dels i kirkerommet og dels i andre kirkelokaler i rammen av den vanlige gudstjenestetida søndag formiddag. Dette gjelder særlig i arbeidskirker, men også mer tradisjonelle kirker har funnet ulike romløsninger. På et visst tidspunkt i gudstjenesten, for eksempel etter dåpshandlingen, går barna i samlet flokk til et annet lokale i kirkebygningen fulgt av søndagsskolelærere og gjerne en del foreldre. Noen steder er man bevisst på at de kommer inn igjen til gudstjenestens nattverdfeiring. Hverdags-skolene kan foregå på hvilken som helst dag i uka utenom søndagen, gjerne på ettermiddagen, for eksempel i tida for såkalt skolefritidsordning (SFO-tid), enten hver uke eller annenhver uke. Også denne typen søndagsskolevirksomhet kan foregå i kirkerommet, men dette er helt avhengig av hvor i Norge man befinner seg. En av de frivillige mellomlederne i Søndagsskolen forteller om en Tårnagentklubb (som altså er noe annet enn breddetiltaket Tårnagenthelg) som foregår i et par ulike kirkerom i den aktuelle menigheten omtrentlig annenhver uke. Vi har intervjuet mellomledere i Søndagsskolen fra ulike deler av landet, og det ser ut til å variere litt om hverdags-skoler eller søndags-skoler er den største kontinuerlige virksomheten. Dersom hverdags-skolene ikke foregår i kirkerommet, er det bedehus, forsamlingshus, (nedlagte) skoler og lignende som brukes, som regel uten at det betales leie.

Lite bruk av organisasjonseide lokaler

Kontinuerlig arbeid som NMS U driver varierer sterkt fra landsdel til landsdel. I det såkalte bibelbeltet, hvor NMS U står sterkest, kan den jevne foreningsvirksomheten foregå i kirker eller bedehus / ulike forsamlingslokaler, men dersom slik virksomhet unntaksvis inngår i lokale trosopplæringsplaner, vil det i all hovedsak være som «andre tilbud» til sist i planen. Verken lederne

fra de lavkirkelige eller de folkekirkelige organisasjonene kan bekrefte særlig bruk av lokaler eid av organisasjonene til trosopplæringstiltak. To Acta-ledere kan fortelle at det i deres regioner dels «har skjedd» og dels «er vanlig» at det, i lokaler som organisasjonen eier, foregår forenings- / klubb- / korvirksomhet som både er trosopplæringstiltak og organisasjonsvirksomhet. Dette er ikke i nevneverdig grad aktuelt for Norges KFUK-KFUM, først og fremst fordi organisasjonen ikke har slike bygninger. Ung kirkesangs korøvelser foregår som regel i kirkerommet fordi det så å si alltid drives av kantoren.

KRIK-lederen, som har en delt stilling (20 prosent i KRIK og 60 prosent som i en menighet), forteller om tilknytning mellom lokallag av KRIK og trosopplæring i Den norske kirke. Et eksempel fra en lokal plan, hvor KRIK-virksomhet framstår som et timeberegnet trosopplæringstiltak, er KRIK for 14-16-åringer med 30 samvær på halvannen time og med følgende arbeidsmåte: «En typisk KRIK-samling består av aktivitet, bibelord/samtale og sosialt fellesskap med utgangspunkt i gymsalen.» Her bruker man lokaler i stedets ungdomsskole gratis. I en annen lokal plan er «Lørdags-KRIK» oppført under «andre tilbud» og foregår i et stort aktivitetsrom i arbeidskirken.

Bruk av organisasjonens leirsteder i trosopplæringen

Ifølge mellomlederne er bruk av organisasjonenes leirsteder i trosopplæring langt vanligere enn bruk av bedehus og lignende lokaler. Det er da snakk om at lokalmenighetene leier leirstedene på forretningsmessig basis, gjerne til årlige trosopplæringstiltak. Her kan det likevel foregå et spennende pedagogisk samspill om trosopplæring mellom en organisasjonsleder og lokal trosopplæringsledelse når det gjelder profil og gjennomføring på arrangementene. For eksempel kan en organisasjonsansatt som representerer leirstedets eiere formidle poengterte budskap, dels gjennom forkynnelser, dels som orientering, mens en menighetsansatt har planlagt leirprogrammet og tar sin del av opplæring og tilsyn. Slike tiltak forutsetter frivillig innsats, gjerne både fra organisasjon og menighet.

Søndagsskolen eier i svært liten grad leirsteder. Et par av informantene fra denne organisasjonen forteller om samarbeid for eksempel med Acta og NMS om leirtilbud, særlig for barn. I hvilken grad slike leirer arrangeres i rammen av Den norske kirkes lokale trosopplæring er de usikre på, men ønsker denne typen samarbeidstiltak velkommen. NMS U-lederne sier det er vanlig at organisasjonens leirsted(er) brukes til trosopplæringstiltak. Den ene, som arbeider i Nord-Norge, forteller om organisasjonens pressede økonomiske situasjon og er opptatt av at det aktuelle leirstedet ikke blir solgt. Den andre, som arbeider i «bedehusland», har tre leirsteder å tilby i regionen og svarer angående samarbeidsbruk: «Vanlig, ja. Vi har et samarbeidsprosjekt på [navn på et leirsted]. Der har det vært Femteklasseleir i trosopplæringssamarbeid.»

NLM-lederne mener det har skjedd, og noen få steder har vært vanlig, at deres regionale leirsteder har vært utleid til trosopplæring, særlig konfirmantgrupper. Noe pedagogisk samarbeid om slike leirer har det likevel vært lite av. Acta-lederne har litt mer varierte svar når det gjelder bruk av organisasjonens leirsteder. En av dem sier det er vanlig, en annen at det har skjedd (dette gjelder et ubetjent leirsted som «egentlig er til salgs»), mens en tredje sier det «har skjedd, men det er ikke vanlig». Den siste har imidlertid arbeidet opp mot trosopplæringen på bispedømmenivå for å få til en avtale om at leiropphold kommer inn som et fast tilbud i regionens trosopplæringsplaner, men så langt har dette ikke blitt noe av.

Noe av den samme variasjonen kommer fram i svarene fra KFUK-KFUM-lederne: «Vi hadde et leirsted som vi måtte selge fordi det ikke ble brukt.» «Jeg tror ikke det har skjedd.» «Altså, vi har brukt leirstedet vårt, og skoler. Det er vanlig at vi bruker det.» Som vi skal se nedenfor går spørsmålet om bruk av leirsteder rett inn i pågående forhandlinger mellom menigheter i Den norske kirkes trosopplæring og de organisasjonene som eier leirsteder og i mange år har hatt kristne sommerleirer som et tilbud til barn og unge. Her anes også et økonomisk aspekt ved forhandlingene. KRIK er «stor på leir», men leier seg inn på ulike steder og i ulike former. Konfirmantleir-konseptet *KonfACTION* er godt kjent av den regionale KRIK-lederen fordi det inngår i menighetens trosopplæring og gjennomføres årlig. På KRIKs nettsider tidlig i 2014 kunne en lese at dette tilbudet til menighetene var fullbooket.

Oppsummering: Organisasjonene er i ulik grad eiere av leirsteder. Ifølge flere av mellomlederne kan det å eie og drive et leirsted være en økonomisk belastning, særlig dersom bruksetterspørselen er synkende. Leirsamarbeid mellom organisasjon og menighet kan foregå på mange måter. På den ene siden kan det kun dreie seg om at en menighet leier et leirsted uten at organisasjonsansatte (eventuelt bortsett fra leirstedsbetjening) er involvert. Eller det kan dreie seg om høy grad av «utkontraktering» der organisasjonsansatte står for det meste av program og pedagogisk opplegg for et trosopplæringstiltak (jf. *Femteklasseleir* og *KonfACTION*). På den andre siden foregår det mer eller mindre samarbeid om pedagogisk opplegg hvor både en organisasjonsansatt og en menighetsansatt har stått for planlegging og deltar i gjennomføringen. Leirarbeid vil nesten alltid innebære innsats fra frivillige.

Trosopplæringens bruk av opplegg og arbeidsformer som stammer fra organisasjonene

Dette avsnittet handler om organisasjonenes programarbeid, opplæringskonsepter de har utviklet og læremidler de har publisert, dvs. om mellomledernes kjennskap til bruken av dette i det regionale og lokale trosopplæringssamarbeidet. I presentasjonen av mellomledernes opplysninger tar vi utgangspunkt i de regionale kontekstene. Begrunnelsen for dette er at de regionale kontekstene kan bidra til å forstå noen av mellomledernes situasjonsbeskrivelser og vurderinger. Samtidig er det viktig å presisere at i et kvalitativt materiale med få respondenter kan forskjeller mellom geografiske områder avspeile forskjeller mellom enkeltpersoners erfaringer og vurderinger som er uavhengige av landsdel.

I vår beskrivelse starter vi med Nord-Norge, går videre sørover langs kysten, til hovedstadsområdet og resten av Østlandet.

Nord-Norge – Sprell levende, Tårnagenthelg og Tårnagentklubb, og MILK

I nord bekrefter to ledere at *Sprell levende*, et konsept utviklet av Søndagsskolen, er i bruk, kanskje mer i hverdags-skoler enn i søndags-skoler, dvs. der barna går til egne lokaler i kirken under høymessen. Lengst i nord er det likevel ikke selvsagt at *Sprell levende* brukes:

Sprell levende er jo en del av, det er jo blitt utarbeidet med tanke på Trosopplæringsreformen og det som står der. Og det er jo ikke alle som følger den. Det er jo mange som har fortsatt med det gamle, med de gamle metodene.

Her er det også en språklig utfordring, og informanten uttrykker et sterkt ønske om flere ressurser til samiskspråklige trosopplæringsmidler. En leder for et kontinuerlig barnelag der *Sprell levende* brukes

som materiale, kan fortelle at dette opplegget nå oppfattes som for omfattende for menighetens søndags-skole, fordi det er store utskiftninger blant barna fra gang til gang. Dette berører den opplevde spenningen mellom kontinuerlige tiltak og tidsavgrensede tiltak.

Flere av mellomlederne nevner konseptet *Tårnagentene*, som er utviklet i regi av Søndagsskolen. Det er forbindelser mellom dette konseptet og breddetiltaket *Tårnagenthelg* som inngår i svært mange av de 22 undersøkte lokale trosopplæringsplanene. En mellomleder (her i egenskap av lokal frivillig med sterk organisasjonsidentitet) forteller om en skuffende erfaring: Menighetens *Tårnagenthelg* samlet nylig ca. 30 deltakere. Under arrangementet ble disse invitert til å komme på Søndagsskolens lokale *Tårnagentklubb* som møtes annenhver uke og har ca. 10 medlemmer (som av ulike grunner ikke deltok på Tårnagenthelga). Ingen av de 30 kom på klubben den påfølgende fredagen. Enda en mellomleder i Nord-Norge kan fortelle at organisasjonen han representerer har kjøpt rettighetene av Norges KFUK-KFUM til stedsspesifikk bruk av konseptet *MILK* (Minilederkurs). Han ser det som svært fordelaktig å bli kjent med store konfirmantgrupper på leir fordi det betyr at det blir lettere å rekruttere interesserte ungdommer til seinere *MILK*-opplegg. (Dette blir da en tilpasset *MILK*-versjon.) Vi kjenner igjen tankegangen fra flere tidligere eksempler på samarbeid: Breddetiltak anses som gode rekrutteringsarenaer. Her er det gode sjanser for at noen nye barn eller unge blir interessert og går inn i en organisasjons kontinuerlige arbeid.

Midt-Norge – Soul Children, Vakuumveka, MILK og LIV

Også informanten fra Midt-Norge, dvs. en regional folkekirkekontekst, nevner *Sprell levende*. Denne lederen bruker materialet i en søndagsskole. Det opplyses at deler av dette opplegget har vært innrettet mot bruk i gudstjenesteliturgien, men at dette er blitt vanskeligere etter at gudstjenestereformen er gjennomført. Litt lenger sør, hvor folkekirkekontekst og lavkirkelighet finnes side om side, mener en mellomleder at konseptet *Soul Children* (et kor-konsept som er utviklet av Acta og rettet mot unge tenåringer) brukes i to-tre menigheter. Vi vet ikke om aktivitetene inngår i trosopplæringen. Et regionalt-lokalt konsept som er utviklet i en vestnorsk kontekst er kalt *Vakuumveka* (for 6-9-åringer). Dette er et samarbeidsprosjekt mellom en lokal menighet av Den norske kirke og KFUK-KFUM. Samme organisasjon står bak *MILK* (Minilederkurs) og *LIV* (Ledere i vekst, for litt eldre tenåringer) som ifølge et par-tre undersøkte lokale trosopplæringsplaner inngår som trosopplæringstiltak på Vestlandet.

Sørvest og Sør – Amigos, Dig Deeper, Loved, Sprell levende og KRIK-leir

Den sterkeste «bibelbelteregionen» utgjøres i sosiologiske undersøkelser av Rogaland og Agderfylkene. Flere av mellomlederne fra ulike organisasjoner arbeider her. En Acta-leader mener at de organisasjonsutviklede konseptene *Amigos* (for barn), *Dig Deeper* (et DVD-basert bibelundervisningsopplegg for eldre barn og yngre tenåringer) og *Loved* (for ungdom) er i bruk i en del av Den norske kirkes lokale trosopplæring. NLM-lederne framholder at organisasjonen har vært opptatt av å utvikle trosopplæringsmateriell som oppleves som «solide» og «ikke lettvinne og overflatiske». De har fått reaksjoner fra konfirmantforeldre som synes at Den norske kirkes opplevels- og erfaringsorienterte profil ikke er tilstrekkelig. Den ene NLM-informanten berømmer Søndagsskolens *Sprell levende*-konsept og opplyser at det brukes i organisasjonens egne barnegrupper. I sørvest og sør gjør også KRIK seg sterkt gjeldende. Kristen idrettskontakt som organisasjon er i sin helhet eksempel på utvikling av et konsept. KRIKs ansatte mellomleder i

regionen bruker et tradisjonelt språk om den lokale KRIK-virksomheten og forteller blant annet om bibelbruk og andakt. Konseptet innebærer altså et lavterskeltilbud som prøver å kombinere et tydelig hovedfokus på det idrettslige med en relativt tradisjonell og lite ressurskrevende trosformidling.

På Østlandet framhever flere av organisasjonsmellomlederne konsepter som er nevnt ovenfor.

Oppsummerende legger vi merke til at mange av organisasjonenes konsepter har engelske navn, eller navn som signaliserer noe attraktivt. Vi ser dessuten at organisasjonene til en viss grad er kjent med hverandres programarbeid og «opplæringspakker». En organisasjon, NMS U, har kjøpt et konsept fra en annen, KFUK-KFUM, som har lagt ned sitt tiltak i den aktuelle regionen (*MILK* i nord). En annen organisasjon, NLM, har gjort sitt arbeid mer attraktivt / tilpasset dagens barn ved å lære av Søndagsskolens *Sprell levende*. I mellomledernes opplysninger om bruk av organisasjonenes programarbeid og konsepter (mer og mindre i samarbeid med menigheten) ser vi igjen eksempler på spenninger, men også forbindelseslinjer mellom tidsavgrensede tiltak og kontinuerlige tiltak.

Når organisasjonsfrivillige bidrar i trosopplæringstiltak

Flere av mellomlederne understreker at de bare har usikker oversiktskunnskap når det gjelder eventuelle bidrag til trosopplæringstiltak fra frivillige som har en tilhørighet til de aktuelle organisasjonene. Mellomledernes opplysninger og kommentarer antyder likevel at det foregår en debatt om konsekvenser for organisasjonene av trosopplæringens tidsavgrensede tiltak og deres behov for frivillighet. I det følgende vil vi trekke noen hovedlinjer med utgangspunkt i svarene til mellomlederne. Vi starter igjen i nord og går sørover, og vektlegger kulturelle og teologisk-kirkelige særtrekk ved de ulike landsdelene.

Nord- og Midt-Norge – ensomt arbeid, lokal lederutskiftning og stor variasjon

Mellomlederne i Nord- og Midt-Norge representerer kristne organisasjoner med en teologisk-kirkelig «midtposisjon» (Søndagsskolen og NMS U). Vårt hovedinntrykk er at det er langt fra overflod på frivillig innsats, både generelt i organisasjonsarbeidet og når det gjelder bidrag til trosopplæringsarbeid. Søndagsskolelederen i Finnmark antyder at man står overfor et generasjonsskifte i det tradisjonelle søndagsskolearbeidet. Det er ikke lett å skaffe nye frivillige. Informanten opplever systematikken og helhetstenkningen i Trosopplæringsreformen som positiv. Det meste som har skjedd av språklig oversettelse til samisk har skjedd på frivillig basis. Informanten etterlyser støtte fra sentralt organisasjonshold. En NMS U-ansatt opplever å arbeide svært alene og er tilfreds når et samarbeid med lokalmenigheter om trosopplæring fører til bedre gjensidig utnyttelse av ressurser.

En mellomleder i Midt-Norge mener frivillige med tilknytning til Søndagsskolen i stor grad har bidratt til trosopplæringstiltak: «Kirka og Søndagsskolen bruker de samme frivillige.» Informanten har fått ulike signaler når det gjelder utfordringer i regionen. Forholdet mellom de ulike typene søndagsskoler og trosopplæringen varierer fra sted til sted, noen steder glir ting greit, andre steder arbeides det tynge. Mellomlederen formidler at hver søndagsskole som er innmeldt i Søndagsskolen Norge står oppført med en voksen leder (som riktignok kan være 25 år eller yngre og da være berettiget til støtte fra Frifond ved betalt kontingent) og gjerne et par yngre assistenter som kan være i 13-15-årsalderen. Det varierer i hvilken grad søndags-skoler og hverdags-skoler er tatt inn som tiltak i lokale trosopplæringsplaner. Der hvor foreningene inngår som tiltak i trosopplæringen vil det

varierte i hvilken grad lederne og medhjelperne deres er frivillige med organisasjonsidentitet. Noen steder står kirketilsatte oppført som ledere for søndagsskolegrupper.

Vestlandet – en del frivillighetssamarbeid, blant annet om ledertrening (KFUK-KFUM)

Tar vi Vestlandet under ett mener en Acta-ansatt generelt at folk med Acta-identitet i stor grad vil bidra som frivillige i lokalkirkens trosopplæring. Også et par kretssekretærer i KFUK-KFUM mener organisasjonen har mange frivillige som gjør en innsats i menighetenes trosopplæring. På spørsmål om hvor ulike typer ledelsesansvar ligger i gjennomføringen, sier den ene: «Ja, det som virkelig er sånt samarbeid, det er i hovedsak jeg som har drevet med de ansatte i menigheten, og så blir det delegert oppgaver til frivillige, og da er det jo større og mindre oppgaver.» Den andre sier: «Jeg vet at veldig mange av våre kursdeltakere i dette ledertreningskurset blir sendt fra menighetene og da brukt i trosopplæringen i menighetene.» Her ligger det i kortene at de er unge mennesker som gjør en frivillig innsats i trosopplæringen samtidig som de skolerer i rammen av organisasjonen. En NLM-leder skjelner mellom steder hvor organisasjonen har menigheter / forsamlinger hvor de driver sin egen trosopplæring og mer grisgrendte strøk hvor NLM-ere bidrar i Den norske kirkes menigheter. Denne mellomlederen gir et interessant eksempel på en lokal menighet i et utkantstrøk der unge, bibelskoleutdannede NLM-ere lønnes med trosopplæringsmidler for å gjennomføre store deler av trosopplæringen. Disse støttes gjerne av frivillige organisasjonsfolk som både yter praktisk hjelp og åndelig veiledning.

Sørvest og Sør – mange frivillige i trosopplæringsarbeid med varierende organisasjonsidentitet

Vi tar så sørvest (Rogaland) og sør (Agderfylkene og Telemark) sammen. En NMS U-leder bekrefter at frivillige med organisasjonstilknytning og identitet i stor grad bidrar som frivillige under gjennomføring av trosopplæringstiltak. Her nevnes leirarbeid spesielt, hvor det er stort behov for frivillige. Man klarer å skaffe folk, særlig litt eldre ungdommer, men graden av NMS U-tilknytning vil nok variere. Noe av dette gjelder også når KRIK gjennomføres som samarbeidstiltak i trosopplæringen. På *KonfACTION* må det være en voksenleder for hver åttende konfirmant, og disse lederne er både frivillige og kirkelig ansatte. KRIKs medlemsvekst forteller at det er lett å verve konfirmanter til KRIK-medlemskap, og noen er villige til å bli lært opp som hjelpeledere for de jevnlige samlingene. En NLM-leder i disse landsdelene mener folk med NLM-identitet mer i bygdene enn i byene deltar i noen grad som frivillige i kirkens trosopplæring. Også en Acta-leder velger «i noen grad» (trolig pga. erfaring med stor frivillighet innenfor egne Norkirker):

Vi har jo hatt en del diskusjoner med bispedømmet om [det] lokale, om nettopp det med breddetiltak og kontinuerlige tiltak for trosopplæringsplanen, og de tenker at de kan gå inn i det eksisterende arbeidet, og så må vi stille spørsmål tilbake, i forhold til ressursbruken, i forhold til dette med støtte og penger, så det er nok veldig ulikt hvor mye samarbeid det er.

Her legger vi merke til en skjelning mellom «de» og «vi». Vi mener en rimelig tolkning av informantens «de» er bispedømmekontorets trosopplæringskonsulenter som «forhandler» om bruk av organisasjonens frivillige på vegne av trosopplæringsansatte i de lokale menighetene. Er dette tilfelle, viser sitatet at denne Acta-lederen er seg bevisst et ansvar for bruk av knappe ressurser og for å vurdere trosopplæringstiltakene – i hvilken grad formidlingsprofilene er «støtteverdige».

Østlandet – store variasjoner i TOR-frivillighet og ambivalente vurderinger av saken fra et par mellomledere

I regionen Østlandet besvares spørsmålet om frivilliges organisasjonsidentitet og bidrag til trosopplæringen på flere måter. En leder i Søndagsskolen anbefaler lokale søndagsskoler å registrere seg i organisasjonen. Hun formidler at det har vært en strid om dette med vanskelige forhandlinger i Trosopplæringsreformens oppstart lokalt (og dermed også regionalt fra organisasjonens ståsted). Og hun mener at ledere av nyere søndagsskolegrupper, som inngår som tiltak i en trosopplæringsplan, noen steder kanskje ikke har et forhold til Søndagsskolen som organisasjon. I noen menigheter hun kjenner til, er for eksempel småbarnssanggrupper en del av Søndagsskolen. En Acta-leder mener frivillighet fra organisasjonens side varierer fra sted til sted. Som eksempel på en viss type samarbeidstiltak nevner hun *Femteklasseleir* som flere steder inngår i lokale trosopplæringsplaner hvor kirkelig ansatte og frivillige med Acta-identitet arbeider tett sammen: Det kan være «våre frivillige» som «tar en leir» (er leirsjef) og trosopplærere / kirkeansatte «som er inne med forkynnelse». Dette vil informanten kalle breddetiltak.

Mellomlederen i NKSS og konsulenten fra Ung kirkesang arbeider begge på Østlandet. NKSS-lederen satt selv i menighetsrådet og deltok som frivillig i planleggingen av en trosopplæringsplan et år, men dette hadde ingen tilknytning til organisasjonen hvor han er tilsatt. Mange av de yngste medlemmene i «Laget» vil som ungdomsskoleelever være involvert i Den norske kirkes konfirmasjonstiltak. Om de vil engasjere seg som frivillige i trosopplæringstiltak seinere, for eksempel som elever på videregående skole, eller som studenter, mener informanten er usikkert, for noen vil denne typen engasjement kanskje ikke være utfordrende nok. Her kommer bevisstheten fram om at NKSS er og vil være en nisje-organisasjon som ikke minst vil støtte opp under de unges valg om «å følge Jesus» og virke evangeliserende. En annen type nisje-bevissthet finnes i Ung kirkesang. Også her er det snakk om frivillige, gjerne unge assistenter som hjelper kantoren som er korleder. Konsulenten mener organisasjonsidentiteten til slike medhjelpere ofte vil henge sammen med hva slags musikk og hva slags gudstjenestedeltakelse de er sosialisert innenfor. For de fleste vil det dreie seg om en relativt klar kirkemusikalsk identitet.

Den kanskje mest ambivalente beskrivelsen når det gjelder frivillighet i skjæringsfeltet mellom trosopplæringen og en kristen organisasjon, gis av en kretssekretær i KFUK-KFUM. Spontant uttrykkes det her at KFUK-KFUM-frivillige bidrar «en masse» til gjennomføringen av trosopplæringstiltak:

Jeg tror at rekrutteringen til sånne typiske trosopplæringstiltak skjer nettopp fra Ten Sing eller klubbmiljøer. Det er for eksempel Tårnagenter, og da spør de jo ledere helt ned i 14-årsalderen.

Indirekte finner vi også i dette sitatet en skjelning mellom «de» (her menighetens trosopplæringsansatte) og «vi». Denne mellomlederen mener de unge frivillige KFUK-KFUM-erne får ansvar for det meste, og særlig det musikalske, i slike tiltak. Frivillighet er helt nødvendig for breddetiltak for hele årskull, ikke minst av sikkerhetsmessige grunner: «Det er helt uforsvarlig å arrangere disse leirene uten frivillige fra KFUK-KFUM.» Informanten har tidligere erfaring som ansatt i Den norske kirke med ansvar for å koordinere ungdomsarbeid, men sluttet (og gikk inn i KFUK-KFUM-stillingen) ikke minst fordi vedkommende opplevde at innføringen av Trosopplæringsreformen førte til firkantet styring av trosopplæringsmidler fra den daglige lederen i menigheten sin side. Informanten ser på den ene siden noen menigheter hvor det kontinuerlige arbeidet – som skildres som organisasjonenes tilbud –

og breddetiltakene er komplementære og støtter gjensidig opp om hverandre. Bare der hvor det er gjensidighet og respekt blir de frivillige ungdommene stolte over sine bidrag og får et eierskap til det de gjør. Da er det gode sjanser for at de fortsetter med å være aktive og bevisst vil gå inn i ulike oppgaver, mener vedkommende. På den andre siden, om vi har tolket informantene rett, er det en fare der hvor de unge (ikke minst under konfirmasjonstiltakene) rekrutteres til frivillig arbeid uten å få oppleve den gjensidige avhengigheten, respekten og tilliten mellom kirke og organisasjon.

Oppsummerende om frivillighet

Vi legger merke til at opplysningene og inntrykkene fra mellomlederne generelt sett stemmer med de religiøse kulturforskjellene mellom landsdelene (Botvar, Repstad og Agedal 2010). Samtidig viser den enkelte mellomleders vurderinger at forskjellig grad av optimisme / pessimisme i forhold til trosopplæringssamarbeid og forskjellig grad av organisasjonsprofilering gjør seg gjeldende i frivillighetstemaet.

Oppsummering av mellomledernes beskrivelser

Når det gjelder organisasjonsmellomledernes beskrivelser, er hovedinntrykket todelt. For det første beskrives samarbeidet av mange som positivt, spennende og utfordrende. Her gis både generelle inntrykk og eksempler på konkrete samarbeidstiltak som er gjennomført. De fleste mellomlederne kjenner organisasjonens programarbeid og har et riktignok usikkert overblikk over regional bruk av organisasjonens konsepter og opplæringsmateriale. Få bygninger eller lokaler av typen bedehus eid av organisasjonene ser ut til å være i bruk til trosopplæringssamarbeid. I så måte er bruk av organisasjonenes leirsteder langt mer vanlig. Noen steder forteller mellomledere om at et samarbeid om bruk av leirsteder er ønskelig, og at det har vært forhandlet om dette på bispedømmeplan, men at det ikke foreligger konkrete resultater ennå.

For det andre er det flere av informantene som vektlegger det mangfoldige og uoversiktlige ved kontaktflaten mellom kirke og organisasjon. Dette kan for eksempel gjelde bruk av lokaler, bygninger og steder hvor det konkrete samarbeidet foregår, og det kan gjelde prioriteringer av ressurser; både lønnsmidler, arbeidsformer og midler, og personressurser. Det kan virke som om frivillige bidrag til trosopplæring (fra folk med organisasjonsidentitet) til en viss grad følger de tradisjonelle landsdelsgrensene for religiøs kultur. Informantene i nord og til dels i vest vitner om knapphet i personressurser. Hva dette fører til, vil variere. Frivillighet og andre ressurser blir ofte koordinert på tvers av organisasjonsgrenser, gjerne i mer grisgrendte strøk. Eller det kan skje en bevisstgjøring på egen organisasjonsprofil og ressursbruk som også inkluderer vurderinger av trosopplæringssamarbeid. Det siste inngår særlig i kommentarer fra mellomledere som arbeider i tradisjonelt «lavkirkelige» landsdeler. Spenningen mellom å samarbeide eller konkurrere når ressursene er knappe, finnes også i de østlige delene av landet. Intervjuene forteller om en ambivalens mellom organisasjonens eget barne- og ungdomsarbeid og bidragene de yter til Den norske kirkes planfestede trosopplæringstiltak. Ambivalensen har en klar sammenheng med det innarbeidede skillet i trosopplæringen mellom punktuelle breddetiltak og kontinuerlige tiltak. Mange av mellomlederne sier at det har vært svært vanskelig for organisasjonene å få gehør for at deres barne- og ungdomsarbeid har kunnet få status som timeberegnete tiltak i trosopplæringsplanene. Det kan virke som om noen av mellomlederne har en svært bevisst holdning og strategiske tanker i

forhold til denne ambivalensen, mens andre i større grad bare gir uttrykk for frustrasjon. Langt de fleste legger vekt på at ressurs spørsmål står sentralt i samarbeidsrelasjonen.

7.4 SAMMENDRAG AV SAMARBEIDSBESKRIVELSER

I dette kapitlet har vi sett på ulike former for samarbeid slik vi finner det på lokalnivå i menighetene og hos organisasjonene, og slik det blir oppfattet fra regionale organisasjonsmellomledere.

Vi startet dette kapitlet med å spørre hva samarbeid er, og hvordan det konkret tar plass. Det er noen former for samarbeid som peker seg ut når vi ser de tre informantnivåene under ett: Blant annet ser vi samarbeid om tiltak, som da går ut på at deltakerne på et kontinuerlig tiltak også deltar på hele eller deler av et breddetiltak. En annen type samarbeid vi ser en del eksempler på, er leie av lokaler. Her er det noen ganger menigheten som leier lokaler av organisasjonene, men vi ser også flere eksempler på at organisasjonene låner lokaler hos menighetene. Det siste er særlig knyttet til yngre menigheter, fortrinnsvis arbeidskirker. En tredje type samarbeid handler om at organisasjonene lager trosopplæringstiltak som menighetene benytter seg av, eller som vi også har sett, organisasjoner som lager egne versjoner av kirkens breddetiltak.

8 VURDERINGER AV SAMARBEIDET

Hvordan tolkes samarbeidet i et overordnet perspektiv sett fra henholdsvis menighetsansattes, organisasjonsfrivilliges og organisasjonsmellomlederes erfaringer og vurderinger? Hva slags effekt har samarbeidet? Er samarbeidet gjensidig positivt for både kirken og organisasjonene, eller taper en av partene? Dette er spørsmål vi nå skal se nærmere på.

8.1 DE MENIGHETSANSATTES VURDERINGER

Hvordan tolkes og vurderes samarbeidet sett fra menighetsansattes side? Vi vil berøre flere ulike aspekter ved dette spørsmålet. Først skal vi se på en utfordring som kan slå ut mange steder, nemlig at menigheter og organisasjoner «konkurrerer» om de samme frivillige.

Hvor rekrutteres frivillige fra, er det via Den norske kirke eller via organisasjoner? Og hvor er det enklest å rekruttere frivillige, til breddetiltak eller kontinuerlige tiltak? En menighetsansatt på et mindre tettsted forteller at i hennes menighet er det mange av de samme som er frivillige i organisasjonenes tiltak som også er det i menighetens trosopplæringstiltak. Hun forteller at hun trodde

... at det var enklere å rekruttere til korte trosopplæringsting når jeg begynte i stillingen her, at det ikke var så mye å be om, altså en helg eller en periode på fire ganger i løpet av en måned eller... men jeg føler liksom ikke at vi har fått den samme eierfølelsen som til en organisasjon og en klubb eller speiderarbeid eller kor. Det er litt løst kanskje.

Intervjuer: Så du tenker at det er lettere for dem å komme inn i det organisasjonsdrevne enn i trosopplæring?

Informant: Ja, altså, de har kanskje mer en «drive» for at de skal ha dette kontinuerlige arbeidet, og at de ikke har tatt helt innover seg at menigheten har trosopplæringsarbeid og at jeg bør engasjere meg der.

I en annen menighet er samme organisasjon (KFUK-KFUM) sterkt inne. Her forteller menighetens ansatte, som for øvrig også er frivillig i et KFUK-KFUM-drevet arbeid i menigheten, at det er flere frivillige som har blitt ansatt i menigheten. Som eksempel nevner hun en dirigent for noen barnegospelkor.

Grunnen var at vi fikk en ledig stilling, og hun som var frivillig og jobbet spesielt med korvirksomheten, hun er egentlig lærer, og hun hadde lyst til å jobbe med disse tingene. Med korene, med sang og musikk i menigheten. Så det hun sier, er at hun er kjempeheldig, for nå får hun jobbe med det hun virkelig har lyst til. Ikke bare bruke fritiden sin til det.

Ved å ansette denne dirigenten, har de også kunnet dra veksler på sang og musikk i andre trosopplæringstiltak. Ressursene til vedkommende dirigent har også fra tid til annen blitt brukt inn mot regionale sang og musikk-arrangementer i KFUK-KFUM, og også i forbindelse med ledertrening.

Samme informant nevner en annen side ved samarbeidet som hun derimot ser på som problematisk. Hun opplever at det i stor grad er menigheten som driver tiltaket, og at KFUK-KFUMs ansatte i hvert fall tidligere i liten grad har vist interesse for og vært til hjelp for utviklingen av tiltaket. Slik sett har

menigheten hatt mer eierskap til tiltaket enn KFUK-KFUM (her forkortet som KM). Hun mener imidlertid at det har bedret seg siste året:

Når det blir tatt tak i, og de bidrar til kursing og til å følge opp, det er viktig bare med den kontakten. Spørre hvordan ting går, og være til stede. Det at de bryr seg, at de faktisk gidder å komme, og være representert på konserter, sånn som den vi hadde for et par uker siden, og til og med gi en bibelbok som hilsen fra KM, så var det sånn «YES, plutselig ble vi sett». Det er faktisk en viktig side av det, å bli sett og anerkjent for det arbeidet vi gjør. At det er viktig for KM, at det ikke bare er noe som er der.

Hun trekker fram en annen samarbeidsutfordring, mangel på koordinering i kristent barne- og ungdomsarbeid:

Det som har vært med på å skape mest frustrasjon, det er når alle deadlinene ligger fra de ulike organisasjonene, og alt skal føres forskjellig, sånn at det blir dobbeltarbeid. Jeg skulle virkelig ønske at det hadde kunnet blitt utarbeidet et felles, sentralt registreringssystem som kunne brukes av Søndagsskolen, speider, KFUK-KFUM, Normisjon, absolutt alle, at det kunne ha samme tenkning som Trosopplæringssekretariatet har hatt. Så det oppleves ganske unødvendig at det skal gjøres så tungvint. Når kommunen da i tillegg endrer sitt regelverk og kommer i tillegg med ENDA en variant, så er det bare sukk og stønn.

Hun opplever at det er lite samarbeid og at det i stor grad er menighetens egne ansatte og frivillige som må stå på for å jobbe fram tiltaket. I tillegg til at kirken har sitt system for registrering av aktiviteter og deltakere, har organisasjonene sine og også kommunen. Det er denne registreringen hun sikter til når hun sier at «alt skal føres forskjellig», og med ulik deadline. Dermed blir det mye dobbeltarbeid.

Ambisjonene for samarbeid er forskjellige. Noen vil at arbeidsforholdet mellom menigheten og organisasjonene skal være integrert og arbeider for at det skal bli mer samarbeid og mer gjensidig nytte. Andre ser ikke behovet for et tett samarbeid, men synes det er greit å markedsføre tiltaket under et organisasjonsnavn.

Mange menighetsansatte retter kritikk mot Trosopplæringsreformens skille mellom kontinuerlige tiltak og breddetiltak. En menighetsansatt understreker to forhold ved dette skillet som han synes er uheldige: For det første er det mange tiltak som organisasjoner har drevet i området tidligere, som i liten grad har fått lov til å bli en del av trosopplæringsplanen: «Det går både på at det er et eksisterende tiltak og at nå skal vi finne nye måter å gjøre ting på. Det er dårlig gjort overfor de frivillige som driver det, og som får høre at det de har holdt på med i mange år ikke er bra nok.» Et annet forhold han trekker fram, er at måten det telles timer på i trosopplæringen gjør det vanskelig for de kontinuerlige tiltakene å bli representert i trosopplæringsplanen. «For det er umulig å telle timer i et kontinuerlig tiltak som foregår hver uke eller annenhver uke i mange år. På den måten passer ikke de gamle arbeidsformene som noen menigheter og organisasjoner allerede har inn i den nye måten å tenke trosopplæring på. Det er utrolig trist!»

Oppsummering og kommentar menighetsansatte

Et hovedinntrykk fra de menighetsansattes side er at samarbeidet med organisasjonene stort sett fungerer bra. Av de informantene vi har snakket med, ønskes det bare mer samarbeid og ikke mindre. Samtidig er synet på samarbeid preget av hvilken organisasjon menighetene føler mest tilhørighet til og hvilke de har et mer perifert forhold til.

Sett fra perspektivet til de menighetsansatte, er det ingen tvil om at samarbeidet er ønsket. Det bidrar slik de ser det til styrking av det totale kristne arbeidet blant barn og unge i menigheten. På steder der organisasjoner allerede var inne med flere tiltak som fungerte, har det vært frustrasjon over at disse tiltakene ikke kunne inkluderes i timene som telles i trosopplæringen. Vi ser i mange av intervjuene med menighetsansatte at det er et ideal å få til mer samarbeid med organisasjonene, og at det best tenkelige samarbeidet er der hvor menighetens breddetiltak og organisasjonenes kontinuerlige tiltak er vevd sammen. Samtidig er det helt tydelig at samarbeidet kommer an på hvem som er ansatt i menigheten, hvem som er frivillige i organisasjonene, hvem som tar initiativ og hvem som prater sammen. Derfor kan det til sjunde og sist være ganske tilfeldig hvilke organisasjoner det er som er synlige i menighetenes trosopplæring.

8.2 DE ORGANISASJONSFRIVILLIGES VURDERINGER

Hvordan vurderer de organisasjonsfrivillige samarbeidet om trosopplæring? Her er det betydelige forskjeller. Vi skal se på noen eksempler:

En frivillig i KFUK-KFUM-speiderne forteller at de har tre arrangementer sammen med menigheten der de har et større ansvar. Slik hun vurderer det, er det bare ett av disse arrangementene som har verdi i forbindelse med rekruttering av barn og unge:

Nei, altså de to arrangementene tror jeg ikke er med på å rekruttere. Ja, det måtte kanskje være den oppstartsgudstjenesten. For da er vi veldig sånn speider-synlige, med skjorte og skjef og hele pakken. Så det er klart, på den gudstjenesten kan det nok være folk som ser og tenker «å, speideren ja, kanskje det kunne være noe».

Intervjuer: Men når dere har Speideren bare for dere selv, er det folk som kommer dit som har begynt å gå i kirken etterpå, for eksempel?

Informant: Ja, det tror jeg nok. At speideren åpner vei for folk inn i kirken, det tror jeg.

En frivillig på et større tettsted gir uttrykk for at hans organisasjon (Normisjon) ikke har så mye betydning i menigheten, og at det er liten tilhørighet til denne organisasjonen. Dette til tross for at flere tiltak i menighetens trosopplæringsplan er markert med Normisjon som organisasjonstilknytning. Han opplever i liten grad at tiltaket han er leder for bidrar til å rekruttere barn og ungdommer over til andre arrangement som organisasjonen har i området. Heller ikke mener han at det er flere som reiser på leir som følge av deltakelse i tiltaket. Han blir spurt om tiltakets historie i menigheten og i hvilken grad organisasjonen har tilhørighet i menigheten:

Ja, det ligger langt tilbake i tid. Og jeg vet egentlig ikke akkurat hvorfor det er sånn her, jeg er innflytter til bygda og har ikke bodd her i hundre år for å si det sånn. Så [tiltaket] er jo 80 år nå, vi feiret 80 år nå sist høst, så de har kjørt dette kontinuerlig i 80 år. Jeg vet ikke om det har vært tilsluttet Indremisjonen og Normisjon i 80 år. Det har alltid vært en del av menighetens egentlige barne- og ungdomsarbeid. Og så har det alltid vært tilsluttet en organisasjon. Det har litt med historien og den tradisjonen som har vært, men det er løs tilknytning til organisasjonen egentlig, og så blir det en sterk tilknytning til menigheten. Det er litt vanskelig for meg å si akkurat hvorfor det har blitt sånn. For ungdomsforeningen som er for de som er litt eldre, det er akkurat det samme der også. Samme organiseringen der.

Her ser vi at organisasjonens rolle på mange måter nedtones. Det handler det ikke først og fremst om hvilken organisasjon som står bak, men at det finnes et tilbud for barn og unge. Skal vi sammenligne denne fritidsklubben i Normisjon med KFUK-KFUM-speiderne, kan det nok tenkes at det er visse

forskjeller mellom disse i den ideologiske tilhørigheten og organisasjonens betydning. KFUK-KFUM-speiderne har for eksempel laget en plan der deres egne punkter er plassert inn i rammen og begrepene fra Den norske kirkes «Plan for trosopplæring». I tillegg til denne relasjonsbyggingen mellom organisasjonens plan og kirkens plan, er det også klart at det ligger visse føringer knyttet til det å være speider. Det være seg bruk av speiderdrakt, opprykk mellom ulike grupper og også hva de unge lærer gjennom Speideren.

En av informantene er derimot ganske tydelig på sin organisasjonstilhørighet. Den tidligere søndagsskolelederen som har startet en hverdagsskole med *Sprell levende* som opplegg, mener det er mange utfordringer å ta tak i: «Den store utfordringen, det er å få [barna] fra enkelttiltakene til de varige, faste tiltakene. De regelmessige samlingene i barneklubb og barnekor, Ten Sing og skolelag. Der må menigheten sette inn energien, hvordan vi skal få dem videre!» Her ser vi at det ikke er satt likhetstegn mellom menighetens og organisasjonens trosopplæringstiltak. Organisasjonens tiltak er etter informantens mening helt avgjørende for barn og unges vekst i den kristne tro. Trosopplæringen i Den norske kirke kan med andre ord ikke stå alene.

Oppsummering og kommentar organisasjonsfrivillige

I likhet med de menighetsansatte, kan det virke som at de organisasjonsfrivillige oppfatter samarbeidet som noe positivt. Samarbeidet bidrar til å trekke inn mange barn og ungdommer i organisasjonsarbeid, og det foregår en vekselvirkning mellom organisasjonenes og menighetenes trosopplæringsarbeid.

Det interessante er at flere av de organisasjonsfrivillige er lite opptatt av organisasjonstilhørighet. Kanskje er det fordi de frivillige først og fremst stiller opp fordi det er et kristent arbeid blant barn og unge, og at tiltaket har en form de kan trives med å være frivillige inn i. En annen tolkning kan være at organisasjonsarbeidet er bygget på tradisjoner, og at det først og fremst handler om å opprettholde disse.

Vi har også sett et eksempel på en informant som har et annet ståsted og som betoner organisasjonsarbeidet. Han er fornøyd med at trosopplæringen har fått økt prioritet og friske midler, men mener at menighetene trenger organisasjonsarbeidet, fordi Den norske kirkes trosopplæring både tidsmessig og innholdsmessig rommer for lite mulighet til barn og unges personlige vekst i den kristne tro.

8.3 ORGANISASJONSMELLOMLEDERNES VURDERINGER

Hvordan vurderer organisasjonsmellomlederne helheten av samarbeidet? Hvordan ser de på effektene av samarbeidet og mulighetene for framtidig samarbeid?

Vi starter i nord og følger kysten sørover slik at vi til sist redegjør for mellomlederstemmene i hovedstadsområdet og de sørøstlige kyststrøkene. Utvalget av mellomlederne er svakest i forhold til typisk folkekirkelige regioner som det indre Østlandet (Hedmark) og Midt-Norge (Nord-Trøndelag og Nordland). Organisasjoner som står for en folkekirkelig profil, er godt ivaretatt i utvalget. Felles for de fleste mellomlederne er at de har problemer med å si noe generelt om sin region, ofte fordi de ulike delene av kretsene eller regionene de forholder seg til er for varierte. Flere tidligere kretser er slått sammen til større regioner på grunn av rasjonalisering av ressurser.

Representantene for Søndagsskolen i disse landsdelene framstår som ambivalente både i sine tanker om effekten av samarbeidet om trosopplæringen og i vurderingen av framtidige samarbeidsmuligheter. Lengst i nord formidler en frivillig kretsleder at organisasjonen sliter, ikke minst med å rekruttere frivillige søndagsskoleledere lokalt, men informanten mener det er usikkert om dette har noen sammenheng med økt fokus på Trosopplæringsreformen. Samme person verdsetter at søndagsskolearbeid ser ut til å bli mindre tilfeldig når det kommer inn i en trosopplæringsplan. Visse steder i kretsen mener denne informanten at samarbeidet har ført til noe økt rekruttering til andre arrangement som Søndagsskolen initierer. Når lederen blir bedt om en generell vurdering av samarbeidet mellom organisasjonen og kirkens trosopplæring, er svaret at «Det kunne vært bedre». Det ønskes mer samarbeid og mer støtte fra kirkens side når nye søndagsskoler blir forsøkt startet opp. Egentlig er det ikke noe formelt samarbeid, hevdes det. Mer økonomisk støtte til å oversette materiell til samisk savnes sterkt. Samtidig som Søndagsskolen har en solid tradisjonsbasert posisjon i kretsen, er det ikke sikkert at en søndagsskoleidentitet og kirkelig identitet går hånd i hånd hos de som er involvert. Uten at det sies i klartekst, får vi et inntrykk av at kretsen rommer både spenninger og harmoni omkring samarbeidet og søndagsskolenes (eventuelle) inkludering i trosopplæringen. Informanten gir uttrykk for at det er mest harmoni der hvor det er de samme personene som driver søndagsskole og som bygger opp menighetens trosopplæring.

Om vi går videre sørvestover, lyder et par til dels optimistiske stemmer fra NMS U og Søndagsskolen. Den første redegjør for noen konkrete samarbeidstiltak som fungerer veldig godt. Slikt samarbeid, konkret om bruk av et lokalt leirsted, kunne det godt bli mer av. Denne lederen er ikke bekymret i forhold til barns identitet og trosprofil: «Det viktigste er at de får en Jesus-identitet. Er vi heldige så ender de opp som NMS-ere, men ender de opp som statskirkefolk, eller om de er i Acta, eller hvor de er, det er ikke så viktig, alt i alt.» Den andre gir følgende generelle vurdering:

Hvis jeg ser på det overordna, så synes jeg det er helt utrolig at det er avsatt så mye friske midler til trosopplæring i dette landet. Altså at Stortinget har gått med på dette i et samfunn som er sekulært og at kirke er prioritert.

Men denne fantastiske muligheten for «tilgang til barn og unge» i ulike aldre og «få møtt dem med evangeliet», står overfor en stor utfordring, nemlig «å få dem fra enkelttiltakene til de varige tiltakene», og «den saken er på langt nær løst». Som kretsleder er informanten skuffet over at så få ansatte i Den norske kirke deltok på et nylig avholdt arrangement der Søndagsskolen presenterte og ga opplæring i bruk av *Sprell levende*. Denne lederen er også avventende med tanke på om et eksisterende kontinuerlig tilbud, som Søndagsskolen driver, vil kunne inkluderes i den lokale trosopplæringsplanen. Enda en ansatt i Søndagsskolen i de aktuelle landsdelene uttrykker seg ambivalent i forhold til effekten og vurderingen av samarbeidet. Flere steder oppleves det «tungrodd» og «vanskelig» og delvis som «bruk»: «Først så blir det brukt de samme frivillige, ikke sant, og så er det å få dem til å se at søndagsskolen er en del av trosopplæringen som kirken ønsker.» Samarbeidet har i liten grad bidratt til å rekruttere barn og unge over i andre av Søndagsskolens arrangement, mener informanten. Litt håp høres likevel i kommentarene: fortsatt er samarbeidet «litt sånn på prøve- og feile-stadiet», men trosopplæringen har tross alt opparbeidet en stabilitet på visse steder. Her ønsker lederen at kirkelig ansatte hadde hatt mer tid til å sette seg inn i hva Søndagsskolen har å tilby, ikke minst *Sprell levende*: «Det Søndagsskolen gir ungene, det blir god

grobunn, men sånn som kirka, det blir én hendelse i året for den aldersgruppa, det blir liksom bare punktvis. Jesus til barna, det er vår visjon.»

Bildet fra Nord- og Midt-Norge av opplevelsen av samarbeidet mellom kirkens trosopplæring og kristne organisasjoners barne- og ungdomsarbeid er altså sammensatt, både noe optimisme, men samtidig ikke så lite frustrasjon. Sett i forhold til de lokale trosopplæringsplanene vi har undersøkt fra disse landsdelene, stemmer dette ganske godt. Forskjellige forhold har bidratt til å forsinke prosessen med å godkjenne planer, og her er klare dilemmaer når det gjelder forholdet mellom perifere lokale bosettinger med små kirker og kapell og mer sentrale tettsteder hvor gjerne prostiledelsene holder til. Også intervjuene med mellomlederne i de kristne organisasjonene har en gjenklang av slike dilemmaer, ikke minst fordi det drives søndagsskole i bedehus, private hjem og andre forsamlingshus. Vi antar at dilemmaene også omfatter forholdet mellom lokale menigheter av Den norske kirke og ulike læstadianske forsamlinger på forskjellige steder. En av informantene fra nord er inne på dette: slik vedkommende kjente forholdene, er det her svært lite kontakt mellom kirken og læstadianerforsamlingene.

Vestlandet – Acta, KFUK-KFUM og NLM Ung

Ambivalensen fortsetter når vi kommer til en mellomleder i Normisjon / Acta på Nordvestlandet. Også denne informanten bruker negativt ladede uttrykk som «litt problematisk» og mener samarbeidet i «alt for liten grad» har bidratt til å rekruttere barn og unge over i Actas kontinuerlige grupper. Samtidig oppleves det slik at menighetene generelt har fått en mer åpen holdning til det å drive misjon og at det er en åpenhet for trossamarbeid. Lederen opplever ikke at Acta er blitt svekket i regionen og ser ikke bort fra «at korarbeidet vårt er blitt startet med en motivasjon fra Trosopplæringsreformen». Arbeidsoppgavene til denne Normisjon-ansatte er i liten grad endret på grunn av reformen. Generelt mener vedkommende at samarbeidet fungerer bra der det forekommer: «Men jeg tror det handler litt om at om menighetene selv er på utkikk etter en samarbeidspartner, da er de allerede motivert for et samarbeid, og det er veldig godt å ha i bunnen.» Man er positive fra organisasjonens side, men har for lite kapasitet til å arbeide mye med henvendelser fra Den norske kirke. Da må samarbeidet dreie seg om «det vi kan og det vi synes er viktig. Vi føler at det må matche med det menigheten mener at de vil bruke oss til». Med hensyn til engstelse for en eventuell identitetspåvirkning som følge av større samarbeidsfokus innenfor Trosopplæringsreformen, svares det:

Nei, jeg vet ikke om jeg ser noe spøkelse der, da. Nei, det med å ha en Acta-identitet, jeg vil ikke si at det er uten betydning for oss, det har det jo. Vi ønsker jo at de gir sin tilslutning til en tro, det er det overordnede for oss.

To kretsledere fra KFUK-KFUM bidrar også med sine tanker om samarbeidseffekter og sine vurderinger. Begge gir uttrykk for at samarbeidet, der det er etablert, fungerer godt, og begge henviser til konkrete lokale samarbeidsprosjekter. Én har et ønske om enda mer samarbeid på lokalplanet med flere felles tiltak for barn og unge, den andre sier de «har innpass alle steder», men det gjøres ikke godt nok arbeid fra menighetenes side når det gjelder å inspirere barn og unge til å delta på organisasjonens leirer og festivaler. Trosopplæringen har ikke ført til særlig rekruttering til KFUK-KFUM-aktiviteter, mener begge. Den ene opplever at noen menigheter har brukt organisasjonens MILK-kurs, den andre reflekterer litt over at KFUK-KFUM ikke er blitt invitert med i et samarbeid mellom tre andre kristne organisasjoner i regionen. Begge lederne sukker litt over at det

ikke ble så lett å få til et samarbeid som de hadde trodd ved starten av reformen, og begge formidler at det har blitt vanskeligere å rekruttere folk til det kontinuerlige arbeidet som drives «fordi de er engasjert i det og det innen trosopplæringen, og skal delta på det den og den helga». Lederen med lengst fartstid synes det er utrolig at ikke menighetene ser mulighetene som ligger i organisasjonens tilbud: «Det er gjennomgående at prester og trosopplærere tror de skal gjøre alt selv.» Denne informanten forsikrer om at KFUK-KFUM ikke har endret profil som følge av de tidsavgrensede tiltakene i trosopplæringen, organisasjonen har alltid fokus på at de driver formidling og forkynnelse, selv om dette også innebærer «en totalforkynneestilnærming», altså både rent verbal, men også indirekte forkynnelse. Den andre kretslederen ser ikke mer fokus på trosopplæringssamarbeid som noe problem for barn og unge med en KFUK-KFUM-identitet: «Jeg ser det bare som positivt når MILK-kurset blir brukt. Og hvis vi får til at de som går på MILK-kurs får en identitetstilknytning til KFUK-KFUM, så er det bare positivt.» Men det er sjelden slik at menighetene som «kjører MILK-kurs melder inn deltakerne sine til KFUK-KFUM.»

Til sist når det gjelder Vestlandet, må det nevnes at en NLM-leder ikke er fornøyd med at trosopplæringen noen få steder har startet «konkurrerende virksomhet». På den andre siden er det slik at de stedene hvor samarbeidet fungerer bra, der hvor NLM-ungdommer driver arbeidet, virker dette rekrutterende til organisasjonens egne arrangementer, som for eksempel leirer. «Så noen steder er det veldig tydelig at det har en sammenheng», mener informanten. Igjen er erfaringene «både – og». For NLMs vedkommende er det egentlig svært lite samarbeid det dreier seg om, og av ressurshensyn kan ikke NLM involvere seg mange steder. Lederen spår at det blir slik også i framtida, på grunn av organisasjonens forpliktelser på misjon andre steder i verden. Heller ikke denne lederen er bekymret for trosidentiteten til NLM-ungdommer som trekkes med i et samarbeid om trosopplæringen:

Det er viktig for dem at de kan få se at det fins noe mer enn Norsk luthersk misjonssamband, og vise de andre at NLM fins, og kan være med å gi dem noe godt. Så jeg har ikke sett det som en konflikt eller noe vanskelig, at vi kan lede dem vekk. Og det er vel mer og mer vanlig, særlig blant ungdommene, at de shopper litt her og der. Og da er det greit å kunne vise hva vi står for.

Gjennom intervjuet med denne NLM-lederen går det også fram at organisasjonen har sine egne forsamlinger, gjerne i urbane strøk. Herfra bakkes de unge opp som går inn i lønnede trosopplæringsoppgaver.

Vi skal her se nærmere på en tematikk som ligger i forlengelsen av de spenningsfylte elementene denne NLM-lederen er inne på. Han kommenterer det konkrete tilfelle av samarbeid, dvs. NLM-ungdommene som drar ut til utkantstrøk, driver trosopplæring, og tar hjem neste dag:

Intervjueren: Vil du si at disse frivillige oppfatter seg først og fremst med en tilhørighet til NLM eller også med en identitet til Den norske kirke?

Informanten: Ja, det blir vel nokså splittet etter hvert, tenker jeg. Så den daglige oppfølgingen består gjerne fra kirkekontoret, samtidig som Ung-lederen vår har tett kontakt med dem. Så det blir en balansegang som noen kanskje kan oppleve som en utfordring, men som vi har prøvd å sette klare grenser for, og gjennom tett oppfølging skal de lykkes i dette. Gjerne folk som har gått på våre bibelskoler og som er blitt NLM-ere, for å si det sånn, men som får et spennende år å arbeide i Den norske kirke sammen med oss. Det kan være en utfordring, men vi er oppmerksom på det og prøver å jobbe sånn at de ikke skal oppleve at de tjener to herrer. Sånn at det kan fungere greit i hverdagen.

Denne lederen mener graden av samarbeid mellom Den norske kirke og NLM om trosopplæring er person- og kontekstavhengig: «Det kommer mye an på lekmannssynet», om det oppfattes som viktig og ønskelig eller om en frivillig organisasjon som NLM helst var ønsket bort. Generelt mener informanten «det er få som er oppmerksom på at organisasjonene kan stille med folk hvis en får midler på plass», det vanlige er at menighetene selv ansetter folk til trosopplæringen. Det framgår av disse sitatene at det mange steder ikke er et tilstrekkelig tillitsforhold for samarbeid mellom kirke og organisasjon.

Stemmene til mellomlederne fra Nordvest- og Vestlandet er dels ganske like, dels forskjellige. Ingen er direkte bekymret over konsekvenser av økt fokus på Trosopplæringsreformen for «deres» barn og unge. NLM-representanten er positiv til at organisasjonen får hånd om tildelte ressurser for å drive lokal trosopplæring, men negativ til at trosopplærings-initierte tiltak fungerer som konkurrenter til allerede etablert NLM-arbeid for barn og unge. Acta- og KFUK-KFUM-representantene gir noen eksempler på samarbeid som fungerer etter intensjonen og gir dels innblikk i vann-vinn-situasjoner. Likevel tilkjennegir de ikke bare håp om framtidig samarbeid, også mørkere toner ser ut til å klinge med, toner som tilsier konkurranse om knappe ressurser.

Sørvestlandet og Sørlandet – NLM Ung, Acta, NMS U og KRIK

I disse landsdelene har den regionale kulturen tidligere vært preget av lavkirkelig lekmannskristendom slik at bedehus og kirke til dels har stått i spenning til hverandre. I løpet av de siste femti årene har noen av de gamle spenningene blitt dempet og den religiøse dualismen mindre, samtidig som det også har oppstått nye spenninger, f.eks. i synet på samlivsspørsmål. Stemmene til de fire mellomlederne representerer hele spekteret fra avstandsmarkering i forhold til kirkelige lavterskeltilbud (NLM Ung) til nettopp en positiv poengtering av det siste (KRIK). Fra en annen side sett kan det virke som om stemmene fra ytterkantene ikke ønsker å være konfliktorienterte. NLM-lederne ser positivt på noen kulturelle samtidstrekk, for eksempel at barn og unge ønsker å være i aktivitet og ikke bare motta rein verbal trosformidling. KRIK-informanten bruker lavkirkelige uttrykk samtidig som han berømmer organisasjonens lavterskeltilbud. Slik framtrer noen tilnærminger mellom lavkirkelige og folkekirkelige synsmåter og forståelser.

En NLM-leder uttaler seg ganske generelt. Organisasjonen ønsker ikke å framstå som en protest mot Den norske kirke. I intervjuet er det intervjueren som trekker inn et NLM-dokument, «Opprettelse av trossamfunn i regi av Norsk Luthersk Misjonssamband», hvor spørsmålet om å utvikle egne lokale menigheter blir drøftet ut fra ulike faglige og praktiske perspektiver. Lekmannsledere innen NLM praktiserer dåp og nattverd, dvs. lutherske sakramenthandlinger, der hvor organisasjonen har gudstjenestelige møter i egne forsamlingslokaler. Når det gjelder den kirkelige handlingen konfirmasjon, understreker denne NLM-lederen: «Vi har ikke startet opp noen egne frikirkelige konfirmanttilbud, der vi gjennomfører konfirmasjon.» Han fortsetter likevel med å fortelle at NLM Ung nylig har startet et eget supplerende tilbud om konfirmantundervisning, dvs. fire fellesskapsbyggende helger i året med ekstra undervisning og nettverksbygging. Etterspørselen har kommet fra NLM-foreldre med konfirmanter som har deltatt i konfirmasjonstiltak i Den norske kirke. NLM-lederen kjenner ikke til ønsker om mer kontakt mellom organisasjonen og Den norske kirkes trosopplæring i regionen. Til tross for en generell positiv holdning til reformen er det trekk ved Den norske kirkes utvikling som gjør at NLM heller arbeider parallelt ut fra egen profil. Informanten mener riktignok NLM er blitt påvirket av Trosopplæringsreformen ved å innse at det egne barne- og ungdomsarbeidet har trengt fornyelse. Når man erfarer stor ledermangel, legger man opp til

aktiviteter som oppleves som mindre ressurskrevende enn tradisjonelle forpliktelsesformer. Også NLM har begynt med punktuelle tiltak som for eksempel Tårnagenthelg. Lederen er mer bekymret for egen ledermangel enn for at NLMs barn og unge påvirkes gjennom kontakt med lokal trosopplæring i Den norske kirke. Trolig vil graden av parallelle trosopplæringsopplegg og tilretteleggelse for samarbeid om trosopplæringstiltak i forholdet mellom Den norske kirke og NLM Ung variere fra region til region og til dels også henge sammen med grad av befolkningstetthet og muligheter for forsamlingsdannelse i NLM.

En Acta-leder gir faktisk uttrykk for liknende tanker, dvs. at det arbeides langs to spor: Acta / Normisjon ønsker å fremme et tett samarbeid med Den norske kirke om trosopplæring, men arbeider også for «å plante fellesskap». Normisjon har egne forsamlinger eller menigheter (riktignok ikke i kirkerettslig forstand) med for eksempel sitt eget konfirmasjonsopplegg:

Vi kan fremdeles være inn under Den norske kirke, men vi har muligheten til å stå fritt i forhold til det, altså både – og. Og barn som tilhører Norkirken i [stedsnavn], de som døpes i vår menighet, de skrives også inn i [stedsnavn] menighet av Den norske kirke, dersom ikke foreldrene motsetter seg det, da, for det går også an å ha medlemskap i Normisjon uten å være medlem av Den norske kirke. [...] Vi definerer en menighet ut fra apostolisk forskjell og hva Apostlenes gjerninger, hva Bibelen sier om en menighet.

Informanten forteller at det er «en ganske lik teologisk forståelse» mellom den stedlige Norkirken og den lokale menigheten av Den norske kirke. Mange av ungdommene som «er i Norkirken nå», konfirmerer seg i lokalmenigheten av Den norske kirke.

Men den dagen vi kan oppleve at konfirmantene blir undervist veldig feil i forhold til hva vi vil formidle til dem, da blir det jo enda viktigere at vi har et eget konfirmanttilbud, at vi får våre medlemmer inn der. Men hvis vi tenker litt lengre fram, at vi har såpass mange familier som ser Norkirken som sin menighet fra vugge til grav, så vil jo konfirmantene også komme. Men det vil ikke si at vi ikke kan samarbeide med Den norske kirke om enkelte tiltak underveis i konfirmasjonstida, men vi kan også samarbeide med frikirker om tiltak.

Acta-lederen bekrefter at også konfirmasjonsgudstjenesten foregår i Norkirken dersom en ungdom velger dette tilbudet. Hvis ungdommen er døpt som barn i Den norske kirke, mener hun vedkommende meldes til konfirmantstatistikken i Den norske kirke. På den andre siden beskriver Acta-lederen en god og fortløpende informasjonskontakt med bispedømmets rådgivere for trosopplæring. Man samarbeider blant annet om en stor frivillighetskonferanse. Acta har mye å lære av Trosopplæringsreformen om ulike former for frivillighet, sier lederen. En del konkrete samarbeidstiltak nevnes også, særlig på steder med spredt befolkning. Informanten innrømmer at samarbeidet så langt ikke har resultert i så mange konkrete lokale avtaler. Med hensyn til effekter, er kanskje konseptet *Soul Children* et unntak. Gjennom slik korvirksomhet vet hun at unge i Den norske kirke er motivert til å delta på større Acta-festivaler. Organisasjonen ønsker å formidle Acta sitt verdigrunnlag og bidra til at «det skal være barn og unge i Den norske kirke som kan bli værende hos Jesus». Acta-lederen snakker også om «disippelgjøring» og opplever at en bevisstgjøring omkring hva dette dreier seg om mangler i en del av kirkens lokale menighetsarbeid. Forholdet mellom kirke og organisasjon er altså preget av en både – og-strategi.

De to resterende lederne i Sørvest og Sør, en fra NMS U og en fra KRIK, bekrefter begge et positivt trosopplæringssamarbeid med generelt gode effekter. NMS U-lederen mener det har blitt mer

oppmerksomhet omkring organisasjonens leirtilbud og at NMS U har kommet styrket ut i regionen. Selv om det ikke er godt å si hva som er årsak og hva som er virkning, er her trolig en synergieffekt når det gjelder oppslutning om frivillighet og organisasjonens vilje til mer satsing for å få innpass i menighetenes trosopplæring, og dialogen med «bispedømmet» er god. Samtidig er organisasjonen inne i en fase hvor de «jobber parallelt litt med hvem vi er og hva visjonen vår er og, egentlig, spisse oss litt.» I likhet med sin organisasjonskollega i nord tenker denne informanten positivt omkring dette at barn og unge med en NMS U-identitet involveres i trosopplæringstiltak. En KRIK-leder tror at KRIK er styrket i regionen, blant annet fordi KRIKs konfirmantleir har ført til at flere unge blir medlemmer av KRIK og kanskje involvert i organisasjonen lokalt. Informanten omtaler KRIK som et lavterskeltilbud, med en inkluderende holdning som «er den beste måten å spre Guds budskap på», kirke og organisasjon har et harmonisk samarbeidsforhold.

Generelt gir informantene fra sørvest og sør en harmonisk beskrivelse av forholdet mellom deres organisasjoner og Den norske kirkes trosopplæring. Intervjumaterialet forteller likevel om et ganske stort spenn mellom ytterkantene av de teologisk-kirkelige posisjonene. På den ene siden er det svært lite konkret samarbeid og kun på mindre steder, dessuten en to-spor-tenkning som i sin ytterste konsekvens noen steder vil innebære konkurranse med Den norske kirke om å tilby trosopplæring til barn og unge. På den andre siden finner vi en bevisst strategisk satsing på gjensidig ressursutnyttelse i organisasjon og trosopplæring, slik det framstilles i NMS U og KRIK.

Oslo og Østlandet – NKSS, Acta, Søndagsskolen Norge, Ung kirkesang og KFUK-KFUM

Vi har sett ovenfor at mellomledere på noe ulikt vis formidler at Trosopplæringsreformen har ført til skjerpede konkurransesituasjoner. Vi skal nå se på hva mellomlederne på Østlandet mener.

En mellomleder i NKSS (Laget) med ansvar for oppfølging av ungdomsskole-, videregående skole- og studentlag i deler av Østlandet, understreker flere ganger at Laget siden 1980-årene har måttet bli smalere og mer målrettet for å ivareta ressursene sine, ikke minst mht. ansvarlig forvaltning av gavemidlene. På den tiden kom Ny Generasjon, en organisasjon med røtter i frittstående karismatisk (pinse)kristendom, på banen på skolearenaen hvor NKSS tidligere nesten hadde vært enerådende. I de lokale trosopplæringsplanene vi har undersøkt er NKSS bare nevnt én gang som en organisasjon som TOR samarbeider med. Informanten selv trekker knapt noen forbindelseslinje mellom organisasjonen og Den norske kirkes trosopplæring i og med at NKSS ikke ser noen overlapping mellom kirkens opplæringsarena og skole- og utdanningsarenaen. Laget arbeider ut fra en tredelt målsetting: Å hjelpe de unge kristne til å følge Jesus – som disipler, å lytte til medmennesker, dvs. det diakonale, og å vinne andre, dvs. evangeliseringsbiten. NKSS-lederen mener det vil være en spennende empirisk oppgave å undersøke hva slags primæridentitet unge kristne har og hvor de engasjerer seg. Han framstiller NKSS som en utfordrende organisasjon med dedikerte medlemmer, særlig når det er snakk om videregående skolealder, og særlig blant de unge lederne. Han ser ut til å mene at ungdommer med «Lagsidentitet» kanskje ikke finner det å bidra til en trosopplæring med et breddeperspektiv spennende nok å ha som primærengasjement.

En Acta-leder som blir bedt om å komme med tanker om effekten av samarbeidet om trosopplæringen i regionen, er også inne på spenningen mellom å henvende seg til bredden av årskullene og å følge opp enkelte gjennom lange relasjoner: Det er skuffende når en «sender brev til alle» og får «null respons», mens det er tilsvarende oppmuntrende å ha 500 ungdommer på festival. Informanten gir her et eksempel på liten effekt av «den måten som kirken føler seg tvunget til å

jobbe i forhold til breddetiltak». Samtidig bekrefter informanten at Acta har utviklet aktiviteter og konsepter som har økt oppslutningen blant barna og de unge, dessuten at Trosopplæringsreformen har hatt innvirkning på arbeidsoppgavene som regionleder. Når det gjelder å vurdere samarbeidet, viser Acta-lederen den samme ambivalensen som blant mellomlederne på Vestlandet. Denne informanten er en av de som uttrykker sterkest bekymring for at barn og unge med Acta-identitet ikke i tilstrekkelig grad skal bli fulgt opp via relasjonsbygging fordi ressursene blir brukt på breddetiltak.

Mellomlederen i Søndagsskolen Norge uttrykker noe av den samme ambivalensen. Hun kan antyde at de som deltar i breddetiltak, uteblir fra søndagsskolearenaen:

Så noen steder har det faktisk fungert slik at søndagsskolen er blitt lagt ned. Samtidig vet jeg også om steder hvor trosopplæring, og det å få ansatte i menigheten, har bidratt til at søndagsskolen har klart å fortsette, for de har gitt hjelp til det.

Informanten bekrefter at arbeidet i stillingen er blitt påvirket av Trosopplæringsreformen, ikke minst fordi hun leies inn i konkrete samarbeidstiltak, og lønna går da til organisasjonen på regionnivå. Denne lederen mener likevel organisasjonen ikke er blitt svekket fordi flere får oppleve Søndagsskolens programmaterieil. Hun har stor tro på organisasjonens evne til og strategi for å formidle bibelfortellinger på ulike måter. Når det gjelder en samlet vurdering, kan informanten antyde at Søndagsskolen lokalt «blir litt en serviceinstitusjon» fordi både barn og ledere blir bedt om å bidra til breddetiltak. På spørsmål om organisasjonen ønsker mer samarbeid om trosopplæringen vil hun bare snakke for egen del:

Som ansatt her, så ønsker ikke jeg noe mer formelt samarbeid. Men de må gjerne bruke materiellet. Jeg kan ikke bruke hele stillingen min til å ha breddetiltak for Den norske kirke. Det kan jeg ikke så lenge jeg har mange lag og foreninger innmeldt her og.

Det å få bidra til å formidle «godt bibelsk innhold» ser ut til å stå sentralt for denne informanten.

Intervjuet med en konsulent i Ung kirkesang ga vedkommende anledning til å reflektere over organisasjonens særtrekk i forhold til de tradisjonelle kristne organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid. Denne lederen mener hovedforskjellen dreier seg om at lokalforeningene, dvs. korene, i Ung kirkesang som en hovedregel ledes av en kirkeansatt, mens hovedinnsatsen i de andre organisasjonene gjøres av frivillige. En effekt av Trosopplæringsreformen – og utviklingsmidlene Ung kirkesang har fått på grunn av den – er at organisasjonen er blitt mer kjent og at de oftere blir «regnet med» i kirkelig sammenheng. Oppgavene i stillingen er definitivt påvirket av reformen. Og den samlede vurderingen er positiv, særlig forholdet til Kirkerådet. Likevel høres det ut som om informanten hadde ønsket en større grad av innlemming av korene i Ung kirkesang i lokale trosopplæringsplaner: «Jeg tror vi fremdeles opplever at vi står litt på sida, mange. Korsangen er likesom noe for seg selv.» Informanten uttaler seg likevel tydelig i forhold til trosopplæringen:

Ung kirkesangs formål er å bevare og fornye kirkesangen, både korsang og fellessang, og arbeide for at barn og unge får opplæring i sang, kirkemusikk og liturgi. Ung kirkesang skal drive trosopplæring.

Også blant mellomlederne på Østlandet er inntrykket at noe av effektforståelsen og totalvurderingen av trosopplæringssamarbeidet er felles, men at ulikhetene er flere. De tydeligste forskjellene kommer til uttrykk når lederne gjør vurderinger i forhold til sin organisasjons formål og teologisk-kirkelige interesser. NKSS definerer seg så å si ut av «konkurransen» på trosopplæringsarenaen, men

relaterer seg til spenningen mellom bredde og en engere krets av «dedikerte» unge ledere. Den samme spenningsopplevelsen er tydelig hos representantene fra Acta og Søndagsskolen. For Ung kirkesang kan det virke som om Trosopplæringsreformen har betydd en «gavepakke», mens for en kretssekretær i KFUK-KFUM på Østlandet har intervjuet gitt anledning til å reflektere over litt såre minner og til å lufte frustrasjon.

Oppsummering

Vi har gått gjennom de kristne organisasjonenes mellomledere fra nord og sørover. Utvalget av mellomledere, som vi har redegjort for ovenfor, gjenspeiler til en viss grad de tradisjonelle skillelinjene mellom ulike kulturelle regioner når det gjelder religiøsitet og oppslutning om ulike kristne organisasjoner. Søndagsskolen er synlig i Nord- og Midt-Norge hvor dens representanter peker på et viktig trekk, nemlig organisasjonens tradisjonstynge. Likevel sliter Søndagsskolen i nord av flere ulike årsaker: Dels signaliserer Trosopplæringsreformen noe nytt i forhold til tanker om idealer for lokale ledere og frivillige ressurser. Dels ser Søndagsskolen, og dette gjelder ikke bare i nord, ut til å ville fastholde sin profil hvor bibelfortelling og det å bringe «Jesus til barna» står i sentrum.

Av organisasjonene i en teologisk-kirkelig midtposisjon, gir NMS U-representantene uttrykk for å ha tilpasset seg utfordringene og endringene som Trosopplæringsreformen har medført på en god måte, både i nord og i sør. Misjon – kanskje mer i form av verdensvid solidaritet og dialog enn i form av proklamasjon og evangelisering – framstår på en måte som et nisjeprodukt som kan kommunisere, ikke minst når det tilbys sammen med tilbud om leiropphold hvor det sosiale og det artige framheves.

Når det så gjelder organisasjonene med mer eller mindre lavkirkelig profil, er også disse influert av kulturkreftene som ligger til grunn for Trosopplæringsreformen og dens nasjonale plan. Både NLM Ung og Acta har – om enn i ulik grad og i ulike omfang – tilpasset seg opplevels- og aktivitetsprofilen som trosopplæringsens breddetiltak representerer. Samtidig kjører disse organisasjonene – og igjen i ulik grad – på to spor, samarbeid og parallelle, dvs. konkurrerende tiltak. Det kan se ut som om her gjelder en lov om tilbud og etterspørsel: Det samarbeides mer i grisgrendte strøk og mindre i urbane strøk hvor befolkningen er stor nok til at ulike tilbud kan eksistere side om side. Acta har likevel klart å profilere noen av sine konsepter på en slik måte at de framstår som interessante for flere enn noen få, det gjelder for eksempel *Soul Children* og festivalen *Skjærgårds* hvor Acta har ulike gruppetilbud som *SubUrban* (med ulike dansekurs). Trolig vil *Soul Children*-grupper visse steder kunne inngå i lokale trosopplæringsplaner som tiltak med en profil mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlige tiltak.

Både KRIK og KFUK-KFUM framstår som organisasjoner med folkekirkeprofil. Det virker likevel som om KRIK er en organisasjon i vekst, mens KFUK-KFUM til dels sliter. KRIK framstår med et langt enklere og samtidig mer spesialisert konsept enn KFUK-KFUM fordi det er idretten som står i fokus. De tre kretslederne i KFUK-KFUM formidler litt ulike inntrykk som dels kan være regionrelaterte, dels relaterte til lokale forhold som nettverk og personlige egenskaper, dels kan det også henge sammen med evnen til fornyelse og organisasjonsmessige samarbeidsrelasjoner på de ulike stedene. I et kommunikasjonsteoretisk perspektiv er organisasjonene så å si nødt til å fornye seg for å kunne tilpasse seg hva stadig nye generasjoner av barn og unge etterspør. Til sist vil vi nevne organisasjonen Ung kirkesang. Den skiller seg såpass ut at vi har vært i tvil om vi skulle ta den med i undersøkelsen.

Samtidig mener vi det er trekk ved organisasjons utviklingsarbeid og lokale aktiviteter, f.eks. bidragene til bevegelsen *Babysang* og *Småbarnsang*, som vitner om evne til kulturell tilpassing. Ung kirkesangs repertoar er trolig videre enn de fleste antar, samtidig som det er spisset og kvalitetssikret.

8.4 SAMMENDRAG AV MENIGHETSANSATTES, ORGANISASJONSFRIVILLIGES OG ORGANISASJONSMELLOMLEDERES VURDERINGER AV SAMARBEID

Vi spurte i starten av dette kapitlet: Hvordan tolkes samarbeidet i et overordnet perspektiv i de tre informantgruppene?

De menighetsansatte ønsker mer samarbeid. Det styrker det kristne arbeidet i menighetene, og samarbeidet bidrar til at flere får tilhørighet og plass i menigheten. De organisasjonsfrivillige vurderer samarbeidet ganske likt som menighetsansatte, kirkens og organisasjonenes arbeid i et samspill bidrar til mer mangfold i trosopplæringen og et rikere tilbud totalt sett. Samarbeidet mellom menighetene og de organisasjonsfrivillige ser ut til å være avhengig av relasjoner dem imellom og menighetenes teologiske profil.

I organisasjonsmellomledernes fortellinger tegner det seg et litt annet bilde. Mange organisasjoner har måttet omstille seg og tilpasse seg en ny hverdag med mer konkurranse om trosopplæring. Det har også blitt skapt et marked for utvikling av trosopplæringstiltak (både bredde og kontinuerlig). Flere av mellomlederne er ambivalente når det gjelder organisasjonens trosopplæringssamarbeid. Dels ønskes samarbeidet velkommen, ikke minst fordi det representerer nye muligheter for tilførsel av økonomiske ressurser, blant annet til programarbeid. Trosopplæringsreformen vurderes også positivt når føringer i reformen har bidratt til «vinn-vinn»-samarbeid mellom flere organisasjoner. Men en del mellomledere viser også skepsis til føringer fra Trosopplæringsreformen som kan bety at organisasjonens ressurser kanaliseres i retninger som ikke helt samsvarer med organisasjonens hovedmål. En del av mellomlederne har antydnet at Trosopplæringsreformen er en faktor i organisasjonens pågående arbeid med egen identitet.

9 DRØFTING OG KONKLUSJONER

9.1 INNLEDNING

I dette kapitlet vil hovedtrekkene i svarene bli oppsummert og tolket ut fra noen av de historiske og sosiologiske perspektivene i innledningskapitlet. Vi minner om det vi har sagt tidligere om tolking og bruk av resultater fra kvalitative studier. Materialet gir ikke et statistisk representativt bilde av feltet vi har undersøkt. Det må betraktes som en samling eksempler som kan sette oss på spor av interessante tendenser og sammenhenger. I evalueringssammenheng kan det gi grunnlag for refleksjon og debatt over eksisterende praksis.

9.2 SAMARBEID OG SAMARBEIDSFORMER

Både formelt og uformelt samarbeid

Et samarbeid kan være formelt ved at det er basert på planer og avtaler mellom ulike organisasjoner/aktører og blir gjort til gjenstand for forhandlinger og vurderinger. Men det kan også være samarbeid som bare eksisterer som en form for innarbeidet praksis mellom ulike aktører basert på gjensidig tillit og der man knapt vil omtale det som skjer som samarbeid. På et arbeidsområde med lange tradisjoner basert på frivillighet, vil ofte samarbeid kunne være forankret i personer og relasjoner dem i mellom, mer enn i avtaler mellom organisasjoner. I vårt materiale er det mange eksempler på denne form for uformelt samarbeid der de som deltar ikke er så opptatt av hvilken organisasjon de representerer. Ikke minst vil dette gjelde på mindre steder med lange tradisjoner for frivillig arbeid der mange av de samme personene fortsetter som før også etter at Trosopplæringsreformen er blitt innført.

«Kalendersamarbeid»: gjensidig utveksling av informasjon om arrangement

Siden samarbeid mellom trosopplæringsarbeidet og de kristne organisasjonene i Den norske kirke kan involvere mange parter der det ikke finnes noen felles aktivitetsoversikt, blir «kalendersamarbeid» der man utveksler informasjon om planlagte aktiviteter, fremhevet som viktig. Dette kan også være utgangspunkt for planlegging av fellestiltak, men det påpekes at det ofte blir med den gjensidige informasjonsutvekslingen.

«Leirstedssamarbeid»: Organisasjonene sine leirsteder blir mye brukt i trosopplæringen

De kristne organisasjonene har bygd opp en rekke leirsteder rundt omkring i Norge. Dette er leirsteder som finnes på krets- og regionsnivå slik at reiseavstanden fra en menighet til et leirsted ikke trenger å være så stor. En samling på et leirsted er et tilbud som passer godt inn som et tidsavgrenset tiltak innenfor en trosopplæringsplan. Få menigheter har egne leirsteder og Trosopplæringsreformen har ikke ressurser og en organisasjonsform som er egnet til å utvikle denne typen infrastruktur. Dette er trolig noen av grunnene til at organisasjonene sine leirsteder blir så mye brukt i Trosopplæringsreformen. Dette er også en bruk som kan være nyttig for mange av organisasjonene i en tid med synkende oppslutning og anstrengt økonomi. Flere organisasjoner har egne leirsteder som det er krevende å drive og finansiere og vil måtte selge leirsteder som

økonomiske krisetiltak. Menighetenes etterspørsel etter å leie leirsteder kan da være et bidrag til å opprettholde bruk og finansiere drift. Men utviklingen i organisasjonenes økonomi kan også innebære at menighetene vil ha færre leirsteder å samarbeide med i fremtiden. Et tradisjonelt leiropphold framstår som et økonomisk rimelig tilbud sammenlignet med hva det koster når en konfirmantgruppe «kjøper seg inn» som en del av et kjempestort leir- eller festivalarrangement (som for eksempel KRIKs *KonfACTION*).

«Forsamlingshus-samarbeid» sjeldnere

Vi hadde ventet at menighetene i Den norske kirke ofte lånte bedehus eller andre organisasjonshus til sine trosopplæringstiltak, fordi noen av samlingene og aktivitetene ikke var så egnet til å gjennomføre i et kirkerom og fordi mange menigheter mangler menighetshus eller andre egnede lokaler. Men denne form for bruk rapporteres ikke så ofte; og langt sjeldnere enn bruk av leirsteder. En mulig forklaring kan være at mange av trosopplæringstiltakene nettopp er utviklet i forholdet til kirkerommet, noe vi senere skal komme tilbake til.

«Arrangement-samarbeid gjennom arrangementsinnslag»

En ganske vanlig samarbeidsform er at grupper fra organisasjonene sitt barne- og ungdomsarbeid bidrar inn i trosopplæringstiltak. Det kan f.eks. være et kor eller en speidergruppe som er med på et *Lys Våken* arrangement. Tankegangen er gjerne at dette skal gi gevinst til begge parter: Trosopplæringstiltaket blir bedre gjennom bidraget og organisasjonene får synliggjort og reklamert for sin virksomhet med de muligheter det kan gi for rekruttering til kontinuerlige tiltak. I noen tilfeller lykkes dette, men flere nevner også at rekrutteringsgevinsten har uteblitt. En gruppe fra en Tårnagentklubb drevet av Søndagsskolen var med på en *Tårnagenthelg*, men ingen av de som var med på helgen kom senere på det kontinuerlige tilbudet (Tårnagentklubben).

«Konsept-samarbeid»: Samarbeid om utvikling og bruk av arrangementsopplegg

Samarbeid med utgangspunkt i et leirsted kan være mer eller mindre omfattende; fra at en menighet bare leier stedet og lokalet, til at den kjøper en full «leirpakke» fra en organisasjon. Mellom disse ytterpunktene finnes det mange mellomformer der man f.eks. bruker et leirkonsept fra en organisasjon, men selv fyller konseptet med innhold ved å gjennomføre det med eget personell. Hvor mye av pakken man bestiller eller selv har med seg, kan være et uttrykk for i hvilken grad man opplever organisasjonens mål og arbeidsformer sammenfallende med innholdet i trosopplæringsplanen.

Det ser ut som at Trosopplæringsreformen har skapt et øket marked for tidsavgrensede arrangements-konsepter. Dette er et marked der organisasjonene har konkurransefortrinn både ved at de har materielle ressurser som kreves (f.eks. leirsteder og forsamlingshus) og kompetanse og erfaring gjennom leirtradisjoner. For noen organisasjoner bidrar dette til en spesialisering der man videreutvikler nisje-kunnskap og produkter (f.eks. ACTA «bli best på leir») både med tanke på tilbud til organisasjonens egne barn og ungdom og med tanke på konsepter som kan «selges inn» i menighetenes trosopplæringsplan (som for eksempel *Femteklasseleir*).

Breddekonseptet *Tårnagenthelg*, som i hovedsak bygger på et konsept utviklet innen Søndagsskolen,⁹ ble i 2013 arrangert i halvparten av norske menigheter. Et lignende konsept er *Lys Våken*, som er et breddetiltak utviklet i samarbeid mellom Kirkerådet, menigheter og representanter fra flere kristne barne- og ungdomsorganisasjoner (ref. Botvar, Haakedal, Kinserdal 2013). Lys våken innebærer at 11-åringer overnatter i kirkerommet. Det kan virke som om organisasjoner som gjennomfører trosopplærings tiltak i egne forsamlingslokaler (NLM, Normisjon), gjerne i urbane strøk, også bruker ideen med opplevelsesbasert spenning knyttet til overnattingen og det sosiale samværet, men tilpasser opplegget til egen profil.

«Ledertrening-samarbeid». Mange menigheter bruker ledertreningsopplegg fra organisasjonene.

Mange organisasjoner har satset mye på å utvikle ledertrenings-opplegg for ulike aldersgrupper. Eksempel på dette kan være KFUK / KFUM sine opplegg *MILK* og *LIV 1* og *LIV 2*. Vårt materiale viser at menighetene ofte bruker organisasjonene sine ledertreningsopplegg.

9.3 FRIVILLIGHET OG PROFESJONALISERING

Innføring av Trosopplæringsreformen har ført til en profesjonalisering av lokalt kristent barne- og ungdomsarbeid ved opprettelse av en mengde nye stillinger på et felt som har vært dominert av frivillig innsats (i 2013: 671 stillinger med til sammen 308 årsverk). Profesjonalisering betyr her at frivillig amatørinnsats erstattes med fagpersoner i betalte stillinger som arbeider ut fra bestemte pedagogiske teorier og målsetninger. Hvilke konsekvenser får dette for relasjonen mellom menighetene og organisasjonene?

For det første er det klart at dette representerer en kraftig styrking og endring av et arbeidsfelt dominert av frivillighet. Det blir nå mulig å lønne lokalt arbeid som før har vært ulønnet. I vårt materiale ser vi at flere av de som tidligere har arbeidet som frivillige innenfor dette feltet nå går inn i deltids- eller heltidsstillinger som trosopplæringsmedarbeidere. Dette er på mange måter en vanlig utvikling som vi kjenner fra andre deler av organisasjons- og kulturlivet der erfaring som frivillig både kan være en viktig motivasjon og et godt kompetansegrunnlag for å gå inn i lønna stillinger på feltet (det er også blitt vanligere at frivillig arbeid dokumenteres på CV-en). Særlig vil dette kunne være viktig i stillinger som ennå ikke er så «profesjonaliserte» i den forstand at det ikke kreves en bestemt utdanning for å få stillingene. I forhold til samarbeid med organisasjonene ser vi at flere med organisasjonsfrivillighet som bakgrunn får stillinger i trosopplæringsarbeidet i Den norske kirke. Det betyr ikke at de nødvendigvis slutter som frivillige, men at frivillig arbeid kombineres med lønnet barne- og ungdomsarbeid. Slik sett får man en mer blandet eller «hybrid» form for frivillighet som kan gjøre det mer komplisert å håndtere forholdet mellom lønnet og ulønnet virksomhet (hvorfor skal noen få lønn for det andre gjør gratis?)

Det kan bety at rollen som trosopplæringsansatt må utformes i et krevende samspill med frivillige, med ulike mulige vektlegginger: koordinator av frivillige, pedagogiske ekspert, ideologiske/teologisk leder osv.

⁹ Tårnagent-serien (som i ettertid ble innkjøpt og vist på NRK) ble utviklet av Søndagsskolen med noe økonomisk støtte fra Kirkerådet. Konseptet «Tårnagent-klubb» er Søndagsskolens konsept. Kirkerådet har støttet utvikling av nettstedet «Tårnagent.no». Kirkerådet har samarbeidet med Søndagsskolen om utvikling av konseptet «Tårnagenthelg».

For det andre er det ikke slik at de mange nye stillingene tar bort behovet for frivillige på feltet. Trosopplæringssatsingen innebærer en opptrapping av menighetens barne- og ungdomsarbeid med en rekke breddetiltak som forutsetter innsats fra mange frivillige for å kunne gjennomføres. Mye av den frivilligheten som etterspørres er korttids-frivillighet for gjennomføring av enkeltarrangementer med mange deltakere. Det kan dreie seg om praktisk hjelp til matlaging og servering, vaktoppgaver for å ivareta sikkerheten under arrangement osv. En konsekvens av profesjonalisering av feltet kan være at rollen som frivillig endres fra å være en rolle med mye selvstendig ansvar, til å bli en medhjelper til den profesjonelle som nå blir den ansvarlige. Denne type samarbeid mellom ansatte og frivillige er blitt vanlig på mange samfunnsområder i dag (Wollebekk og Selle 2002). Denne utviklingen gir rom for en type frivillighet som på mange måter passer inn i det som er blitt omtalt som en moderne «what's-in-it-for-me» frivillighet der du forplikter deg for konkrete og tidsavgrensede oppgaver og ikke nødvendigvis må identifisere deg med en organisasjon sin ideologi. Slik frivillighet kan rekruttere relativt bredt ut fra sosiale motiv, ønske om å støtte opp om egne barns fritidsaktiviteter osv.

Men det snakkes også, særlig fra de mer teologisk konservative organisasjonene, om ledermangel som problem. Her dreier det seg trolig om behov for en annen form for frivillighet som bygger på sterkere identifisering med en organisasjon og dens ideologi. «Whats'-in-it-for-me» frivilligheten kan oppleves som utilstrekkelig grunnlag for lederoppgaver. I en lokal casestudie av en trosopplæringsmenighet beskriver Hegstad et ledertreningstilbud etter konfirmasjonen som lyktes i å rekruttere bredt. Men denne brede lederrekrutteringen kunne også ha problematiske konsekvenser. Flere av de nye lederne var med på konfirmantleir: «På leiren var det en spørretime der konfirmantene kunne stille spørsmål til lederne. Da en av konfirmantene spurte de ulike lederne om de trodde på Gud, var det bare et mindretall som svarte bekreftende» (Hegstad, Selbekk og Agedal 2008:57).

Eksempelet viser at det vi har kalt «lav-terskel-frivilligheten» ikke nødvendigvis kvalifiserer for alle typer lederoppgaver. Men det kan også være problemer den andre veien. De mer dedikerte frivillige kan nok delta i «lav-terskel-frivillighet», men for disse vil denne typen frivillighet ikke nødvendigvis oppleves som noe som styrker motivasjonen, snarere tvert i mot. De kan oppleve at dette bare blir ad-hoc hjelp til et arbeid de ikke får noe eierforhold til og som de derfor ikke klarer å identifisere seg med (en NKSS-mellomleder stilte seg for eksempel noe tvilende til at dedikerte «Lagsungdommer» i videregående skole-alder ville prioritere denne formen for frivillig arbeid). En mulig konsekvens er at man får en utvikling av organisasjonsfrivilligheten der man på den ene siden får en «lekkasje» over mot en mer kirkelig tilhørighet og frivillighet, og på den andre siden en form for frivillighet som er sterkt forankret i støtte til en organisasjons mål og videre eksistens. Spenningen mellom disse identiteter kan henge sammen med ulike syn på forholdet mellom korttids-breddetiltak og kontinuerlig arbeid som mange av våre organisasjonsinformanter er opptatt av i vurdering av samarbeid med menighetenes trosopplæring. Trosopplæringsplanenes vektlegging av breddetiltak henger igjen sammen med det neste punktet; de statlige føringer som en reform kan legge på et virksomhetsområde, det vi har kalt «offentlige reformregimer».

9.4 OFFENTLIG REFORM OG KONSEKVENSER FOR KRISTENT BARNE- OG UNGDOMSARBEID

Trosopplæringsreformen er en reform som gir store ressurser til Den norske kirkes barne- og ungdomsarbeid, men på visse betingelser knyttet til tilbudets omfang og oppslutning. Det kan bety at en reform representerer et styringsregime, et «offentlig reformregime» som legger føringer på den som omfattes av reformen. Det kan for eksempel tenkes at målsetningen om å nå brett ut med et tilbud har styrt arbeidet i retning av tidsavgrensede tiltak. Slike tiltak er mindre ressurskrevende for menighetene å gjennomføre og lettere å kombinere med barn og ungdoms øvrige aktiviteter. Dermed er disse også mest effektive for å realisere trosopplæringsreformens målsetning om breddeoppslutning. Dersom dette er riktig kan det få ulike konsekvenser for samarbeid med organisasjonene:

Det kan føre til etterspørsel om samarbeid og ressurser som er strategiske i forhold til tidsavgrensede breddetiltak. Eksempel på dette kan være opplegg/konsepter for helgesamlinger, leirer, «eventer», slik vi har gitt eksempel på. Som vi har vært inne på har ofte organisasjonene ressurser på dette området i form av leirsteder, tur-konsepter osv. som de lokale menighetene mangler og som organisasjonene kan tilby. En mulig konsekvens av Trosopplæringsreformen kan derfor bli at noen organisasjoner satser på disse ressursene som utgangspunkt for samarbeid med Den norske kirke. Reformen kan da få som konsekvens en styrking av breddearbeidet innen organisasjonene og en vekst for de organisasjonene som har dette som spesialitet (slik vi nevnte i eksempel på organisasjoner som spesialiserer seg på «leir»).

En annen mulig konsekvens kan være at organisasjonene ser breddesatsingen i trosopplæringen som en trussel mot mer kontinuerlige arbeidsformer innen barne- og ungdomsarbeid (foreninger, søndagsskolearbeid osv.) som det hevdes er nødvendig for å utvikle en kristen identitet og tilhørighet til et kristent fellesskap. Ut fra dette perspektivet vil det være skepsis mot å satse (ensidig) på trosopplæringens tidsavgrensede breddetiltak og heller arbeide for mer kontinuerlige tiltak både innenfor organisasjonene og menighetene. Dette kan både komme til uttrykk som en skepsis fra organisasjonsfrivillige mot å investere mye av sin tid i reformens breddetiltak og fra organisasjonsledelsen mot å bruke ressurser og gjøre seg organisatorisk avhengig av den form for barne- og ungdomsarbeid som menighetenes trosopplæring-representerer. I vårt materiale kommer det fram tydelige spenninger mellom det offisielle kirkelige arbeidet og noen av organisasjonene på dette punktet. Man omtaler hverandre generelt i vennlige ordelag, men når man blir mer konkret, er det tydelig at flere av organisasjonsrepresentantene ser en fare i reformens vektlegging av breddetiltak som skaper en ambivalens til Trosopplæringsreformen. Noen vil være skeptiske ut fra at dette er en utilstrekkelig form for kristent barne- og ungdomsarbeid (f.eks. flere mellomledere i Søndagsskolen), andre vil uttrykke det sterkere ved å hevde at det representerer en direkte undergraving av det viktige kontinuerlige arbeidet som mange organisasjoner har stått for. Dette kommer vanligvis sterkest til uttrykk fra de teologisk mest konservative organisasjonene (som NLM). Innenfor disse organisasjonene har det også vært sterk skepsis mot å gjøre egen virksomhet avhengig av statlige støtteformer som i neste omgang kan true selvstendigheten og innholdet i arbeidet. En NLM-leder ønsker for eksempel at organisasjonen skal utvikle opplegg som kan «dekke mest mulig av trosopplæringen, og videst mulig, [...] hele 'Guds råd', som vi sier». Men også organisasjoner som kirkelig og teologisk ligger mer mot sentrum har uttrykt skepsis mot hva reformens breddesatsing kan føre til for etablert kontinuerlig arbeid på området. En mellomleder i Søndagsskolen sier det slik:

... uten å ta alle over en kam [...], men jeg håper at de legger ganske stor vekt på et godt bibelsk innhold i ting. [...] det er ikke noen vits i å samle masse barn og tenne lys og spise boller. Det er fint med både lys og boller, og det har vi på søndagsskolen og, men det er viktig i våre tider, særlig nå, at vi vet hvorfor vi samler barn til søndagsskole og trosopplæringstiltak. [...] Jeg kan ikke, jeg vil ikke bruke min arbeidstid og heller ikke fritid på ting som skal være et kristent opplegg, men som ikke på en måte blir det.

Programsjefen i Søndagsskolen Norge, Odd Ketil Sæbø, uttaler seg enda mer kritisk. I et oppslag i Vårt Land med overskriften «Tror millionreform gir søndagsskoledød» blir han spurt om han mener at breddetiltakene svekker søndagsskoletilbudet (Vårt Land 9.5.2014): «Det er en reell fare for det siden midlene settes inn på de kortvarige tiltakene». Kirkerådet har på sin side i et tilsvarende svar hevdet at det ikke er noen nødvendig motsetning mellom de kortvarige tiltakene og det kontinuerlige arbeidet. Seksjonsleder Kristine Aksøy sier at Plan for trosopplæring «oppfordrer til å søke samvirke mellom de tidsavgrensede tiltakene og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet» (Vårt Land 10.5.2014).

I noen tilfeller er det også, paradoksalt nok, slik at de organisasjonene som ligger tette opp til Den norske kirke (som KFUK-KFUM) opplever trosopplæringssatsingen som mest problematisk. Det kan henge sammen med at de har forstått seg som «kirkens eget barne- og ungdomsarbeid» og at denne situasjonen blir endret når det etableres et eget barne- og ungdomsarbeid forankret i det offisielle kirkelige arbeidet. En kretsleder i KFUK-KFUM på Østlandet forteller om sterk nedgang i Ten Sing-arbeid i menigheter han har godt kjennskap til. Dette gjelder menigheter som tidlig fikk trosopplæringsmidler. I andre menigheter, som var blant de siste som fikk midler, observerer han at organisasjonens barne- og ungdomsarbeid hevder seg, der ser det ut til å være et gjensidig fruktbart forhold mellom «eventer» og kontinuerlig arbeid. Det er ikke bare innenfor organisasjonene at det er diskusjon om hvilke konsekvenser breddesatsingen har for innholdet i trosopplæringsarbeidet. I undersøkelsen blant menighetsansatte som vi refererte innledningsvis, er nesten halvparten enige i at det er en «spenning mellom målene å nå bredt ut og styrking av de unges tro», men de fleste mener samtidig at dette ikke har ført til for liten vekt på kristent trosinnhold.

Når det gjelder diskusjonen om hvordan trosopplæringens breddesatsing påvirker organisasjonenes kontinuerlige arbeid kan det være nyttig å se den i en større samfunnsmessig sammenheng. De frivillige organisasjonene ble skapt nedenfra gjennom en «assosiasjonsbølge» på slutten av 1800-tallet (se s. 9). Grunnlaget for organisasjonene både økonomisk, sosialt og ideologisk, ble foreningene som nettopp representerte et kontinuerlig arbeid med bred oppslutning. Vi har sett i innledningskapitlet at det skjer en dramatisk nedgang i foreninger i de siste tiår. Sammenbruddet av foreningskulturen gjelder ikke bare de religiøse foreningene, de andre folkebevegelsene som oppstod samtidig (avholdsbevegelse, arbeiderbevegelse, ungdomslagsbevegelsen osv.) ble enda tidligere og sterkere rammet. Det kristne forenings-Norge, er på det tidspunktet Trosopplæringsreformen blir satt i gang, en foreningskultur i krise. Det er derfor vanskelig å påstå at Trosopplæringsreformen er grunnen til nedgang i kristent forenings- og klubbarbeid (kontinuerlige tiltak). Derimot kan man selvsagt diskutere om Trosopplæringsreformen bidrar til å snu eller til å forsterke denne utviklingen. Dersom vår antagelse om foreningskulturens krise er riktig, kan ikke Trosopplæringsreformen «surfe på en assosiasjonsbølge», men må konkurrere innenfor en «eventkultur» som etterspør opplevelser. Men i denne sammenheng er det interessant å spørre om hvilken type opplevelser trosopplæringsarbeidet tilbyr og hvilken type fellesskap slike opplevelser bygger opp under. Det skal vi se nærmere på i det følgende.

9.5 TROSOPPLÆRINGSREFORMEN SOM «FOLKEKIRKELIGGJØRING» AV KRISTENT BARNE- OG UNGDOMSARBEID

Vi har tidligere pekt på at Trosopplæringsreformen representerer en kraftig styrking av barne- og ungdomsarbeidets plass (dvs. trosopplæringen generelt, inkludert organisasjonenes bidrag) innenfor Den norske kirke i form av nye planer og stillinger som forskyver «maktforholdet» innenfor dette arbeidsfeltet fra organisasjon mot kirke. Men er det også slik at formen og innholdet i trosopplæringssatsingen representerer en «folkekirkeliggjøring» av barne- og ungdomsarbeidet ved en praksis som er nær knyttet til kirkehuset og symbolene og ritualene i Den norske kirke (f.eks. gjennom overnattinger i kirken, deltagelse i prosesjoner, barnenattverd o.l.)? På 60- og 70-tallet oppstod det en konflikt mellom ungdomsarbeidet på bedehuset og i de nye arbeidskirkene ved at menighetene moderniserte sitt ungdomsarbeid ved å ta i bruk underholdning, populærmusikk og sosiale aktiviteter for å nå ungdommen, noe som mange på bedehuset oppfattet som en negativ verdsliggjøring av kristent arbeid. Trosopplæringsreformen representerer en annen type endring eller «modernisering» av kirkens barne- og ungdomsarbeid enn det som startet på 60- og 70-tallet. I dag blir ikke andakter, taler og bibelfortellinger supplert eller erstattet med underholdning og sosiale aktiviteter, men med pedagogisk planlagt «religiøs opplevelsespraksis» der man gjennom kontakt med kirkerommet og kirkens symboler og ritualer skal sosialiseres inn i en «kristen livstolkning» og inn i et religiøst fellesskap. Breddetiltakene i trosopplæringen er nok også basert på lek og sosialt samvær som ligner på det andre sekulære organisasjoner bruker, men har disse religiøse opplevelsesdimensjonene og møtepunkt i ulike livsfaser som en rød tråd (dåp, fireårsbok, Tårnagenthelg, Lys-Våken, «junior-konfirmasjon», konfirmasjon osv.). Breddetiltakene er, for å bruke et tidligere eksempel, ikke bare basert på «bollespising», men også på «lystenning» og andre rituelle handlinger. På en måte passer de punktuelle kontaktene i trosopplæringens breddesatsing inn i og kan styrke en folkekirkelig livsfasereligiøsitet der folks forhold til kirken er definert gjennom rituelle kontakter i ulike faser av livet.

9.6 STYRKING AV «OPPDRAGELSESKRISTENDOM»

I vårt materiale finner vi en del uttalelser som tyder på en skepsis mot den teologiske eller læremessige dimensjonen i Den norske kirkes trosopplæring. Særlig innen de mest lavkirkelige organisasjonene, som tydeligst har representert en vekkelseskristendom med vekt på både bibelkunnskap og «personlig trosstandpunkt», etterspør noen en helhetlig forkynnelse. Denne skepsisen avspeiler trolig en spenning mellom det som har blitt omtalt som konflikten mellom «oppdragelseskristendom» og «omvendelseskristendom» i barne- og ungdomsarbeid. Det er flere trekk ved Trosopplæringsreformen som tilsier vektlegging av oppdragelseskristendom. Reformen springer ut av et ønske om å videreføre folkekirken i Norge og gi de som blir døpt i Den norske kirke opplæring som kan gi grunnlag for utvikling av religiøs identitet. Flere studier tyder på dominans av «oppdragelseskristendom» i planer og tiltak. I en analyse av tiltak i menigheter i forsøksfasen var det bare ett av 338 tiltak som hadde omvendelse som mål (Hauglin m.fl 2008). Hegstad hevder, i en studie av syv casemenigheter i den samme fasen, at reformen har bidratt til å svekke vekkelsestradisjonen innen kirken: «Reformens folkekirkelige grunnlag og sikte har riktignok i mange tilfeller bidratt til å svekke og moderere klassiske vekkelsesanliggender innenfor feltet (Hegstad m.fl 2008:142). Samtidig mener han at den vekkelsespregede og den folkekirkelige tradisjonen har nærmet seg hverandre. Også innenfor bedehusmiljøene er det blitt vanligere at rekruttering skjer

gjennom «oppdragelse» enn gjennom «vekkelse» og man er blitt mer forsiktige med å skille skarpt mellom de som er innenfor og utenfor. Og folkekirken kan ikke lenger, i en tid med økende sekularisering og religiøs pluralisering, bare bygge på videreføring av felles symbol og tradisjoner. Den må i økende grad funderes på «personlig overbevisning og valg» (Hegstad mfl. 2008:142). Samtidig kan det synes som om todelingen mellom «oppdragelse» og «omvendelse» ikke lenger har samme mening. Den «gamle oppdragelseskristendommen» forutsatte så å si at barna er døpt som spebarn og at skolens kristendomsundervisning fungerer som dåpsopplæring. Slik er det ikke lenger. En lokalt kirkelig ansatt med trosopplæringsansvar forteller med forundring og entusiasme om en barneklubb (trolig en lokal variant av Kode B) der barna kommenterer bibelfortellinger som de ikke kjenner fra skolen – hvor de i grunnen lærer ganske lite om kristendommen. Det hører med til samfunnets pluraliserings- og sekulariseringstendenser at en del unge som melder seg til konfirmasjon i Den norske kirke, ikke er døpt som barn, og heller ikke har fått særlig kunnskap om kristendommen gjennom skolen.

9.7 TROSOPPLÆRING I ORGANISASJONER SOM UTVIKLER SEG MOT LOKALE MENIGHETER

Organisasjonene og menighetene i Den norske kirke har mye godt å si om hverandres barne- og ungdomsarbeid. Men samtidig kommer det tydelig frem at det blant noen organisasjoner og informanter legges vekt på at organisasjonen må utvikle sin egen trosopplæring. Dette kan inngå i det større spørsmålet om ikke organisasjonen bør utvikle seg mot egne lokale menigheter.

Et par mellomledere (en fra NLM og en fra Acta) snakker om «å velsigne hverandres arbeid», men i hovedsak arbeide ut fra hver sine forståelser på atskilte arenaer. Dette forteller om aksepterende holdninger, men også at det finnes grunner for å drive barne- og ungdomsarbeid hver for seg. De to NLM-lederne gir begge uttrykk for at det ikke er snakk om mye samarbeid mellom Den norske kirkes trosopplæring og virksomheten som drives av NLM Ung. De mener dessuten at det ikke er grunnlag for et ønske om en framtidig utvidelse av samarbeidet så lenge samtidens utvikling i Den norske kirke fortsetter.

Graden av samarbeid mellom NLM Ung og trosopplæringsarbeidet i Den norske kirke er sterkt kontekst- og personavhengig og har sammenheng med hvilket «lekmannssyn» man har. Når en av NLM-lederne framholder at organisasjonen i regionen ikke har «startet opp noen egne frikirkelige konfirmanntilbud, der vi gjennomfører konfirmasjon», kan dette ses som en kommentar inn i en situasjon hvor organisasjonen som helhet befinner seg i en valgsituasjon: Skal den utvikle seg mer i retning av egen menighetsdannelse, eventuelt bli et eget trossamfunn, eller skal den fortsette den tradisjonelle linjen med å være «i kirken», men ikke underlagt Den norske kirkes ledelse, verken sentralt, regionalt eller lokalt? Når det gjelder «samarbeid» med menigheter i Den norske kirke i den aktuelle regionen, har NLM Ung utviklet et supplerende undervisnings- og fellesskapsbyggende tilbud til konfirmanter som ellers deltar i konfirmantopplegget i en lokal menighet av Den norske kirke. Her er begrunnelsen at foreldre har henvendt seg til NLM og bedt om ekstra aktiviteter fordi tiltaket i Den norske kirke teologisk sett oppleves som for spinkelt. At foreldre som er aktive i kristent arbeid etterspør en mer omfattende og «dypere» trosopplæring enn det breddetiltakene i Den norske kirke kan tilby, ser vi flere eksempler på. Her ligger det motiv ikke bare til å utvikle supplerende tilbud, men

også til å utvikle sin egen trosopplæring med lokalt ansatte trosopplærere som en del av en lokal menighetsutvikling.

En av Acta-lederne forteller om Normisjons strategi i forhold til utviklingen i Den norske kirke. Hun kan fortelle om dannelsen av lokale menigheter, Norkirker, hvor man i flere år har praktisert dåp og nattverd og gjennomført fullstendige konfirmasjonsopplegg. Normisjon vil «plante menigheter» ut fra en bibelsk forståelse av hva en menighet er. Samtidig understreker informanten at det ikke dreier seg om menigheter i kirkerettslig forstand. Både folk som er medlemmer av Den norske kirke og folk som ikke er det kan ha en Norkirke som sitt primære gudstjenestefeirende fellesskap. Og de unge kan velge om de vil gjennomføre konfirmasjonstiltaket i Den norske kirke eller i Norkirken. Den som er døpt i Den norske kirke blir statistikkført som konfirmant i Den norske kirke enten tiltaket foregår i en Norkirke eller i en lokal menighet i Den norske kirke, ifølge denne Acta-lederen. Hennes oppsummering av forholdet mellom Den norske kirke og Acta / Normisjon når det gjelder trosopplæring er: «Vi ønsker samarbeid fra begge sider, men det er ikke alltid det lar seg gjennomføre. Samtidig har vi vår strategi med dannelsen av egne fellesskap, og da kan vi gå litt på siden.»

Organisasjonene sine motiver til å bygge opp egne fellesskap og utvikle egne trosopplæringstilbud trenger ikke bare være knyttet til skepsis mot Den norske kirke og dens teologi. For at en frivillig organisasjon skal overleve som frivillig organisasjon er det nødvendig å sosialisere barn og ungdom inn i organisasjonen og gi dem en identitet der de i sin tid kan overta og videreføre virksomheten. Ut fra dette perspektivet blir det å bare overlate trosopplæringen av barn og unge til det som skjer i kirken, det være seg aldri så «teologisk riktig», en uholdbar strategi. Slik sett skaper Trosopplæringsreformen, selv om den er en storsatsing på en av organisasjonene sine hjertesaker, nye utfordringer og dilemmaer for organisasjonene sine roller som aktører innenfor folkekirken.

9.8 TROSOPPLÆRING I FORTID OG FREMTID: NOEN AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Samarbeidet mellom de frivillige kristne organisasjonene og Den norske kirke om Trosopplæringsreformen har vist seg å være et stort og komplekst tema som aktualiserer mange religiøse konfliktlinjer i det norske samfunn. Vår beskrivelse og analyse av dette temaet har mange begrensninger: Noen sentrale informanter, som for eksempel de «organisasjonsfrivillige» er det få av i utvalget, her kan det være synspunkt som er dårlig dekket. På noen tema, som for eksempel samarbeidet i samiske områder og områder preget av læstadianisme, har vi hatt enkeltinformanter som har tatt opp interessante problemstillinger. Vi har imidlertid ment at vårt datagrunnlag har vært for tynt til å følge opp disse tema i denne analysen. Her er det med andre ord mange problemstillinger som kan følges opp i videre forskning og analyse. Vi har også pekt på at en samlet systematisk framstilling av de frivillige kristne organisasjonene sin historie og deres forhold til Den norske kirke, vil være en viktig forskningsoppgave som vil kunne ha betydning for forståelsen av de spørsmål vi har analysert i denne rapporten.

Vi startet denne rapporten med å prøve å plassere temaet inn i en historisk kontekst. Vi vil avslutte med noen refleksjoner om aktører på trosopplæringsfeltet, sett i forhold til noen av disse lange linjene.

Inntil 1800-tallet var trosopplæring et offentlig anliggende ivaretatt av statskirken som en del av en kollektiv religiøs tradisjon der konfirmasjonen både var en religiøs og borgerlig overgangsrite. Senere ble det offentlige preget videreført gjennom skolens formålsparagraf og kristendomsundervisningen. Gjennom vekkellesbevegelsene og de frivillige kristelige organisasjonenes inntreden på midten av 1800-tallet ble det skapt en motkultur som skapte et religiøst mangfold ved at trosopplæring også ble forankret i frivillig folkelig innsats. I løpet av et hundreår bygde disse organisasjonene opp en omfattende materiell og kulturell kapital der de preget/dominerte trosopplæring for barn og ungdom.

De siste tiårene har vært preget av både en avvikling og endring av det offentlige engasjementet på det religiøse feltet. Statskirkesystemet har vært under debatt og gradvis avvikling og trosopplæring er trukket ut av skolen. Men samtidig har staten opprettholdt sitt engasjement for trosopplæring ved å gi folkekirken ressurser og retningslinjer til å utvikle dette feltet. Dette skjer i en periode da organisasjonenes medlemstall og barn og unges deltakelse i organisasjonenes arbeid har gått drastisk ned. Flere organisasjoner sliter med økonomien og har problemer med å videreføre virksomhetsområder. Sett i forhold til de lange historiske linjene, kan dette komme til å bety færre aktører og redusert ideologisk mangfold innenfor trosopplæringsfeltet. Denne utviklingen kan også tolkes som en tilbakevending til en situasjon med økt offentlig kontroll og preging av feltet gjennom et offentlig reformregime videreutviklet og administrert av Den norske kirke.

Dersom denne analysen har noe for seg, er det kanskje ikke så rart at organisasjonenes reaksjoner på Trosopplæringsreformen er blandet og ambivalent. På den ene siden glede over et stort offentlig engasjement på et felt de selv har vært sterkt opptatt av, og et ønske om at dette må bringe mange i kontakt med den kristne troen. På den andre siden en uro over profilen på noe av trosopplæringssatsingen og en usikkerhet over egen rolle og posisjon i barne- og ungdomsarbeidet i tiden framover. Er samarbeid om trosopplæringen en ny basis for organisasjonene i en vanskelig overgangsperiode? Betyr det i så fall at de blir redusert til underleverandører for Den norske kirke? Hva med organisasjonens egen overlevelse? Er dette et startsignal for å arbeide mot å etablere eget menighetsarbeid?

Samtidig er jo dette en labil situasjon der det kan skje ting i offentlig religionspolitikk som endrer konkurranseforholdet mellom Den norske kirke og organisasjonene. Trosopplæringsstøtten kan bli en overgangsstøtte som tar slutt, den offentlige finansieringen av Den norske kirke kan reduseres og sidestilles med støtte til sekulær organisasjonsvirksomhet. På lengre sikt kan det bety at Den norske kirke kommer i en situasjon som ligner på de frivillige kristne organisasjonene der den må drive og finansiere sin egen virksomhet i stor grad basert på frivillige gaver og frivillig innsats. Det vil i så fall skape helt endrede forutsetninger for samarbeidet mellom Den norske kirke og organisasjonene. Men det er en annen historie..

LITTERATURLISTE

- Aagedal, Olaf 2003. *Bedehusfolket. Ein studie av bedehuskultur i tre bygder på 1980- og 1990-talet*. Trondheim: Tapir Akademisk forlag.
- Aagedal, Olaf, Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt 2013. *Trosopplæringsreformen 2012: Oppslutning, tilbud og læringsinnhold*. Notat, mai 2013. Oslo: KIFO.
- Botvar, Pål Ketil, Pål Repstad og Olaf Aagedal 2010. Regionalisering av norsk religiøsitet. I *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, Botvar, Pål Ketil og Ulla Schmidt (red.), side 44-59. Oslo: Universitetsforlaget.
- «Dagen» 2013. Artikler om kristne organisasjoner og trosopplæring: 13.6, 22.10, 31.10, 1.11
- Fuglseth, Kåre, Elisabet Haakedal og Ulla Schmidt 2012. *Lokale trusopplæringsplanar. Innhold og prosess*. KIFO Rapport 2012: 3. Oslo: KIFO.
- Gundersen, Knut T. 1996. *Visjon og vekst. Framveksten av de frivillige kristne organisasjonane 1814-1940*. Volda: Møreforskning Volda.
- Handeland, Oscar 1948. *Kristenliv på Agder: 50års-skrift for Agder krins av Det Norsk Lutherske Kinamisjonsforbund*. Oslo: Forbundets Forlag.
- Hauglin, Otto (red), Håkon Lorentzen (red) og Sverre Dag Mogstad (red): *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evalueringen av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hegstad, Harald 1996. *Folkekirke og trosfellesskap*. Trondheim: Tapir Forlag.
- Hegstad, Harald, Anne Schanche Selbekk, Olaf Aagedal 2008. *Når tro skal læres. Syv fortellinger om lokal trosopplæring*. Trondheim: Tapir.
- Hodne, Ørnulf 1993. *Kirke og fritid. En studie av norsk mellomkrigskultur*. Oslo: Novus Forlag.
- Høeg, Ida Marie 2006. Familien som kunde. Familiene i trosopplæringen og trosopplæringsens markedstenkning. I: *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, Lannem, Turid Skorpe og Hans Stifoss-Hansen (red.), s. 122-130. KIFO Perspektiv 17. Oslo: KIFO.
- Innst. S. nr. 200 (2002-2003). Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen.
- Justvik, Nils Martinius 2007. *Kristenfolkets forhold til idrett. Endringer på Sørlandet i etterkrigstida*. Universitetet i Oslo: Det teologiske fakultet.
- Kirkerådet 2012. *Reform av trosopplæring i Den norske kirke*. Statusrapport, august 2012.
- Kirkerådet 2013. *Reform av trosopplæring i Den norske kirke*. Statusrapport, juni 2013.
- Kirkerådet 2010. *Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring*. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet.
- Kleppa, Johannes og Paul Odland 1998. *Ordets folk: Det Vestlandske indremisjonsforbund 1898-1998*. Straume: Sambåndet.

Lorentzen, Håkon og Line Dugstad 2011. *Den norske dugnaden. Historie, kultur og fellesskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Lundby, Knut 1985. «Norge». I *Religiös förändring i Norden 1930-1980*, Gøran Gustafsson (red.), 154-195. Malmö: Liber Förlag.

Lundby, Knut 1987. *Troskollektivet. En studie av folkekirkens oppløsning i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Molland, Einar 1968. *Fra Hans Nielsen Hauge til Eivind Berggrav. Hovedlinjer i norsk kirkehistorie i det 19. og 20. århundre*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

NOU 2013: 1 *Det livssynssåpne samfunn*.

NOU 2000: 26 «... til et åpent liv i tro og tillit» - *Dåpsopplæring i Den norske kirke*.

Repstad, Pål 1992. «Sørlandspietismen – status og framtidsutsikter». I: *Vekkingsrørsler på Agder. Sprengstoff i folkekyrkja*, Bjørn Slettan (red.), s 152-178: Kristiansand: Agder Distriktshøgskole.

Repstad, Pål 1998. *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Repstad, Pål og Irene Trysnes (red.) 2013. *Fra forsakelse til feelgood. Musikk, sang og dans i religiøst liv*. Oslo: Cappelen Damm.

Rokkan, Stein 1987. *Stat, nasjon, klasse: essay i politisk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ropeid, Andreas 1984. «Misjon og bedehus». I *Det gjenfødte Norge. Norges Kulturhistorie., bd.4*, Ingrid Semingsen m.fl (red), s 195-218. Oslo: H. Aschehoug & Co.

Rudvin, Ola 1970. *Det Norsk Lutherske Indremisjonsselskap 1892-1968*. Oslo: Lutherstiftelsen.

Sandvik, Bjørn 1998. *Det store nattverdfallet. En undersøkelse av avsperring og tilhørighet i norsk kirkeliv*. Trondheim: Tapir forlag.

Schmidt, Ulla 2014: *Bredde og brukerorientering – offentlig reformideologi i trosopplæringsreformen?* Upublisert foredrag fra konferanse for Kompetansenettverket for trosopplæring i Den norske kirke. 29.04.2014.

Schmidt, Ulla og Sivert S. Urstad 2012. *Trosopplæringsreformen: Oppslutning, tilbud og resultater*. I *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2012*. Botvar, Pål Ketil og Sivert S. Urstad (red). KIFO Notat nr 4/2012, s 31-42. Oslo: KIFO.

Schmidt, Ulla 2012. *Stillinger, kompetanse, samarbeid. Om samarbeid og tverrfaglighet mellom stillingstyper og fagområder i trosopplæringsreformen*. KIFO Rapport 2012: 2. Oslo: KIFO.

Seland, Bjørg og Olaf Agedal 2008. *Vekkelsesvind. Den norske vekkelseskristendommen*. Oslo: Samlaget.

Slettan, Bjørn 1992. «O, at jeg kunde min Jesum prise...». *Folkelig religiøsitet og vekkelser i Agder på 1800-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Spørreundersøkelse om religion 1991, 1998, 2008. Norsk del av ISSP. <http://nsddata.nsd.uib.no/webview/> (lastet ned 26.06.2014)

St.meld. nr. 7 (2002-2003). *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet.

Try, Hans 1986. «Lekmannsrørsle og assosiasjonsånd ca 1820-1880». I *Bedehuset. Rørsla, bygda, folket*, Agedal, Olaf (red) , s.15-38. Oslo: Samlaget.

Trysnes, Irene 2010. *Å campe med Gud. En studie av kristne sommerstevner på Sørlandet*. Oslo: Det Teologiske Fakultet.

Vårt Land 09.05.2014, 10.05.2014, 17.06.2014.

Wollebæk, Dag og Per Selle 2002. *Det nye organisasjonssamfunnet. Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.

Øydne, Gabriel 1986. «Litt om motsetninga mellom Austlandet og Vestlandet». I 1986: *Bedehuset. Rørsla, bygda, folket*, Agedal, Olaf (red), s.40-58. Oslo: Samlaget.

INTERVJUGUIDE 1 - MENIGHETSANSATTE

Intervjuguide i forbindelse med menighet- og organisasjonsprosjekt, delprosjekt i Evaluering av Trosopplæringsreformen. Trosopplæringsmedarbeidere.

Bakgrunn

- 1) Hvilken menighet representerer du?
- 2) Hvilken stilling eller rolle har du i menigheten? Hvilke trosopplæringstiltak deltar du på selv, og hvilke delegeres bort?
- 3) Hvilke(n) organisasjon(er) samarbeider dere med i den lokale trosopplæringen?
- 4) Her skal vi fokusere på x (denne) organisasjonen. Hvilke(t) tiltak i trosopplæringen samarbeider dere med organisasjonen om? *Alternativ formulering:* Hvilket tiltak er den aktuelle organisasjonsrepresentanten med på?
- 5) Hva er din rolle i dette samarbeidet?
- 6) Er du involvert i dette samarbeidet selv?

Tiltaket

- 7) Fortell litt om det aktuelle tiltaket! *Stikkord/underspørsmål: Hvor blir det arrangert (hvilket sted)?*
- 8) Hvor mange deltakere pleier å komme?
- 9) Er tiltaket kontinuerlig eller punktuel (gjennomføres bare en gang)?
- 10) Hva slags aldersgruppe?
- 11) Hvem ledet tiltaket? Er vedkommende lønnet eller ulønnet?

Oppstart av samarbeid – beslutningsprosesser

- 12) Hvordan oppstod samarbeidet med organisasjonen? *Evt, fordi mange menigheter allerede har et godt etablert samarbeid lenge før Trosopplæringsreformen:* Hva slags historie har menigheten hatt for samarbeid med organisasjoner tidligere?
- 13) Hvem (hvilke aktører) var involvert i oppstarten av dette samarbeidet? (Er dette et lokalt initiativ eller et regionalt, evt nasjonalt initiativ?)
- 14) Hvordan kom dere frem til en avtale om samarbeid?

- 15) Var det uenighet i denne prosessen, eller hadde dere hele tiden følelsen av å jobbe mot et felles mål?
- 16) Hvorfor valgte menigheten å samarbeide med denne organisasjonen?
- 17) Har dere noe informasjonsutveksling underveis om tiltaket? Hvordan fungerer dette? (Med andre ord: Hender det at menighetens ansatte er til stede på tiltak i regi av organisasjoner, og informerer om menighetens trosopplæringstiltak der? Eller motsatt?)

Effekten av samarbeidet

- 18) Hva betyr samarbeidet for forholdet til denne organisasjonen?
- 19) Er det planer om samarbeid på andre områder?
- 20) Vil du si at dette tiltaket bidrar til å rekruttere barn og unge som ikke ellers deltar i trosopplæring? Evt, vil du si at tiltakene som organisasjonene driver i menigheten bidrar til å rekruttere barn og ungdom til andre trosopplæringstiltak?
- 21) Hvem har eierskap til tiltaket vil du si, menigheten eller organisasjonen?
- 22) Har menighetens ansatte blitt tilbudt kurs i regi av organisasjonen?
- 23) Hvordan opplever du rekrutteringen av frivillige i menigheten? Er det noen av de samme som deltar i organisasjonens aktiviteter, eller er det forskjellige?

Sammenheng mellom menighetens lokale plan for trosopplæring og organisasjonens planer

- 24) Kjenner du til noen overordnede planer for opplæring av barn og unge i organisasjonen? Hvordan opplever du disse i så fall?
- 25) Hvis kjennskap: Hvordan oppfatter du forholdet mellom menighetens lokale plan og organisasjonens planer for opplæring av barn og unge? Hvis ikke kjennskap: Hvordan opplever du organisasjonens fokus i barne- og ungdomsarbeidet?
- 26) Hvilke premisser har menigheten lagt for det konkrete trosopplæringstiltaket? Her tenker vi for eksempel på form og innhold. *Eventuelt:* Har menigheten noen tanker om premisser for trosopplæring i organisasjonssamarbeidet?
- 27) Har det blitt lagt noen premisser på hvordan organisasjonen skal forholde seg til målgruppen? I så fall hvilke? *Stikkord:* *Hva kan man snakke om/ikke? Hvor høyt nivå? Hvor god kjennskap har dere til den konkrete målgruppen? Hvordan ble premissene mottatt av organisasjonen?*

Vurdering av samarbeidet

- 28) Totalt sett, hvordan vil du si at samarbeidet fungerer?
- a) Hva fungerer bra ved samarbeidet?
 - b) Hva kan gjøres annerledes eller bedre?
- 29) Har dere ønsker om å samarbeide mer med denne organisasjonen? Opplever du at organisasjonen tenker det samme rundt dette?
- 30) Har Trosopplæringsreformen bidratt til større mangfold i opplæringstilbud for barn og unge, eller mener du at det har blitt en mer tydelig, enhetlig linje? Hva er målet deres – hvilken linje ønsker dere helst å gå i?

INTERVJUGUIDE 2 - ORGANISASJONSFRIVILLIGE

Intervjuguide i forbindelse med menighet og organisasjon-prosjekt, delprosjekt i Evaluering av Trosopplæringsreformen. Frivillige eller ansatte i organisasjon.

Bakgrunn

- 1) Hvilken organisasjon representerer du?
- 2) Hva slags rolle har du i organisasjonen? Eller hva slags relasjon har du til organisasjonen? Er denne rollen lønnet eller frivillig? Er du med på andre aktiviteter for denne organisasjonen?
- 3) Har du noe kontakt med organisasjonen på regionalt eller sentralt nivå?

Samarbeidsomfang

- 4) Hvilken menighet har dere samarbeid med?
- 5) Hvilke tiltak samarbeider dere med menigheten om?
- 6) Hva er din rolle i samarbeidet?
- 7) Er det andre involverte fra organisasjonens side?
- 8) Hvilken rolle har i så fall de?
- 9) Har menigheten noen representant med i arbeidet?

Tiltaket

- 10) Fortell litt om tiltaket!
- 11) Hvor pleier tiltaket å bli arrangert? (kirke, bedehus etc)
- 12) Hvor mange barn eller ungdommer pleier å komme på dette tiltaket?

- 13) Hvordan fordeler dette seg på gutter og jenter?
- 14) Hvor ofte arrangeres tiltaket? Er det kontinuerlig (arrangeres det for eksempel flere ganger i halvåret) eller punktuelt (arrangeres bare en gang per år)?

Oppstart av samarbeid – beslutningsprosesser

- 15) Kjenner du til hvorfor menigheten har valgt å samarbeide med organisasjonen som du representerer? Kan du fortelle litt om hvordan dette samarbeidet oppstod?
- 16) Var du selv involvert i planleggingsarbeidet? Kan du si litt om hvordan dette fungerte?
- 17) Hvilken rolle hadde du i beslutningsprosessen? Hvordan var ditt inntrykk av samarbeidet på dette planet? Hadde organisasjonen og menigheten samme ønsker eller var det uenighet på noen punkter?
- 18) Var det involvert noen representanter fra høyere nivåer i organisasjonen, og i så fall hvilken rolle hadde disse?

Effekten av samarbeidet

- 19) Hvordan opplever du at organisasjonens arbeid fungerer i menigheten?
- 20) Er det planer eller tanker om samarbeid på andre områder?
- 21) I hvilken grad bidrar tiltaket til å rekruttere barn og ungdommer over til andre arrangement organisasjonen har?
- 22) Kjenner du til om dette opplegget brukes mange steder i landet, eller er det lokalt forankret? Hvis nasjonalt, er det gjort noen forandringer i opplegget og i så fall hvilke?
- 23) Hva har Trosopplæringsreformen betydd for organisasjonens arbeid i regionen? Bidrar for eksempel det økte fokuset på trosopplæring i menighetene til at arbeidet blir styrket eller svekket?
- 24) Hvordan har Trosopplæringsreformen virket inn på mulighetene for rekruttering av frivillige til deres eget arbeid?
- 25) Har din rolle blitt påvirket noe av Trosopplæringsreformen?

Sammenheng mellom menighetens lokale plan for trosopplæring og organisasjonens planer

- 26) I hvilken grad kjenner du til Den norske kirkes trosopplæringsplaner, i form og innhold?
- 27) *Hvis kjennskap til plan:* Hvordan er forholdet mellom det din organisasjon står for og trosopplæringsplanen som menigheten dere samarbeidet med har laget? Er det en sammenheng mellom organisasjonens plan og trosopplæringsplanen? *Evt hvis ikke kjennskap*

til plan: Hva er ditt inntrykk av den lokale planen for trosopplæring hos menigheten? Er det samsvar med det som organisasjonen jobber inn mot?

28) Hvilke føringer har dere mottatt fra menigheten angående arrangementet? Er det for eksempel noen føringer på form og innhold?

29) Hvilke føringer legger menigheten i forhold til målgruppa?

Vurdering av samarbeidet

30) Totalt sett, hvordan fungerer samarbeidet?

- a) Hva ved samarbeidet fungerer godt?
- b) Hva ved samarbeidet kan gjøres bedre?

INTERVJUGUIDE 3 - ORGANISASJONSMELLOMLEDERNE

Intervjuguide i forbindelse med menighet og organisasjon-prosjekt, delprosjekt i Evaluering av Trosopplæringsreformen. Frivillige eller ansatte i organisasjon.

Bakgrunn

1) Hvilken organisasjon representerer du?

2) Hvilken stillingstittel har du? (Lønnet / frivillig? Hel / brøk? Hatt jobben i hvor mange år?)

3) Hva slags rolle har du i organisasjonen? Fortell kort om arbeidsoppgavene dine? (Mht. org. sentralt og mht. org. lokalt = foreningsnivå)

Omfanget og utviklingen av barne- og ungdomsarbeid i din organisasjon i kretsen

4) Ca. hvor mange foreninger/klubber el. likn har din org. (0-6 år, 7-12 år og 13-18 år) i regionen/kretsen?

5) Ca. hvor mange medlemmer/deltagere samlet i regionen/kretsen? (hvilken aldersgruppe har flest, jenter og/eller gutter)

6) Hvilke hovedtyper enkelttiltak (leirer, weekender el. likn) har dere? (Antall leirer/festivaler, ulike målgrupper? Antall weekender, ulike målgrupper?)

7) Endring og utvikling: Hva vil du si om utviklingen av tiltak/tilbud for barn og ungdom har vært i din org. ca. de siste 10 årene:

Hvis du skulle krysse av, vil du si antall foreninger, klubber el.lign. har vokst sterkt/vokst noe/uendret/sunket noe/gått sterkt tilbake/vet ikke?

Vil du si oppslutningen/deltagelsen har vokst sterkt/ vokst noe/ er uendret/ har sunket noe/ gått sterkt tilbake/ vet ikke?

Hva er dine synspunkter på årsaker til eventuelle endringer?

Har du noen synspunkt på videre utvikling?

Konkretisering av organisasjonens bidrag til dagens «samarbeid» (Det kan være formelt eller uformelt, ved at folk med organisasjonsmedlemskap/ -identitet bidrar som frivillig)

8) Hvilke typer bidrag har din organisasjon hatt (i kretsen) i forhold til kirkens trosopplæring (TOR):

-Har TOR brukt organisasjonen sine **lokaler** (bedehus ol)? (Vanlig/har skjedd/ikke skjedd/ vet ikke)

-Har TOR brukt **leirsted** som tilhører org? (Vanlig / har skjedd /har ikke skjedd/ vet ikke)

Hvis ja, hvilke aldersgrupper dreier det seg om? Hva slags foreninger/klubber o.l.?

-Har TOR brukt **opplegg/arbeidsformer** fra din organisasjon?

Hvis ja, har opplegget eller arbeidsformene en tittel eller et konsept?

Hvilken aldersgruppe er de oppleggene/arbeidsformene du har nevnt rettet mot?

-Har **frivillige** fra din org bidratt i gjennomføring av TOR-tiltak (Stor grad/noen grad /så å si ikke/ vet ikke)

Hvis ja, hva slags bidrag yter de frivillige? Hvor ligger ansvaret? (Org. frivillige/ menighetstilsatte)

9) Nå kan vi fokusere på den typen enkelttiltak som er en del av TOR-samarbeidet og som du kjenner best:

Fortell litt om tiltaket! Aldersgruppe, antall deltakere, kontinuerlig eller punktuelt, hvem yter noe fra organisasjonens side, grad av formalisering av samarbeidet / «eierskap» ...

Hvorfor kjenner du dette best? Hva er din rolle for dette tiltaket? (rapportering oppover og/eller veilednings- eller konsulentansvar nedover i organisasjonen?)

Oppstart av samarbeid, motivasjon og beslutningsprosesser (kjennskap til historien om framdriften av samarbeidet på region- eller krets nivå)

10) I hvilken grad har din organisasjon på krets- eller regionplan vært involvert i framdriften av Den norske kirkes trosopplæringsreform?

11) Vet du når samarbeidet eventuelt startet og hvor initiativet til samarbeid kom fra?

12) Kan du si noe om hvordan samarbeidet i oppstartsfasen fungerte?

13) Hva vil du si har vært din organisasjons motiver for å samarbeide eller ikke samarbeide med Den norske kirke om trosopplæringen?

14) Har du selv vært involvert i samarbeidet? I så fall, på hvilke måter?

Effekten av samarbeidet

15) Hvordan opplever du at organisasjonens region- eller kretsarbeid fungerer i forhold til Den norske kirke?

16) I hvilken grad bidrar samarbeidet til å rekruttere barn og ungdommer over til andre arrangement organisasjonen har?

17) Kjenner du til eksempler på positive og/eller negative erfaringer fra samarbeidet i din region?

18) Hva har Trosopplæringsreformen betydd for organisasjonens arbeid i regionen? Bidrar for eksempel det økte fokuset på trosopplæring i Den norske kirkes menigheter til at organisasjonens arbeid blir styrket eller svekket?

19) Hvordan har Trosopplæringsreformen virket inn på mulighetene for rekruttering av frivillige til din organisasjons eget arbeid?

20) Vil du si at dine arbeidsoppgaver er blitt påvirket av Den norske kirkes trosopplæringsreform?

Sammenheng mellom Den norske kirke's utarbeidelse av lokale

trosopplæringsplaner og organisasjonens planarbeid

21) I hvilken grad har du kjennskap til Den norske kirkes trosopplæringsplaner, til form og innhold?

22) Vet du om det har vært kontakt mellom din organisasjon og Den norske kirke på **sentralnivå angående planarbeid** som et resultat av Trosopplæringsreformen eller i forlengelsen av arbeidet med å lage lokale planer i Den norske kirke?

23) Kjenner du til om det fra sentralt hold i organisasjonen er blitt laget **noen overordnet egen plan** med tanke på å tilby organisasjonsdesignede trosopplæringstiltak til lokale menigheter av Den norske kirke?

Vurdering av samarbeidet

24) Totalt sett, hvordan fungerer samarbeidet?

25) Kjenner du til ønsker om mer samarbeid, enten fra Den norske kirkes side eller fra din egen organisasjons side?

26) Hvordan vurderer du mulighetene for framtidig samarbeid mellom din organisasjon og Den norske kirke?

27) Hvilke tanker har du om konsekvensene for barn og unge med en religiøs identitetsbakgrunn i din organisasjon, dvs. konsekvensene av din organisasjons samarbeid om Den norske kirkes trosopplæringstiltak?

De frivillige kristne organisasjonene har historisk ivaretatt mye av det kristne barne- og ungdomsarbeidet i Den norske kirke. Trosopplæringsreformen representerer en omfattende nysatsing på barne- og ungdomsarbeid innenfor kirken. Hva blir forholdet mellom denne nysatsingen og det arbeidet de frivillige kristne organisasjonene driver? Hvor mye samarbeider man og hva samarbeider man om? Hvordan opplever organisasjonene at trosopplæringssatsingen påvirker deres arbeid? Dette er noen av de spørsmålene som denne rapporten handler om.

KIFO Rapport 2014: 1

Rapporten er utgitt av:

KIFO Stiftelsen Kirkeforskning
Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no
kifo@kifo.no

©KIFO Stiftelsen Kirkeforskning, 2014
ISBN 978-82-92972-35-9
ISSN 0807-7517

KIFO
Stiftelsen Kirkeforskning